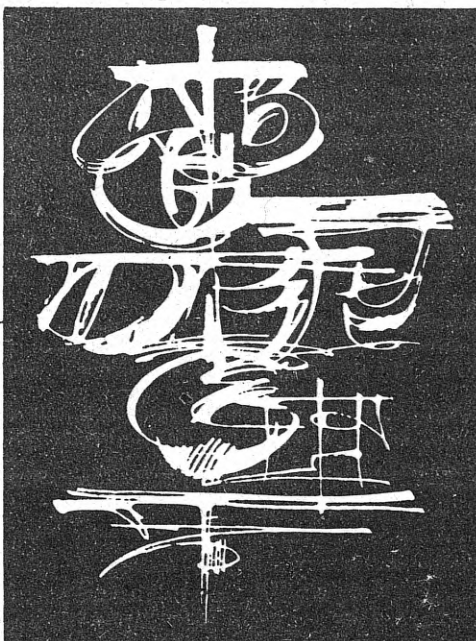
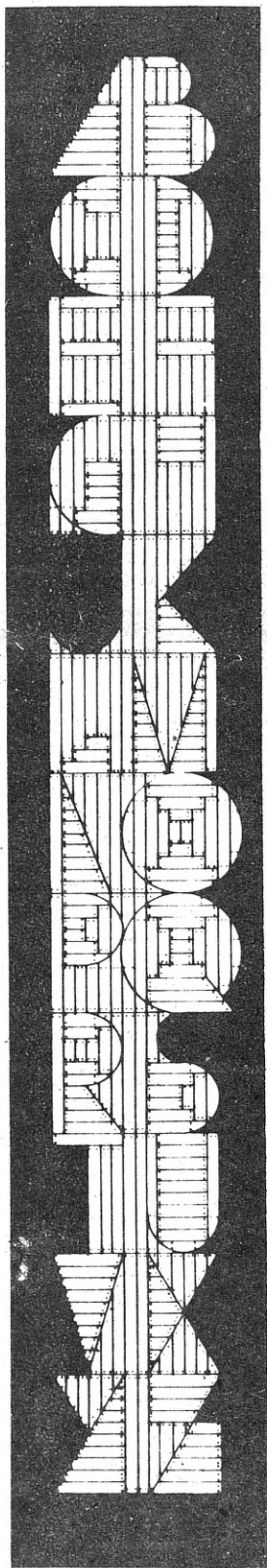

KIRI KUI KUNST·KIRI KUI KUNST·KIRI KUI KUNST·KIRI KUI KUNST

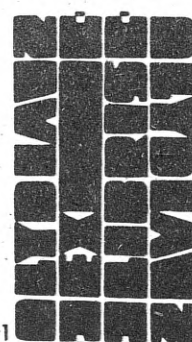

VILLU TOOTSI KIRJAKOOLI KUNSTNIKE TÖÖDE NÄITUS

valge lind see araab taeval
 siäl kus laheb ütlend
 maal ei tunne venda vend
 meel lael ei tunne laela
 metsas puud ei tunne poisas
 kodus suud ei tunne suu
 aga aastal 12. kuud
 püüdnud vastu puud

6

**avatakse Riiklikus
Kunstiinstituudis
esmaspäeval,
10. augustil 1981
kell 15.00**

NÕUKOGUDE RAHVASTE PERES

Eesti NSV kirjanduse ja kunsti dekaadil Moskvast, vestlevad kirjanikud (vasakult) A. Barto, R. Parve, N. Tihhonov, E. Niit, K. Simonov, J. Smuul.

Moskva, detsember, 1956.

Friedebert Tuglas ja Armeenia NSV luuletaja Silva Kaputikjan Armeenia NSV kultuuripäevade ajal Eesti NSV-s.

Tallinn, juuni, 1964. Foto: O. JUHANI

Grupp RAT «Vanemuise» näitlejaid tutvub Kremli. Paremal esimesel Kaarel Ird.

Moskva, aprill, 1967. Foto: N. MASTJUKOV

Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi vastuvõtmine paljurahvuselise Nõukogude maa perre 41 aastat tagasi avas meie kultuuri ja kunsti arengule avarad perspektiivid. Üks kultuurikontaktide ja vastastikuse rikastamise nõukogulikke vorme on liiduvabariikidevahelised kultuuripäevad, kirjandus- ja kunstidekaadid. Möödunud aastakümnete jooksul on meie vabariik olnud võõrustajaks kümnetele ja sadadele vennasvabariikide kirjanikele, kunstnikele, heliloojale, kunstikollektiividele. Eesti kunstimeistrid on käinud esinemas Kesk-Aasia liiduvabariikides, Siberis ning Kaukaasias, meie kunst on pälvinud Moskva ja Leningradi kõige nõudlikumagi publiku aplausi. Iga seesugune külastus annab uusi impulsse vastastikku rikastavate kontaktide arengule, mis jätkuvad ja süvenevad väljaspool kultuuripäevade üritusi. Ei möödu teatrikuud, mil meie teatrikuulastajal poleks võimalik tutvuda järjekordse külalisteatri lavastuste paremikuga.

Oha enam süvenevad meie kirjanike ja tõlkijate töösuhet kolleegidega NSV Liidu kõige erinevamate keelepiirkondadest. Rohkem kui kunagi varem jõuab meie luige lauale vennasvabariikide parimate kirjandusteoste vahendusi, jõudsalt kasvab liiduvabariikide keeltest tõlkijate kaader. Eesti kirjanduse, kunsti, muusika ja teatri parimad teosed on saanud üleliiduliseks kõneaineks, neid tunakse ja armastatakse. See kõik on väga konkreetne, asine tõend neist tohutuist eelistest, mida on Eesti rahvale andnud kuulumine Nõukogude maa paljurahvuselisse sõbralikku liitu. Meenufagu väike pildikroonika üksikhetki meie kultuurirahva sadadest huvitavaist ja ilusaist kohtumisist nelja aastakümne jooksul.

Eesti NSV Kunstnike Liidu esimees J. Jensen koos Moldova NSV kunstniku N. Sirokoradiaga Eesti kultuuripäevadel Moldaavias.

Kišinjov, oktoober, 1962. Foto: G. GALPERIN

Ukraina NSV kirjanduse ja kunsti päevade ajal Eesti NSV-s. Lenini preemia laureaat, kirjanik O. Gontšar (paremal teine) kirjanik Olo Tuuliku ja Eesti NSV Ministrite Nõukoogu esimehe asetäitja Arnold Greeniga Saaremaa-reisil.

Juuni, 1974. Foto: P. KUZNETSOV

Eestisse Leningradi kirjanduspäevadele saabunud kirjanikud Tammsaare-mail.

Mai, 1979. Foto: H. LEPPIKSON

Kolleegiumi istungil 29. juulil kinnitati temaatiliste kunstnäituste plaan aastaks 1982–1985, vaadati läbi Eesti NSV Riikliku Filharmoonia ja ERSO 1981/1982 hooaja loomingulised kavad ning arutati meie vabariigi raamatukogudele aunimetuste andmist.

Ajavahemikku 1982–1985 jääb mitmeid kaalukaid temaatilisi näitusi, nii meie vabariigi omi kui ka liiduvabariikide ühisesinimisi Moskvast.

1982. a. tähistatakse ulatuslikult NSV Liidu moodustamise 60. aastapäeva. Sel puhul avatakse Moskvast eeloleva aasta sügisperioodil näitus «Nõukogude Liit — meie kodumaa». Eelnevalt toimuvad Tallinnas samasüsinuline vabariiklik kujutava kunsti näitus ja ka tarbekunstinäitus. Mõlema väljapaneku parematest töödest komplekteeritakse Eesti osa üleliidulisele näitusele. Veel osalevad meie kunstnikud 1982. aastal üleliidulises noorkunstnike näitusel ja temaatilises väljapanekus «Alati valvel».

1983. aastal korraldatakse taas vabariiklik noorte kunst-

nike näitus. Mäletatavasti oli viimati kindla temaga piiritletud 1974. a. noortenäitus «Inimene ja põld», mis andis küllaltki arvestatavat tulemust temaatilise kunsti, sealhulgas ulatuslikumate kompositsioonide näol. Ka 1983. a. noortekspositsioon kavatakse korraldada temaatilisena. Noortekoondise ning ajakirjanduse kaudu antakse väljapaneku täpne teema osa võtta soovijale aegsasti teada. Veel jääb 1983. aastasse vabariiklik portreekunsti näitus, ergutamaks seda meie kunstis auväärsete traditsioonidega loomežanrit, mis viimastel aastakümnetel eriti graafikas, aga ka maalil, on suhteliselt tagaplaanile jäänud.

Ka Moskva näitused pakuvad 1983. a. kunstnikele huvitavaid ülesandeid. Toimub üleliiduline skulptuurinäitus, näitused «Kehakultuur ja sport kujutavas kunstis» ning «Kodumaa kaitsel».

1984. aasta toob palju võimalusi pakkuva teema «Kunst ja lapsed». Juba juurdunud tava kohaselt toimub enne vabariiklik näitus, kust parimad tööd valitakse esi-

EESTI NSV KULTUURI MINISTEERIUMIS

dama Eestit üleliidulises ekspositsioonis. Leiab aset ka marinistide näitus Moskvast.

1985. a. saab 40 aastat Suure Isamaasõja lõppemisest. Korraldatakse näitus «40 aastat suurest võidust» Tallinnas ja üleliiduline valiknäitus Moskvast. Veel esinevad Moskvast kõigi liiduvabariikide teatri- ning filmikunstnikud ja korraldatakse üleliiduline noortenäitus «Kaasaegse kuju noorte kunsti loomingus».

Et kindla temaga piiritletud näituste plaan lähemateks aastateks on küllaltki tihe, arutati kolleegiumil võimalusi, kuidas soodustada temaatilise taide viljelemist, eriti tömahukate kompositsioonide loomist. Ideekavandite võistlused pole end viimaste kogemuste kohaselt õigustanud. Sihttellimuste toel on aga valminud mõnedki meie

kunsti väärtteosed. Otsustati suurendada sihttellimuste osa kunstiloomelise virgutamisel, samuti parimate näitusetööde esiletõstmist preemiatega.

Mahuka kontsertide kava esitasid kolleegiumile kinnitamiseks Eesti NSV Riikliku Filharmoonia juhtkond ja ERSO. NSV Liidu moodustamise 60. aastapäev kajastub kogu hooaja kontserdiprogrammides, eriti muusikafestivalide kavades. Nimetagem neist tähtsamad.

10. oktoobril algab festival «Tallinna muusikapäevad», mis on pühendatud eesti nõukogude heliloojate loomingule. Veebruaris leiab aset festival «Nõukogude rahvaste vennalikus peres», seekord neljas meie vabariigi suuremas linnas — Tallinnas, Tartus, Kohtla-Järvel ja Pärnus. Peale ERSO, RAM-i, TV ja Raadio segakoori ja meie parimate solistide toob festival külla esinejaid Leedust, Ukrainast, Lätist, Moldaaviast jne. Aprillikuu laste ja noorsoo muusikanädala kontserdid tutvustavad ulatuslikult nõukogude muusikat. Sama võib

õelda juunikuise «Pärnu '82» festivali kohta.

Meie esinduskollektiiv ERSO alustab 17. sept. turneed Siberi linnadesse, kus antakse 14. kontserti. Mai-kuusse on planeeritud kontserdid Leningradis. Oma vabariigis jätkub arvukate avalike sümfooniakontsertide kõrval ka «ERSO stuudiotund», kuue kontserdiga saatetari TV ja raadioga koostöös, tänavu kavas Beethoveni vähemängitud sümfooniad. Filharmoonia jätkab abonementide ning tsükliks koondatud kontsertide sarju. Uus muusikahooaeg on mahukas ning autorite poolset vaheldusrikas, töötab ka huvitavaid külalisdirektoreid ning -soliste. Sellest kõigest oli tunnustavalt juttu kolleegiumil, mis aga ei tähenda, nagu puuduksid probleemid Filharmoonia kontsertidekorralduses ning ERSO tegevuses.

Kolleegium tegi Filharmoonia juhtkonnale ülesandeks täpsustada kontserdikavu, sooviga, et nendes väärilt kajastuksid Nõukogude rahvaste muusikaklassika ning nüüdislooming. Juba pikemat

VÄIKELINN

On suur suvi. Puhkaja puhkab ja maamees teeb pikki päevi. Tallinnas annavad teatrid vabaohuendusi, Pärnus on muusikaüritused ja suvine teatrihooaeg. Mis aga toimumb väikelinnas?

Suure-Jaani asub Eesti keskkohas, Eesti mandrilise ja saarelis-mandrilise keskme vahel («Eesti Loodus», nr. 7, 1981). Teeviidad näitavad Tallinna, Pärnu ja Viljandisse. Ostap Benderi kasutuses olnud Tšeboksarõ reisijahi stiilis on kohane öelda, et tegemist on väikelinnaga, mille $x+2$ mõlemast soost hinge on ametis põhiliselt ümberkaudseis põllu- ja metsamajandais. Linnas on bussipark ja neli tsehi: piima-, kudumis-, kiivrivoodri- ja limonaaditsehhi. Ajaloolise tausta tugevusest annab tunnistust linnast nelja km kaugusel asuv Lohavere linnus. Suure-Jaanis on XIV sajandist pärinev kirik ja 1891. aastal ehitatud torn (foto 1). Keskse asupaiga kõrval mõjutas Suure-Jaaniga lähemalt tutvuma sealne rikas kultuuritraditsioon. Suure-Jaani kandist on pärit ja sinna maetud Kappide suguvõsa, Mart Saar, Johann Köler. Paikkond on olnud majanduslikult jõukal järjel, see on hoidnud vaimuelu ärksa ja Suure-Jaani on läbi aegade pidevalt andnud meile kultuuritegelasi.

Kui me Suure-Jaani jõudsim, selgus, et ikno pole täna, homme ega ülehomm. Koolutustahvel reklaamis kontserti, mis toimus kaks nädalat tagasi. «Parkinsoni seaduse» alusel võib järeldada, et olukord on päris hea. Päike paistis lagipähe, suur kala löi Keskväljaku ääres paisjärves lupsu, suuri ja väikesi Jaane võis näha ametis aiaaamal.

Seadsime sammud maja poole, mille ümber linnaelanike vaba aja veetmine ja kultuurielu on eeldatavasti koondunud: linna kultuurimaja. Laste- ja noortesektorit juhataja Marge Tegova oli lahkesti nõus viimasel ajal toimunud rääkimisega.

27. juunil oli Suure-Jaani puhkajimuusikapäev, millega tähistati pasunakoori 110. aastapäeva (2). Rahvast oli ohttrasti, kuulajate vähesuse üle kurta ei saanud ka ansambli «Fix» ja «Repriis», kes 30. juunil vabas õhus mängimas käisid. 4. ja 5. juulil oli Suure-Jaani käsitööringi tööde näitus. Järjepidevus kestab, eeliseade-emade oskusi, koos sellega ilumeelt

aega on olnud probleemiks eesti nõukogude muusika osa ERSO ning mõnede meie vabariigi muusikakollektiivide ja solistide kontserdiprogrammides. Pole normaalne, kui ERSO välisturneele ei vii kaasa ühtegi eesti helilooja teost või kui hooaja jooksul kõlab Tartus eesti muusikast ainult üks Veljo Tormise ja üks Lepo Sumera teos. Üldmulje on, et eesti sümfooni- ja muusikat mängitakse väljaspool meie vabariiki rohkemgi kui Eestis. Leidis J. Rääts. Puutumatult seisab meie muusikaklassika kõige silmapaistvamaid teoseid. Tulemuseks on, et väheneb huvi sümfooni- ja muusika kirjutamiseks. Luuakse meel- samini kammermuusikat, millele leidub esitajaid. Kriitiliselt oli juttu ka interpreetide esinemisvõimalustest. Kolleegium pidas vajalikuks kõnealuste küsimuste juurde, eriti seoses ERSO töökorraldusega, veel tagasi tulla.

Kinnitati raamatukogude nimekiri, kellele antakse nimetus «Eesrindlik raamatukogu».

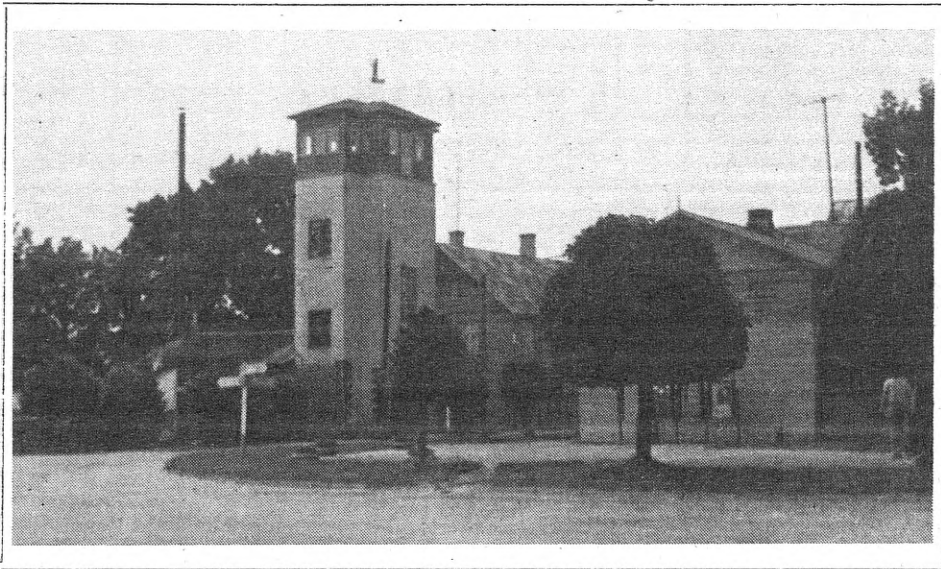
Kolleegiumi istungit juhtas minister Johannes Lott.

ja kodutunnet antakse edasi järgmistele põlvetele. 6. juulil Võhma laulupäeval esines Suure-Jaani segakoor «Ilmatar». Rahvatantsupeol kahjuks Suure-Jaani esinejaid polnud. Keskkooli tantsurühm ei pääsenud rajoonist edasi, kultuurimajal pole aga tantsijai-

Suure-Jaani järvepidu on augusti alguse suurüritus. Paisjärvel laeval mängib puhkpilliorkester, korraldatakse ilutulestik, näidatakse vetelpäästevõtteid, tantsitakse ja mängitakse murukeeglit, töötab puhvet. Järvepeo populaarsusest räägib seegi, et ilutulestikulistele koorma all vajus kokku järve ületav sild. Vajus ja jäigi, nagu ka paadisild ja järvekääru põlispuude alune tantsupõrand. Supelrand kasvas kõrkjaid täis. Kui kõik nii jäetakse, võib juhtu-

mal ajal kui Abjas ja Nuias on muusikakool, kummaski 100 õpilast. Tahtmist ja huvi ometi on, mida näitab laste elav osavõtt kultuurimaja laulukonkurssidest. Sel aastal toimus Hans Hindpere laulude võistulaulmine. Kordaläinud üritus oli ka lasteajanduse näitus.

EKP Viljandi Rajoonikomitee propaganda- ja agitatsiooni osakonna juhataja Aino Tuuksam arvas, et Suure-Jaani kui regioonikeskuse kultuuriline koormus on piisa-

SUVINE SUURE-JAANI

le rahvarõivaid ja seega ka rühma.

Sissetulekut, mille arvelt kultuurimaja huvialaringe saab finantseerida, võimaldavad kõige paremini peod ja tantsuõhtud. Suve poole jäävad aga needki harvaks, sest nii keskkool kui ka lähedane Olustvere sovhoostehnikum lasevad õpilased vaheajale. Viimane disko oli aprillikuus ja suveks on tantsimist plaanitud vaid paariks õhtuks. Jalakeerutamise võimalust Suure-Jaanis suvel rohkem polegi, sest ka restoran on kapi- taalremondis.

Nii selgubki, et suuremat sissetulekut loosis kultuurimaja suveks kahelt traditsiooniliselt üritusest: jaanipeolt ja järvepeolt. Kus siis veel suurt jaanipidu korraldada kui mitte Suure-Jaanis! Sel suvel kahjuks suurest jaanipeost asja ei saanud, sest vihm rikkus kõik ilusa. Suure-Jaani ansambli «Subito» saatel tantsisid põhiliselt õpilasmalevlased. Õpilaste ja üliõpilasmalevlased on mõnelgi pool suvisel ajal kultuurielule hoogu andnud, Suure-Jaanis pole seda viimastel aastatel küll märgata olnud. Korraldatud üritustest aga tulevad nad osa saama küll, sest eeliseks on ju veel tasuta sissepääs malevavormi ettenäitamisel.

da, et mõne aja pärast pole kohta, kus järvepidu pidada, ja ka järve, mille pärast järvepidu pidada.

Et paljugi sõltub pealehakkamisest, veendusime naabrus. Keskkooli direktori Ülo Kõpu eestvedamisel on õpilased rajanud kauni uue paisjärve, mille liivane kaldalõik igati ka supelrannaks sobib.

Kultuurimaja ringidest on kõige nimekamad kahtlemata puhkpilliorkester ja segakoor «Ilmatar». Mõlemat pikkade traditsioonidega kollektiivi juhatab keskkooli muusikaõpetaja Albert Pettinen. Sõjaveteranidel on ansambel «Lembitus». Ka seda kollektiivi juhatab A. Pettinen, kelle tegetsemistahet annab tunnis- tuse esindatus kuue kollektiiviga mullusel laulupeol. Naisi kutsuvad käsitööring ja naisansambel, mehi bridžiklubi, koolieelikuid ja nooremaid õpilasi «Kukliklubi». Estraadiansambel «Subito» on mänginud koos üle kümne aasta, kuid ajad, kus kogu vabariigis esinemas käidi, on möödas. On hea, et ringijuh- tide entusiasm hoiab Suure-Jaani isetegevuse ärkvel. Kuid kandepind eriti nooremate inimeste osas võib nii ikkagi ahtaks jääda. On kahju, et vana- de muusikatradsioonidega Suure-Jaanis ei ole muusika- kooli ega muusikaklassi, sa-

valt suur. Viljandi, nagu ka Pärnu rajoon on jagatud ma- jandkondadeks. Suure-Jaani regioon on kaheksa hulgast suurim. Kuid mitte aktiiv- seim. Eeskujuks tuleks seada Nuias, kus on välja kujunenud oma traditsioonid ja kus kul- tuuritöötajad on juba kaua töötanud ning tunnevad inimesi hästi. Suure-Jaani on aga kultuuritöötajate voola- vuse tõttu rajooni valulaps. Suure-Jaani taidlusest tõstis A. Tuuksam eriti esile puhk- pillimuusikat, kahe pasuna- kooriga on Suure-Jaani selles suhtes Viljandiga võrdse pul- ga peal.

Suure-Jaanis on kaks raa- matukogu: linna ja lasteraa- matukogu. Heal järjel tööd näitab see, et mullu nimetati Suure-Jaani raamatukogu linnade ja alevite grupis pa- rimaks. Juhtaja Evi Valdmaa rääkis sellest, mida tehakse. Korraldatakse raamatunäitu- si, kohtumisi kirjanikega, kir- jandusõhtuid lastele. Aktiiv- semad osalejad nagu kultuuri- maja ringideski on lapsed ja vanemad inimesed. Tõsi, su- vel loetakse vähem, sest on rohkem tööd teha. Aga 23- aastane raamatukogutöötaja kogemus lubas Evi Valdmaal kindlalt väita, et üldine luge- mishuvi ei ole langenud. Elu kinnitab ka reeglilt, et mida vähem on raamatuid kodus,

seada vähem on asja ka raa- matukogusse.

Niisiis ei ole televisiooni pealetung raamatut üldsest puudutanud, kino aga küll, sest vähemalt suvekuudel käib vaatajaid õige napilt. Kolmepäevane kinovahe, nagu meie saabumise päeval, on aga harv, ikka näidatakse filmi 4-5 päeva nädalas. Elu- pilte näitab aga ka lähedal asuv baar kosmosesajandile väärilise hüüdnimega «Met- roo», mis «sõitjate» vähesuse üle üldiselt kurta ei saa (3). üle üldiselt kurta ei saa mehi, kes töölt metrooga ko- ju sõidavad. Ja on kuri kaht- lus, et nemad küll raamatuid ei loe ega ilusaid laule ei laula.

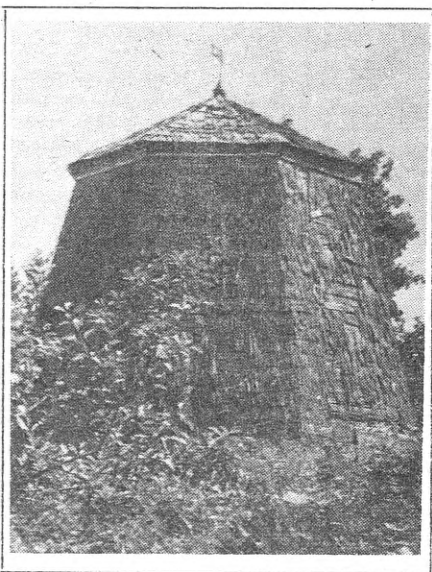
Niisiis Suure-Jaanis kino on, olgu selle kasutamise- ga lood kuidas on. Teatrit aga ei ole ega tulegi. Ringreisidel põlgavad teatrid talvel ära külma lava, suvel aga leitakse küllap teisi põhjusi. Lähim koht, kus külalisetendusi an- takse, on «Kindla Tee» kol- hoosi klubi Sörgaveres. Ega Viljandiski kaugel ole käia (25 km), ja päeval on bus- siühendus linnaliini tasemel, seevastu teatrit tulles on vii- mane liinibuss läinud. Kel au- tot pole, sõidab taksoga. Kes huvi tunneb, leiab ikka või- maluse. Huvilised on tellitud bussiga ka Tartus. Pärnus ja Tallinnas teatrit käinud. Ül- dine teatripubliku feminisee- rumine torkab siin selgesti silma: bussis vaid 2-3 mees- terahvast.

Suure-Jaani kiriku orel, millel on improviseerinud Ar- tur Kapp ja Mart Saar, on tä- napäevalgi heas korras. Selles võite veenduda ka «Eesti ore- lite» seeria heliplaadi vahen- dusel. Sel aastal andis oreli- kontserdi prof. Hugo Lep- nurm. 18. juulil oli Suure- Jaani lähedal Hüpasaares Mart Saare majamuuseumis kontsert tema loomingust. Üldiselt peab aga tõsise muu- sika kontsertidel käima kau- gemal.

Eesti NSV Looduskaitse Seltsi aulijate ja kodu-uuri- ja Jaan Joandi, kes on juhata- nud ka Suure-Jaani pasuna- koori, arvas: «Ei saa öelda, et kultuurielu oleks palju loiu- maks jäänud. Kõikumisi tuli ette ka varasematel aegadel. Aga siis ei olnud massikom- munikatsiooni, praegusi lii- kumisvõimalusi, oli vaja en- nast avaldada. Nüüd on aeg teine ja ka inimesed teist- moodi.»

Mida arvavad linnavõimud? Suure-Jaani Linna RSN Täi- tevkomitee esimees Raissa Mustonen ütles: «Muidugi on linn huvitatud kultuuritege- vuse arendamisest, kuigi mär- kimisväärsed materiaalsed vahendid selle toetamiseks meil ei ole — majandite abi on hädavajalik. Täitevkomi- tee ülesanne on luua võima- lused. Me oleme võtnud süda- measjaks, et taastataks tant- supõrand, ehitataks lauluväl- jakule lava ja remonditaks

(Järg 5. lk.)

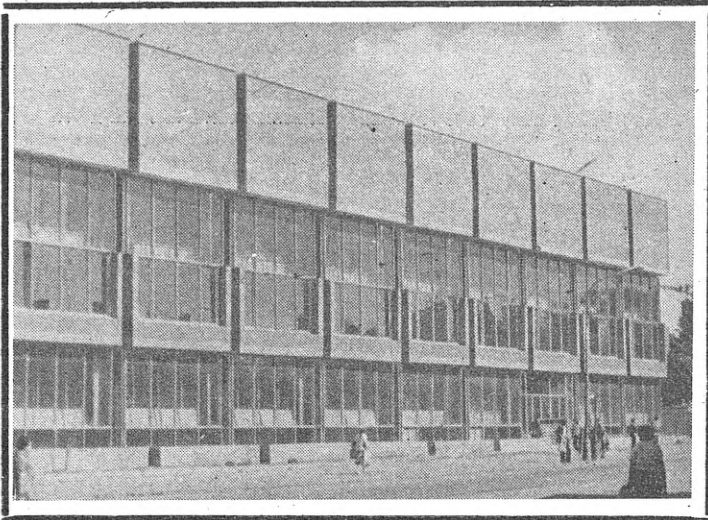

1.

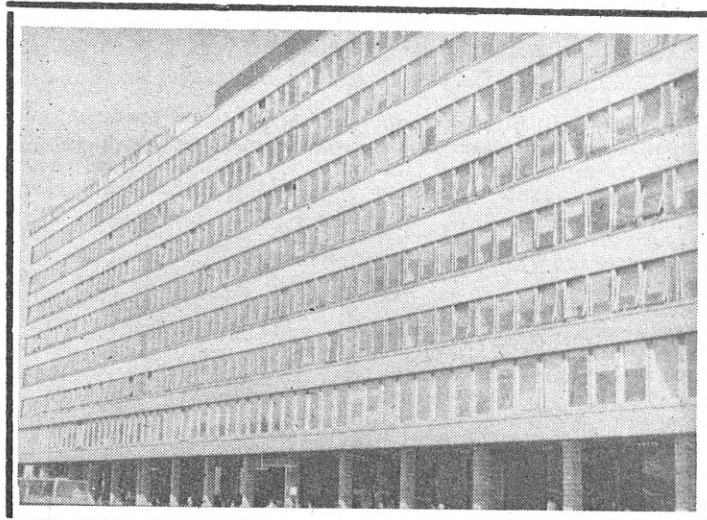
2.

URMAS PASTI ja ARVO KOOVITI fotod

MIKS KÜTTA ÕUE?

L. BOGUSLAVSKI,
MAJANDUSDOKTOR

Kui hoone seinte ja akende kaudu lahkub väga palju soojust, ei kannata üksnes inimeste tervis, töövoime ja meeleolu. See mõjutab kõige otsesemal moel ka kogu maa energiabilansi «tervist», sest ligikaudu 35 protsenti kogu Nõukogude Liidu toodetavast gaas- ja tahkest kütusest kulub soojusega varustamiseks.

Küsimine endalt korra: kas niisugused kulutused on õigustatud? Mida näitab siin võrdlus välismaa kogemustega? Igauks, kes heidab pilgu Rootsi ja meie ehitusnormidele, veendub ilma erilise vaevata: samasuguste kliimaolude juures kulutame meie soojuse saamiseks kaks korda rohkem kütust. Meie majade soojapidavus on kehvem.

Soojuse kokkuhoiu probleem teeb muret kogu maailmale. Viimastel aastatel on näiteks Saksa FV-s ehitajad suutnud elumajade soojustarbimist vähendada 46 protsenti. Kuidas niisuguste tulemusteni on jõutud? Kõigepealt tänu kolmekihilisele, efektses soojusmaterjaliga seinapaneelide hulgalisel evitamisel, mille läbi soojuskadu seinte kaudu vähenes kolm kuni viis korda. Praegu läheb paljudes Euroopa maades niisuguste paneelide osatähtsus kogutoodangus 100 protsendile, meil on see 20 protsenti. Meie toodame peamiselt ühekihilisi täiesti korraldusi soojusjuhtivusega paneele, NSV Liidu Riiklik Plaanikomitee ei ole aga olukorra otsustavaks muutmiseks ikka veel midagi ette võtnud. Teine põhjus, mis elamute soojapidavust on Läänes tunduvalt tõstnud, on massiline üleminek kolmekordse, aga paljudes maades ka juba neljakordse klaasiga «soojade» akende kasutamisele.

Elamute soojakindluse parandamist ja selle arvestamist projektide majanduslikul hindamisel nõudsid meie teadlased juba sajandi algul, jõudes sel moel ette paljudest välismaa uurijatest. Teenimatult unustatud vene õpetlase professor Viktor Sokolski monograafia «Kokkuhoiuprintsiibid ja nende väljendus kaasaegses ehitustegevuses» (1910) üks põhiseisukohti oli: odav ehitis ei ole veel ökonoomne ehitis. Esikohale seadis ta vajaduse suurendada hoonete soojapidavust. Juba tol ajal oli see vägagi oluline, «sest kütuse hinnad tõusevad pidevalt» ja «on aeg lõpetada suurte väärtuste pillamine». Oleks nagu täna kirjutatud! Kuid ka praegu ei ole see ülesanne veel päriselt lahendatud. Üks põhjus: ikka veel pole üle saadud «klaasimaaniast». Klaasivaimustus tuli meie 1950. aastail välismaalt, kuid seal on see ammu üle elatud, meil aga kerkivad tänapäevani «klaasist ja alumiiniumist», «klaasist ja betoonist paleed», nagu aialehed vaimustusega kirjutavad. Aga nendesamades «paleedes» neavad inimesed haigestumise vältimiseks põhja- ja idarajoonides istuma kasukates «täiendavusega töötava kiit-eestiteemi nühul». Siinkohal tasub meenutada, et juba

XI viisaastaku majanduspoliitika üks olulisi seisukohti on kõigi toorainevarude ja eriti energiaressursside range kokkuhoid ning otstarbekas kasutamine. See on teravdatud majandusmeeste ja projektorganisatsioonide tähelepanu probleemile, kas meie ehituspraktika, eriti aga elamuehitus peab silmas kõiki võimalusi soojusenergia säästmiseks.

Alljärgnevalt tutvustame majandusteaduste doktori L. Boguslanski kirjutist «Miks kütta õue?», mis ilmus «Literaturnaja Gazetas».

Peeter I praakis välja seda sorti majade projektid ja nõudis arhitektidelt klaaspindade otsustavat vähendamist, «kuna meil ei ole prantsuse kliima». Meie ajal on ülemääraste klaaspindade projekterimist korduvalt keelatud, kuid alles hiljuti pidi Riiklik Ehituskomitee taas asjaomaste ametkondade ja asutuste tähelepanu pöörama liialdustele selles asjas. Klaasimaaniat põdevaid arhitekte on raske mõista: soojuskadu klaasi kaudu on 2–2,5 korda suurem kui läbi seina, ehituste maksumus on kõrgem ja järelepeetavamad on ka elamis-olud niisugustes hoonetes. On kindlaks tehtud, et mõõdukalt klaasitud lasteaedades ja koolides haigestuvad lapsed külmetushaigustesse ja kopsupõletikku kaks korda harvemini.

Niikaua aga, kui klaasimaaniaga ei peeta tõelist võitlust, on selle reitsidiivid vältimatud. Ilmselt oleks kasulik käsitleda soojuse kaitset, tulenevaid ökonoomia- ja hügieeniprobleeme laialdaselt arhitektuuriajakirjades, arutada loomingulistes kollektiivides kõiki klaasi kasutamise normatiivide rikkumisi ja viia vastav kursus arhitektuuri-instituudi õppekavadesse.

«Kuna meil ei ole prantsuse kliima», miks siis mitte üle minna kolmekordsete klaasidega akendele. See tootaks täiesti arvestatavat energia kokkuhoidu. Ometi pole Riikliku Ehituskomitee määrustel olnud mingit mõju piirkondades, kus niisuguste aknakonstruktsioonide kasutamine elamuehituses on kohustuslik. 1971. aastal kuulusid sellisesse piirkonda Omsk, Tomsk, Barnaul, Novosibirsk ja paljud teised linnad. Kuid 1976. a. piirati seda ala tunduvalt: jäid peamiselt Tuva ja Jakuutia autonoomne vabariik, 1979. aastal laiendati aga taas, kuid Leningradis ja Moskvas jätkub endiselt elumajadele kahetahelise klaasidega akende projekteerimine. Moskva ümbruskonnas soovitatatakse koguni ühekordselt klaasitud aknaid, mis hügieenilisest aspektist on täiesti lubamatu.

Kolmekordselt klaasitud akende vastased viitavad tavaliselt saematerjali nappusele. Kuid kas on siis võimalik välja töötada kergemaid aknakonstruktsioone? Tuletagem meelde, et juba 1971. aastal kiideti heaks originaalse konstruktsiooniga aknaplokkid, mis võimaldanuksid kolmekordset klaasimist ja oleksid valmistamisel tunduvalt kokku hoidnud nii puitu kui ka töökulu. Näis, et probleem on leidnud lahenduse. Ometi tuli ette takistus — selle asemel, et uut konstruktsiooni lõplikult viimistleda, hakati

täiustama vana standardit. Tulemuseks on, et hakkame rakendama aknakonstruktsioone, mis puidu kulu poolest alles lähenevad Soomes ligi 40 aastat tagasi kasutusel olnuile. Ometi oleks nii kerge üle võtta kas või Saksa DV elamuehituse kogemusi, kus kasutatakse laialdaselt mitte-lahtivõetavaid, kahest poolest kokkukleebitud aknaraame, nn. klaasipakke, mille valmistamiseks kulub kaks korda vähem puitu kui meie paarisraamidele. Praegu on seal kavas kasutusele võtta kolmekordsed kompaktsed aknakonstruktsioonid. Sealjuures ilmneb paradoks: kuigi õhk SDV linnades on enamasti rohkem saastatud kui meil (palju on veel ahjuküttega maju), püsivad aknad, mida lahti võtta ei saa, puhtamad meie omadest. Miks? Meie akendel (peaaegu kõigil) ei ole tihendeid: keemiatõöstus ei tooda. See põhjustab nii aknaklaaside tolumist kui ka kaks-kolm korda suuremat soojuskadu, seega tohutuid kulutusi, mis pole võrreldavadki sellega, mis kuluks aknatihendite tootmise organisatsioonidele.

Paljud meist elavad suurpaneelilamutes, aga arvata- vasti mitte kõik pole tuttavad sellise probleemiga nagu seinte külmumine. 1971–1976. aastal Leningradis ehitatud suurpaneelilamutes tuvastati seinte külmumine 17 protsendil korteritest. Nüüd, kooskõlas Riikliku Ehituskomitee uue otsusega suurendavad kõik projektinstitutsioonid projekteeritavate hoonete seinte pakust. Otsus on õige, ainult et meie maal ei jätku niisuguse ulatusliku ettevõtmise tarvis kõrge kvaliteediga soojusisoleermaterjale. Oeldut kinnitab hiljuti «Literaturnaja Gazetas» ka NSV Liidu Tsiiviilehituse Komitee esimehe asetäitja J. Rodin: «Tsiiviilehitus on absoluutselt eba- piisavalt varustatud kõrge- väärtuslike soojusmaterjalidega... Maha jääb ka ehitusmaterjalitõöstus, mis pole pikemat aega suutnud organisatsioonide efektselt soojusmaterjalide tootmist.»

Kuidas võib anda korraldust kõigis rajoonides soojustite kasutamise järsuks (poolteist-kaks korda!) suurendamiseks elamuehituses, kui on ette teada, et lähema kahekolme aastaga pole võimalik seda korraldust täita?

Arvatavasti tuleks alustada rajoonidest, kus soojus on kõige hinnalisem — Baltikumi, meie maa põhja- ja looderajoonidest. Selles küsimuses on vaja täpselt ja kindlat orientatsiooni, mis oleks kooskõlas kütuse ja vastavate ehitusmaterjalide tootmise perspektiividega.

Ja jälle leian ma Viktor Sokolskilt, õpetlaselt, kes paljuski ennetas oma aega, ülesande täpse formuleeringu, mida saab ilma igasuguste muudatusteta kasutada ka praegu. Kutsudes üles ehitama mugavamaid elamuid, nõudis ta, et küsimus lahendataks tingimata tulevikuperspektiivi silmas pidades. «Riik peab selle probleemi lahendamise ettevaatlikkuse ja täpse arvestusega. Sest riik ei ela ainult tänasele päevale ja tema ehitused peavad vastu pidama sajandeid.»

Meil on olemas kõik hädava- vajalik selle ülesande lahendamiseks, ainult et sageli ei vaata me üldse ettepoole või siis teeme seda ainult lähema 5–10 aasta peale. Küttus aga läheb kuni sajandi lõpuni pidevalt kallimaks. Kes peab välja maksma vead, mida teeme ehituste soojustamisel praegu? Mitte ainult meie, vaid ka meie lapsed ning võib-olla isegi lapselapsed. Mida meil praegu nende probleemide arukaks lahendamiseks ei jätku? Kõigepealt uut moodi mõtlemisviisi ja «energeetilist käitumist». Teiste sõnadega: psühholoogilist ümberhäälestust energia kokkuhoiu küsimustes. Seesugune ümberhäälestus on vajalik eeldus majanduslikult õigete otsuste langetamiseks.

Palusime artikli seisukohti kommenteerida Eesti NSV Riikliku Ehituskomitee elamu- ja tsiiviilehituse osakonna juhatajal Arion Volmeril.

Peale kolmekordselt klaasitud akende ja hermeetiliste aknaplokkide võimaliku kasutuselevõtu tundub olevat veel esmajärgulise- maidki probleeme. Meie uutest majades on sageli nii, et pärast aknaraamide ja rõdu- uste kuivamist tekivad sil- maha nähtavad praod piita- de ja raamide vahele.

Eesti NSV-s massiliselt ehitatavate elamute ja ühis- kondlike hoonete seinte soojatõkestus vastab normatiividele. Soovida jätab akende olukord, see ei vasta kaugetki kvaliteedinõuetele. Aknaid valmistavad ettevõtted ei paigalda alati aknaraa- midele tihendeid nagu riikli- kud standardid seda ette näe- vad, samuti valmistatakse aknaid lubamatult suurte mõõduhävete. Sellest ongi tingitud praod aknaraamide ja piitade vahel. Aknaklaasid aga paigaldatakse tihti kui- valt, s. t. ilma kitti kasuta- mata. Aknaid tootvad puidu- töötlemisettevõtted peavad otsustavalt parandama too- dangu kvaliteeti ja tagama selle täieliku vastavuse riikli-

kele standarditele. Muidu on soojuskadod paratamatud.

Kolmekordset klaasimist lähemal aastail rakendada ei saa. Põhjuseks on aknaklaasi piiratud ressursid kogu riigis.

● Suurema soojuspidavusega paneelide tootmine on ülioluline probleem. Kas meie oma vabariigi ehitusmaterjalitõöstus saaks siin midagi ära teha enne, kui küsimus üleüldise lahenduse leiab? Nimetatakse ju artik- liski Baltimaid üheks nendest piirkondadest, kus soojus eriti kallihinnaliseks tuleb pidada.

Meil toodetavate seinapaneelide soojustakistus vastab täielikult kehtivaile normidele ja isegi ületab need. (Tallinna suurpaneelilamute seinapaneelide arvestuslik soojatõkestus $R_0=1,53$ põlevkivituhk gaasbetoonil on $R_0=1,29$, kusjuures nende piirete nõutav soojustakistus $R_0=1,27$.) 1983. aastal on kav- vas toota kolmekihilisi välis- seinapaneele Tartu Elamu- ehituskombinaadis. Praegu toimuvad uurimused, et sel- gitada võimalusi gaasbetoon- paneelide mahukaalu vähen- damiseks, see omakorda suurendab paneelide soojata- kistust.

● Kuidas hinnata «klaasi- maania seisukohalt meie in- dividuaalprojekteid, järgi valminud ehitisi, aga ka koo- limajade ja lasteaedade tüüpprojekte?»

Koolide ja lasteaedade akende suuruse määramisel lähtutakse loomuliku valgus- tuse tagamise nõuetest.

Meie varasemad lasteaeda- de ja koolihoonete tüüpprojek- tid nägid ette mõnevõrra ülevalgustatud ruume. 1978. aastast alates ehitatakse las- teaadid juba uute tüüpprojek- tide järgi. Põhjalike valgus- tustehniliste arvutuste alusel vähendati neis aknaavade suurus (akende kõrgus viidi 2,1 meetrilt 1,8 meetrini). Sama tehti ka koolide tüüpprojek- tidest. Eesti NSV Ehitusko- mittee ekspertisiosakond kontrollib rangelt, et projek- tid vastaksid kehtivaile nor- midele.

Tuleb aga kahjuks märki- da, et mitte kõik arhitektid ei mõista veel energia kokku- hoiu vajadust. Sama võib öelda ka projektide tellijate kohta. On üsna tavaline, et aetakse taga suuri ja efektses välimusega klaasitud pindu. Meie Arhitektide Liidu ja projekteerimisorganisat- sioonide juhtkonnad, eriti viimaste peaarhitektid peak- sid senisest hoopis rohkem suunama arhitekte riikli- kult tähtsa ülesande lahenda- misele: saavutada projektides ja ehitustel soojusenergia maksimaalne sääst.

Kinotöö eesrindlased

Eesti NSV Riikliku Kinokomitee kolleegium ja Kultuurilaja Töötajate Ametiühingu Eesti Vabariikliku Komitee presiidium vaatasid läbi riikliku kinovõrgu sotsialistliku võistluse tulemu- sed k. a. teises kvartalis. Kvartali töötulemuste põhjal tunnustati rajoonide riiklikest kinovõrkudest parimaks Hiiu- maa Rajooni Riikliku Kinovõrgu kollektiivi. Tunnustus toob kaasa Eesti NSV Ministrite Nõu- kogu ja Eesti NSV Ametiühingu Nõukogu rändpunalipu ning rahalise preemia. Linnakindodest pälvis esikoha Tallinna kino «Sõprus». Ka siin kaases eduka tööga Eesti NSV

Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingu Nõukogu ränd- punalipp ning esimene rahaline preemia.

Heade töötulemuste poolest väärisid esiletõstmist ka Paide ja Jõgeva rajooni riiklik kino- võrk, samuti Sillamäe kino «Rodi- na» ja Haapsalu Rajooni Riikli- ku Kinovõrgu linnakino «Ok- toober» kollektiivid.

Kutseala sotsialistliku võistlu- se tulemuste põhjal anti auni- metus «Eesti NSV parim ma- kinomehaanik» Põlva rajooni Ahja maakino kinomehaanikule Enno Kuklasele ja Jõgeva rajoo- ni Laluse maakino kinomehaa- nikule Tiit Tõntsole.

REPLIIK

Hiljuti ilmus müügile kirjastuse «Valgus» väljaandel järjekordne «Autobusside sõiduplaanid», veidi varem sai osta kirjastuse «Transport» «Reisirongide sõiduplaani 1981». Raa-matukesed kuuluvad teatmeteoste hulka, kust eelkõige ootame korrektset teavet. Paraku ilmuvad mõlemad sõiduplaanid trükist trükki samade vigadega kohanemede õigekirjas.

Üks rong käib Moskvasse läbi Bologoje, teine läbi Bologoe. «Tšaika» sõidab Leedus läbi Toniškise (õige Joniškis) ja Ionava (Jonava). Võnnu läti keelsest nimetusest on kadunud pikk «e» (Cēsis), Ruhja aga ei ole mitte Ruijena, vaid Rūjena. Kasutusel on eestikeelsed kohanimed Pihkva ja Petseri, samuti võiks Novoiborski (Novoiborsk) asemel olla Uus-Irboska, nagu annab «Autobusside sõiduplaan», kuid järjekindlad ei ole siin nemadki: Gdov (Oudova). Siiaaani etetunud kohanemede kontrollimiseks oleks piisanud ENE-st, samuti järgmiste jaoks: Salatsgriva (Salacgrīva), Mazalaca (Mazsalaca), Ioniškis (Joniškis), Kedainjai (Kėdainiai), Pasvalis (Pasvalys), Panevėžis (Panevėžys). Leningradi bussid ei sõida läbi Saaremaa, vaid linn Leningradi oblastis on Kingissepp. Veel mõned näited: Tselmi (Cēlmi), Svētciems (Svētciems), Liepupski kn. (Liepupes kn.), Viitsiems (Vīciems)... Mis siis veel oleks kui bussid kaugemale käiks.

MARTIN KAURI

Vähem kõrge-kvaliteedilist kulda!

Sõnade kuld ja kõrge-kvaliteediline tarvitamine ajakirjanduses, raadiosaadetes, televisioonis ja mõningate kõnemeeste sõnavõttudes on võtnud väga laia leviku. Näiteks brigad kaevandab musta kulda, kolhoos müüb riigile valget kulda, jahimehed annavad riigile pehmet kulda, metsamaajand kasvatab rohelist kulda, kaevandatakse pruuni kulda, toodetakse musta kulda (naftat) jne.

Teiseks: kui kirjutatakse tehase või tehhi toodangust, peab see olema tingimata kõrge-kvaliteediline — sageli ühes artiklis isegi mitu korda. Küsimine: kes toodab siis kaup, mis lähevad allahindlusele. Lõpuks toodavad kõrge-kvaliteedilist piima, kanad munevad kõrge-kvaliteedilisi mune, kalurid püüavad kõrge-kvaliteedilisi kalu, riigile antakse kõrge-kvaliteedilist teravilja, puuvilla, aedvilja, juurvilja, puuvilla... Kõik aina kõrge-kvaliteedilise. Aga on see ikka alati nii?

P. TIIDO

Kas ülem on juhatajast kangem?

Väga sageli tuleb meil tege-mist teha kõiksugu ametimees-tega.

Torkab silma, et paljudel juh-tudel tarvitatakse juhtiva tööta-ja ametitiitlina sõna «ülem», kuid samas on see mees (naine) taas juhataja. Seda esineb eriti neis tekstides, mis vene keelest tõlgitud. Näiteks: tsehiülem! Aga ometi räägitakse eesti kee-les hoopis tsehijuhatajast. On ammugi selgeks tehtud, et ame-tinimetuseks on taimia juhataja, kuid vene keelest tõl-gituna esineb see ikkagi taimia ülemana.

Sõnal ülem on eesti keeles kroonulik ja administratiivne maik juures. Seda sõna tuleks tarvitada ikkagi seal, kus ta õigem koht, näiteks vangla-ülem, miilitasülem jne., aga passilaua juhataja (mitte ülem). Oleks vaja, et ni-metatud küsimuses esitaksid oma seisukoha vastava ala asia-tundjad ja keelemehed. Muidu kestab see ülematamine ei tea kui kaua.

ENN MÄLGAND

Levimuusika ja süvamuusika

On saanud üha selgemaks, et terminid «tõsine» ja «kerge» muusika on oma aja ära elanud. Kunagi õigustas niisugust jaotust asjaolu, et esimest viljelesid akadeemilise haridusega muusikud; teine oli aga jäänud iseõppinule ja pooliku haridusega restorani-muusikuile, kelle oskused harva ulatusid üle tantsulugude ja lööklaulude. Praegu tõrgub küll keel nimetamast «kergeiks». Pahmutova, Novikovi või Kolmanovski laule, Ganelini-Tarassovi—Tšekassini arendatud džässmuusikat ja paljutki muud, mida harju-muspäraselt tõsise muusika hulka ei arvata. Lugesin hiljuti ühe ettevalmistatava trü-kise käsikirjast lõiku, milles oli kirjutatud, et Arne Oit paistis silma peamiselt nn. kerges muusikas. Kirjutise au-tor pidas õigusega kohatuks nimetada Arne Oiti «kergeks heliloojaks», sellest siis ka see häbelik «nn.». Kas me sel-lega probleemist üle saame, on küsitav.

«Tõsise» ja «kerge» muusi-ka kui üldkasutatavate termi-nite puudus ongi selles, et mõlemad sisaldavad koos nähtuse iseloomustusega üsna sel-ge hinnanngu sellele nähtu-sele. «Tõsine» on tõsiselt võetav, respekti vääriv, tuu-makas; «kerge» aga on kerge-kaaluline, kerglane, tühine. Tõsi küll, sama võib tähelda-da teisteski keeltes: *cepežnaa-lēzkaa, ernste-leichte, seria-leggera, sérieuse-légère*. Ing-lastel on *serious-light* paral-leelkujudena kasutusel *classi-cal* ja *popular*, mis pole aga kuigi täpsed. Saksa keeles on mindud osalt kaudsele ütle-misele: *E-Musik* (= *ernste Musik*) ja *U-Musik* (= *Unterhaltungs-musik*), kuid seegi on poolik lahendus. Asjaolu, et mujal veel vanaviisi läbi aetakse, ei tohiks meid heidutada otsi-mast paremaid termineid, mis iseloomustaksid nähtusi ilma neid eelarvamuslikult hinda-mata ja mis oleksid samas ka eestlasele suupärased.

Pakun siinkohal kaalumi-seks terminid *süvamuusika* ja *levimuusika*. Esimene as-

sotsieerub kõige üldisemalt süvameraga (sügavus, avarus, kontrastid vaikusest tormini jms.), väljendades ka soovi minna sügavuti (emotsionaal-ses ja intellektuaalses mõttes), juurelda, asjadesse põhjaliku-malt süvendada (seostub nii-hästi loominguga ja interpre-tatsiooniprotsessi keerukusega kui ka eeldusega kuulaja suu-remale ettevalmistusele). Tei-ne viitab sellesse alaliiki kuu-luva muusika peamisele tun-nusele: lai ja kiire levik kõik-võimalike kanalite kaudu, ti-he kontakt massilise kuulaja-s-konnaga. Kumbki termin ei sisalda nähtuste sisulist hin-nangut: süvitsimine ei pruugi veel tähendada kõrget kunstiväärtust (sügavusele pretendeeriv teos võib olla kuiv ja igav), süvamuusika võib hõlmata ka lõbusasulis-i teoseid (skertso, humoresk, burlesk jms.); teistest kül-jest pole ka muusika levik veel mingi kunstiline mõddupuu.

Need terminid pole sündi-nud äsja, vaid sellest saab ju-ba hea aasta, kui nõu saami-seks Ain Kaalepi poole pöör-dusin. Meie kirjavahetuse tu-lenusena jäi kõrvale tubli to-sin variante kerge muusika tähistamiseks, teine termin tundus kohe sobivana. Aru on peetud ka muusikainimestega. Mitte kõik pole pakutuga nõustunud, on tehtud ka täien-davaid ettepanekuid. Huvitav on see, et vahepeal pakkus Ain Kaalep välja *lävi- või lävemuusika* (mõttesee lävele seisma jäämisega, mitte edasi minemisega), Ofelia Tuisk lei-dis sama termini teises seoses (lähima, kuulajaga hõlpsasti suhtlema). Minult on küsitud, miks on vaja uusi termineid, kui leidub häid vanugi, näi-teks kunstmuusika ja olme-muusika. Varem nimetati aka-deemilist muusikat tõepoolest kunstmuusikaks, vastandina folkloorile, mida ei loonud ega esitanud mitte diplomeeritud kunstnikud, vaid rahvas. Ni-metades aga üht muusikaliiki kunstmuusikaks, eitame ju ülejäänute (levi- ja rahva-muusika) kunstilise olemuse võimalikkust. Termin *olme-muusika* hõlmab päris hästi

levimuusika argisemaid vorme (küllakapellide, õpilasmaleva-te, harrastusansamblike muu-sika, ka tantsumuusika tema tarbefunktsioonis jms.), ei kõ-la aga hästi ülevama, piduli-kuma muusika iseloomustami-seks. On sedagi levimuusikas küllalt.

Tuleks kaaluda ka siin pa-kutud terminist tuletatud liit-sõnade võimalust: *levilaul* (ehk saame siis lahti ka pisut hal-va mainega *lööklaulust*?), *le-vikontsert*, *leviorkester* (ei esita ju Eesti Televisiooni ja Raadio estraadiorkester ainult estraadimuusikat, sama lugu on paljude teiste kollektiivi-dega); samuti *süvateos* (näi-teks: helilooja N. on kirjuta-nud rohkesti levimuusikat, te-ma loomingus on aga ka õn-estunud süvateoseid).

Lõpetuseks veel paarist tei-sest muusikaterminist. On sel-ge, et peame varem või hiljem džässi, rägtaimi, bluusi ja kantri kõrvale laskma ka rokk-ropi, popp-popi, fank-fangi, pank-pangi, regei ja mõne muugi esialgu võõras-tust tekitava võõrsõna. Kus-kilt jäi meelde soovitus kir-jutada «popp», kui tegemist on täiesti, oeldistatite või määrusega, liitsõnades aga jääda «popmuusika», «popan-sambli» jne. juurde. Kas nii-sugust vahetegemist on vaja? Me ei kirjuta ju: stopkaader, stoptuli, stopjoon. Kui see aga tõepoolest normiks saab, tu-leks sellest kõigile kõva hää-lega öelda. Praegu näeme igas väljaandes isemoodi sõnu, mis tähendavad üht ja sama asja. Ühtlustama peaks ka sõna «džäss» kasutamise liitsõnades. Mõned eelistavad: džässmuu-sika, džässorkester, džässlaul-ja, džässkontsert jms., teised soovivad omastavat liitu-mist: džässimuusika jne. Või on õige hoopis džässmuusika, džässorkester — aga džässi-kontsert, džässifestival?

VALTER OJAKÄÄR

«Olin teise vzvodi esimeses...»

Maikuus ilmus ajalehe «Sirp ja Vasar» veergudel sõjateaduse doktori Vello Vare kirju-tuse «Jõud ja vägi». Sõjateaduse doktor väidab täiesti põhjendatult, et meie sõjan-dusterminoloogiaga on lood korrast ära, öieti selle ala os-kussõnavara eesti keeles pole-gi. Kogu artikli ilmekaks mo-toks saab õppelaagris viibi-nud tudengilt kuulnud lause-jupp «Olin teise vzvodi esime-ses otdelenijes». (Tõlke leiatae SV, 1981, 15. mai, lk. 5.)

Paraku võinuks samasugust keelt kuulda TPI ja TRÜ igalt sõjalist õpe-tust saavalt üliõpilaselt või nüüdseks juba reservohvitseri auastmesse tõstetud viilistla-selt. Erand pole ka allakirju-tanu. Keelepruuk pole parem samuti valdaval osal eesti rahvusest kaadriohvitseridel, kel pikk teenistuseaeg juba seljataga. Järelikult pole V. Vare tõstatatud probleem kau-geltki uus.

V. Vare märgib: «On üldi-selt teada, et just sõjajärgseil aastakümneil on sõjanduses toimunud radikaalsed muuda-tused, mis kajastuvad ka sel-lekohases terminoloogias. Kahjuks on aga eestikeelne sõ-jandussõnavara sellest aren-gust tunduvalt maha jäänud,

eriti võrreldes vene ja inglise keelega [— — —] Viimane märkimisväärne algallikas, mis käsitleb eestikeelset sõ-jandusterminoloogiat — kahe-osaline «Sõjaväelise etteval-mistuse kursus» — ilmus aastail 1948—1950.» Neljaküm-ne aasta kohta pole seda eriti palju. Kõrvalepõikena maini-tagi, et TA Keele ja Kirjan-duse Instituudi keelekontakti-de sektoris on juba mitu aast-tat koostamisel sõjandusala-ne sõnaraamat.

Allakirjutanule näib, et sel-les valdkonnas valitseb üldi-ne minnalaskmise mentaliteet. Kuidas muidu seletada eest-lastest sõjaväelaste poolt ka-sutatavaid toorlaene nagu *spravka* 'tõend, luba', *kamandirovka* 'komandering', *narjaad* 'toimkond', *boorid* 'õp-pelaager, kordusõppused' jpt., kus eesti keeles on vasted ometi olemas. Noor mees elab tsiviilisikuna ja tema jaoks on tõend *tõend* ja komandering *komandering*. Saab temast aga ajateenija ning korraga on tõend *spravka* ja komandee-ring *kamandirovka*.

V. Vare kirjutab: «Algõpe-tuse [mõeldud on sõjalist alg-õpetust] omandamisel on ema-keelne oskussõnavara paljudel

juhtudel lausa hädavajalik.» Nüüdisajal saavad tulevased armeelased esimesed sõjalised teadmised keskkooli kahes vii-mases klassis. Õpetamine toi-mub tihti vene keeles: ühelt poolt puuduvad ema-keelsed õpikud, teiselt poolt pole sõjalise algõpetuse õpe-tajad alati võimalised mater-jali eesti keeles edastama või siis loodetakse venekeelse õpe-tusega kergendada poiste elu hiljem armees. Viimane tõik on muidugi õige, ent emakeel-se sõjandussõnavara (ka ole-masoleva) kasutamise harju-must ei teki. Ja ollaksegi nõiaringi samas punktis taga-si: kui õpikud oleksidki, lä-heks vaja korralikku sõjan-dusterminoloogiat. On muidu-gi naiivne arvata, nagu tooks ühe sõnaraamatu ilmumine endaga kaasa kardinaalseid muudatusi, kuid üks tühiik oleks täidetud.

Keelt ei tee ainult filo-loogid. Täiusliku ja vajadusi rahuldava terminoloogia eel-duseks on keeleteadlaste ja erialaspetsialistide koostöö. Oeldu kehtib ka sõjateaduse kohta ja selles seoses tuleb V. Vare ajalehesõnavõttu igati kiiduväärseks pidada.

JAAN OISPUU

SUVINE SUURE-JAANI

(Algus 3. lk.)

kultuurimaja. Organiseerimist siin muidugi on, sest kommu-naalkombinaat, kes ehitamise ja remondiga peab tegelema, eelistab aidata rohkem sõna-dega. Ürituste korraldamine jääb aga ikka kultuuritööta-jatele ja nende poolt tahaksi-me näha suuremat aktiivsust.»

Suure-Jaanis on keskkool see asutus, mis kõige rohkem inimesi ühendab. Noortel on teotahet ja energiat. Paisjärve mainisime eespool, kooli staa-dion on heas korras ja suvel on selle kasutajaidki nädala-lõppudel küll. Ka kultuurival-las on õpilased aktiivsemad osalised. Nad mängivad palli, laulavad, tantsivad, aga peale keskkooli lõpetamist lahku-b aktiivsem osa. Linnas pole et-tevõtet, kus oma jõudu raken-dada. Lahmuse sovhoosil asub küll keskus linnas, ent kesk-koolilõpetajad väldivad seda töökohana järjekindlalt. Ome-ti on Lahmuse regiooni baas-majand ja kinnitatud ka kul-tuuriasutuste šefiks. Lahmuse sovhoosi direktor J. Võumä-gi ütles: «Suurem osa nii puhkpilliorkestri kui ka koori liikmeid töötavad meie ma-jandis. Meil on rahvapillian-sambel. Ka ehitustegevus lin-nas käib põhiliselt meie kulu ja kirjadega.» Lahmuse on mitme kehva kolhoosi liitmi-sest tekkinud aialdussovhoos. Partei rajoonikomitees arvab A. Tuuksam: «Lahmuse on visa tööga enda majandusnäi-tajailt keskmiste sekka tööta-nud. Riigimajandina on neil nagunii raske leida va-basid vahendeid kultuuritöö toetamiseks. Kultuuriasutuste materiaalse baasi osas toetub rajoonikomitee aga ju majan-deile. Kui Lahmuse sotsiaal-kultuurilisse fondi vähe lae-kub, ei saa talle ka suuri ülesandeid anda.»

See selgitab, miks kultuuri-asutused peavad abi saami-seks pöörduma teiste ümber-kaudsete asutuste, metsama-jandi, Paala ja «Kindla Tee» kolhoosi poole, kes on ka lah-kelt vastu tulnud.

Et elu, muu hulgas ka kul-tuurielu areneks, peab linnas olema tugev ettevõtte. Võib arvata, et elavneb Viljandi rajooni teine väikelinn Mõisaküla, kus hiljuti taasavati raudteeliin. Võimsat elujõudu ilmutab Suure-Jaanist 35 km kaugusel asuv Vändra alev, kus tootmistegevust arendab «Mistra». Suure-Jaanis aga «Mistra» tsehi ei avatud, sest see muudaks Lahmuse sovhoosi terava tööjõubilansi lausa katastroofiliseks. Sov-hoos ja rajoon on ka selle poolt, et linna tööstustsehe likvideeridaks — eelkõige ol-lakse huvitatud põllumajan-dustoodangust. Et see päris õige lahendus ei ole, näitab seegi, et juba praegu sõidab terve bussitais rahvast hom-mikuti tööle Võhma, töötab suurejaanilasi ka Viljandis ja Vändras. Põllumajanduse ja tööstuse vahekorra peab la-hendama tulevik.

Suurejaanilased on oma kodukoha patrioodid. Tulevad meelde sõnad: «Ei saa olla kodumaa patrioot, olemata oma kodu, oma maja patrioot.» Tõepoolest, majapidamised on Suure-Jaanis ilu-sasti korras ja rohi tänavalgi muruks püätud. Seda järg-mist ühistunde astet peaks aga mingi ülelinnalise üritu-sega kinnistama, millest tõesti kõik linnaelanikud osa saak-sid. Näeksid, ukkust tunnek-sid. Ühendavaks jõuks on kindlasti lapsed. Kas või üle-linlalise ronekäiguga laste-karnevali roolteise aastaküm-ne eest vaibunud traditsiooni taaselustamisest oleks kind-lasti kõigile palju rõõmu.

ANDRES RAUKAS
MART TARMAK

HUVITAVUS KUI KIRJANDUSLIK ILMING

JURI ANDREJEV

15. juuli «Literaturnaja Gazeta» on filoloogidoktor JURI ANDREJEV avaldanud pealkirja all «Феномен интересного» poleemilisi mõtisklusi, milles ta püüab määratleda huvitavuse kui ilmingu olemust ilukirjanduses. Avaldame kirjutise lühendatult.

VASTUVÖTLIKKUSE PROOVIKIVIKS «MAO AASTA»

Mitte kuidagi ei taha unedada seik, mida kogesin Leningradi külje all Komarovos kirjaniku loominguilises majas, kuhu oli töötama ja puhkama saabunud nelikümne maailma- ja kodumaise kirjanduse šedöövrite loojat. Pärast õhtusööki istuti päevast päeva üksmeelselt televisiori ees, sest näidati mitmeosalist detektiivfilmi. Perekonnaliikmete arglikud katsed mõnikord kanalit vahetada suruti üksmeelselt ja halastamatult maha... Suruti maha. Kui aga saada läbi, kehitati põlastavalt õlgu ja lausuti üksteisele: «Näidatakse ka igasugust jama!» Ja igamees suundus oma loomekambri suunas — looma teistsuguste seaduste järgi. Või teisisi öeldes: minni looma igavamaid teoseid kui äsja ekraanil nähtu.

Mõelgem järele! Võib-olla tuleks täiel häälel kuulutada, et huvitavus on teose oluliseimad omadusi, et ilma selleta jääb teose ühiskondlik mõjujõud olemata, teos osutub vaid asjaks iseeneses, mitte aga asjaks meie jaoks.

Teeme alljärgnevalt juttu huvitavusest kui kirjanduslikust ilmingust. Just nimelt huvitavusest, mitte aga põnevusest, mis on vaid osake esimesest.

Kui inimese elu on igav, on see olukord kohutav. Kui õppetöö on igav, pole see õppimine, vaid hoopis piinapink. Kui propaganda on igav, muutub see peaaegu automaatselt vastupropagandaks. Ja selle eest hoiatatakse täiel määral kõige kõrgematest kõnetoolidest. Tekib soov teada saada, miks me (pean silmas kirjanikke jt. kirjandusilmesid) väldime oma arutluses seda tähtsat kirjandusliku meisterlikkuse küsimust.

Edasises arutluses lähtun järgmisest üldisest eeldusest: mind huvitab kõik mulle suunatud uudne.

Kui ma olen laps, siis on huvitavusel esikoht minu elus. Lapsele on kogu maailm huvitav. See on õnnelikum seisund! Muidugi, lapsepõlv on lapse ettevalmistamine täiskasvanu eluks, ent kõige selle juures laps ju siiski elab — ja elab eredat, tormilist, paradoksaalset elu, ahmides ikka ja aina uut.

Kui rääkida sellest, mis on huvitav kirjanduses, siis nooremaid lugejaid köidab ebatavaline rohkem kui tavalline, muinasjutt on põnevam kui jutustus, põnevus kütkestab rohkem kui sügavus, seikluslikkus riivab tugevamini kui psühholoogilisus.

Kui ma aga olen lapseast väljas, tahan ennast avaldada uut moodi, mitte enam nii nagu lapsepõlves, kuid veel mitte ka nii, nagu seda teevad 18–20-aastased lubjakad, rääkimata lihastest esivanematest. See tähendab enese avaldamist käitumise, tegutsemise, üksiktegude kaudu. See «uut moodi» tähendab mitte ainult ja mitte niivõrd uudsuse leidmist ümbritsevas, kui võrd iseendas. Selle vanuse riivama huvitavaim raamat on säärane, mille kangela eba-harilikke omadusi saab iseendale üle kanda. Nood kangela sedatavad kõige ootama-

tumaise ja äärmuslikema iseseisvuse.

Kui kirjandus mingil põhjusel ei paku noortele sihukesti teoseid, siis on too kirjandus haige, ei taida oma ühiskondlikku ülesannet. Loodus tühja kohta ei salli. Kui oma kirjandusel pole midagi pakkuda, ilmuvad platsi Fantoom ja «Seitse vaprat». Vanuserühm, kelle põhivärv seisneb eneseteostuses aktiivse samastuse kaudu, peab tõepoolest saama ka vastavat kõrgväärtuslikku vaimutoitu, mitte aga ersatsi või, mis veel hullem, mürki.

Omamoodi huvitavuse proovikiviks tahan siinkohal valida raamatu, mida keskajakirjanduse veergudel pole arvestatud: N. Sutškov romaani «Mao aasta» (Tashtent, 1979). Romaanis, mille ilmselt on kirjutatud ainet hästi tundev inimene, käib jutt Nõukogude spetsialistide (geoloogid, majandusajutundjad, puuviljakasvatuse asjatundjad, diplomaadid) seikluslikust võitlusest mingis troopilises Aasia riigis, mis alles äsja on kätte võitnud poliitilise iseseisvuse. Teost läbib süžee seisneb selles, et Nõukogude spetsialistid täidavad kangelaalikult oma lepingukohustust nimestatud riigi ees — hoolimata sellest, et lepingu täitmise tähtaeg on erakordselt lühike (üks aasta) ja vastu töötavad Ühendriikide firmad ja nõuandjad, uskumatult rasked kliimaoled, otsene diversioon, separatistide sepitsused ning ka välisriikide luuretegelaste sammud. Nõukogude inimesed täidavad väärikalt oma internatsionaalset kohust, aidates omakasupüüdmata iseseisva arengu teele rahvast, kes alles hiljuti sai poliitiliselt sõltumatuks. Raamatu tegevustik muutub lehekülj-leheküljelt aina põnevamaks ja keerukamaks — üha uute seikluste ja katsumuste tõttu.

Mul pole kahtlust, et noorukid loevad selle teose huvi ja kasuga läbi. Kuid täiskasvanud inimesel tekib selle teose lõpuni lugemisega raskusi. Võib-olla jätabki lõpetamata. Miks siis?

Aga sellepärast, et iga tõeliselt täiskasvanu (hoolimata kogu huvide individuaalsusest, koguni ühe inimese huvide vaheldumiseist päeva jooksul) huvide vallas on midagi kesket ja muutmata: see on tema isiksuse võimalikult täielik realiseerumine, teostumine. Kusjuures see teostumine ei sünni ebatavaliselt või ekstravagantselt (nagu noorukeil), vaid sellele inimesele eriomaseks. Ja ainult nõnda

saabki sündida tõeliselt inimlik õnn. Olgu see siis armastuses ja perekonnas, ühiskondlikus suhtlemises või töös.

Mida aga tähendab selline huvitavuse tõlgendamine ilukirjanduse puhul? Mis on täiskasvanud inimesele kirjanduses isiklikult huvitav? Huvitav on talle kõik see, mis kuidagi teda riivab, mis tal on endal olemas või mis tal just valusalt puudub. See aga tähendab, et kirjandus on talle vaid siis huvitav, kui see avastab tema jaoks uut mitte ainult ümbritsevas, vaid enesekõike temas endas, kui kirjandus süvendab tema arusaamist iseendast. Ent Nikolai Sutškov avastas meile küll uue maa, ei avastanud aga midagi uut inimeses. Tõsi, ta ei seadnudki seda endale ülesandeks. Kuid siis argu ka imestagu, et täiskasvanud tema teosesse jahedalt suhtuvad.

IGAÜHELE MITMEKORRUSELINE KELDRIGA MAJA

Järelikult on lugu nõnda: lapsele on huvitav ebatavaline, noorukile aktiivne enesestamastamine, täiskasvanule — eneseteostus. Nüüd jõuame teoreetilisele seisukohale, millel võib olla oluline tähtsus tegelikus kirjanduspraktikas: täiskasvanud lugeja kirjandushuvi sisaldab endas kõik eelmisedki ealised huviisearused. Inimene on mitmetahuline ja mitmekorruseline. Kui aga asi on nii, siis peab ka tõeline kirjandusteos olema mitmekorruseline. Loomulikult käib jutt teoseist täiskasvanuile. Ja see täiskasvanud inimene peab end oma kirjandushoones õdusalt tundma: tal peab olema võimalus asjaoludest ning soovidest tulenevalt liikuda vabalt korrusest korrusele ja, kui vaja, laskuda keldrissegi või koguni selle alla.

Selle näitega oleme astunud dialektika imepärasesse riiki, kus vastandite ühtsus ja võitlus ilmutavad ennast otse klassikalise selguse ja reljeefisusega.

Ühest küljest peab teos mulle, lugejale pakkuma uut. Kuid teisest küljest, kui see uudne mind kuidagi ei puuduta, ei riiva pühimat mu hinges, siis hakkab teos mind kiiresti tüütama ja haihtub varsti mu meeltest.

Ühest küljest, kui teos küt-

kestab mind, paneb kaasa elama tegelaste tundmustele, sunnib mind selle kangela-tega samastuma ja autoriga koos muretsema ühe või teise ühiskondliku, kõlbeline või psühholoogilise kokkupõrke pärast, siis on raamat oma ülesande täitnud: teos on mulle huvitav.

Kuid teisest küljest, olgem avameelsed: teoseid, mis täielikult on rajatud tegelaste psühholoogilisele (olgu ülipeenele) eritlemisele, mitut laadi tundmuste (olgu väga tähtsate) põhjalikule läbikaalumisele, on väga raske lugeda. Neid loetakse väikeste annuste haaval ja üldiselt loeb neid piiratud arv inimesi. Ja seda sellepärast, et säärase kasuliku töö ajend on kätke-tud (peab olema kätke-tud) lugemise endasse, avaldub tema eesmärgipärase seadumuses. Selline lugeja on eriliselt ette valmistunud, ta saab jagu teose välisest amorfisusest ega vaja, et süžeeareng teda mägioja kumbel edasi kannaks.

Siinkohal pean aga puudutama üht kõhklust, mis mulle rahu ei anna. Asi on selles, et olen pidanud korduvalt kuulma kirjanike väiteid, et tõeline kirjandus ei taotle kunagi lugeja huvi piitsutamist, et kogu huvi tekib mõtteist, kangela iseloomudest, teose ühiskondlikust koormusest.

Mida selle peale kosta? Vastaksin A. Fadejevi mõttega, mille ta sõnastas oma kahjuks lõpetamata jäänud romaani «Provints» kirjutades: tarvis on ühendada tolstoilik tunde-käsitlus Dumas' oskusega tekitada huvi sündmuste sõlm-käikude abil. (Vt. «Voprossõ Literaturõ», 1977, nr. 2, lk. 217.)

Tõepoolest, mõnegi suurkirjaniku loodud teose süžee ei raba lugeja välispidise huvi virgutamist. Et näidet mitte kaugelt otsida, meenutagem A. Tšehhovi hilisloomingut või siis E. Hemingway küpsede aastate teoseid. Mõnigi kord on nende kirjanike loomes välisel sündmustikul võr-ratult väiksem tähendus kui sisekonfliktide lahendamisel, iseloomude arengul. Sünd-muste jada peaaegu täielikul puudumisel jõutakse vägagi tõsiste, eluliste järeldusteni — ka otsuseni panna püssikuuli-ga punkt oma elule.

Mõnes Hemingway novel-lis ei juhtu peaaegu üldse midagi: istutakse, vahetatakse mittemidagiütlevald fraase — ja ometi on lugemiselamus vapustav!

Ent vapustav on see vaid

ühel vältimatul tingimusel: kui mul, lugejal, on, mille pärast vapustada. Kui mul tekib mõtteseoseid, haakumisi kirjaniku lausutud sõnade ja esitatud olukordadega. Vapustus on võimalik vaid juhul, kui mu kõlbeline ja elukogemus võimaldab mul näha kirjaniku loomingus sisalduva jää-mäe alumist, veealust osa.

Asi on õigupoolest ju selles, et teise, veel raskemini aga kolmanda korruse aknast küünib maast sisse vaatama piltlikult öeldes vaid korv-pallihiiglase (või koguni pä-rishiiglase) mõõtu lugeja. Kas aga selliseid on palju? Vae-valt. Kuid hoolimata oma pii-ratud hulgast vajavad need lugejad siiski — ja just ni-melt — peene kirjandusliku maitsega teoseid, mis teenivad ülejäänud lugejaskonda otse-kui majakad, kui teenäitajad.

Aga kas see siis tähendab, et need, kes alles vaimsalt sirguvad, peavad niikaua ole-ma ilma vaimutoiduta? Ei! Neile loodud teostel olgu ka vahekorruksed. Üksnes psühho-loogiasse peidetud uudsus, üksnes kõlblesse suubuvad tundmused ei tohi osutada kirjandusteose loomise ainu-printsiibiks. Tahan veel kord naasta auväärsse sisu ja põla-tud süžee vastanduse juurde: kas ei seletu teose komposi-tsoonipuudused pahatihti hoo-piski autori kunstilise küün-dimatusena, tema enesearmas-tusega, mis lubab tal arvata, et kõik tema sule alt väljuv peab olema lugejale püha? Sellisel juhul ei seletu need puudused kaugeltki joondumise-ga kirjanduse suurmees-te järele, kes valdavad maailma esteetilise kujutamise iga peensust... On ju nii, et ise-gi kangela sisemaailma ku-jutamise või teost kandva idee areng nõuab ikkagi tu-gavat sisemist süžeeilini.

EI OLE HUVITAV — JÄRELKULT ANDETU

Kõik eelöeldu apelleerib kirjanduse loojate mõistusele, nende loogikavõimele. Nüüd aga tahan ma koputada nende tunnetele, täpsemalt: tahan riivata nende enesearmastust. Asi on nimelt selles, et kirjandusspetsiifika (nagu teiste-gi kunstiliikide spetsiifika) olemus langeb praktiliselt täielikult kokku huvitavuse olemusega. Seega on iga kirjandusteose ehtsuse ja andekuse kriteerium — selle huvitavus. Ei rohkem ega vähem.

väljaandel mitmes keeles ilmuma hakkava Nõukogude Eesti kultuurisündmuste aastakroonika kirjandusosa sisustamist.

Inglise ja saksa keeles ilmuvad, loodetavasti juba käesoleval aastal, «Perioodika» kirjastusel Endel Mallene koostatud eesti noorema proosa antoloogiad. Need sisaldavad kaheteistkümnelt autori lühiproosat A. Valtonist, J. Jõerüüdi ja M. Mutini ning on omamoodi järjeks sama kirjastuse väljaandel varem neljas keeles ilmunud eesti novelli läbilõikekogumikele. Gruusia keeles on tulekul P. Liasega kokku pandud mahukas eesti nõukogude novelli antoloogia. Kevadel ilmus esperanto keeles P. Kuusbergi romaan «Südasuvel» tema järelsõnaga, peatselt on tulemas J. Tuuliku lätikeelne proosakogumik, saatesõna autor E. Mallene.

Vähem aega, kui tahaks, on

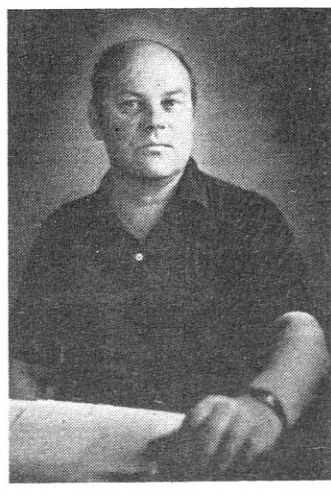
MIS ON VALMIS, TEOKSIL, KAVAS?

Ikka veel on trükikojast tulemata möödunud aastal kirjutatud venekeelne ülevaate-teos «Eesti kirjandus 1979», alustab ENDEL MALLENE veidi murelikult oma tehtud ja tegemisel olevate kirjanduslike tööde tutvustamist. Seekord valmis see koostöös Reet Krusteni ja Ülo Tontsi-ga. Järgmine aastaülevaade samas sarjas, seega 1980. aasta oma tuleb kahasse Aksel Tammega. Esimesed viis teatmikülevaadet kirjutas E. Mallene üksinda, hilisemad on aga saanud huviliste lugemislauale ühistöös oma kol-

leegidega — et jääks aega ka muuks ja et neis ei jääks valitsema üksnes ühe inimese hinnangud-järeldused, nagu ta ise kommenteerib. 1980. aasta eesti kirjanduselu vahendav ülevaade on järjekorras kümnend, nii et võib rääkida juba väikesest juubelist; nüüd on niisiis võimalik nende raamatutekeste varal heita kokkuvõtlik pilk niihästi kümnesse kirjandusaastasse eraldi, aga ka kogu kümnendisse tervikuna.

«Jaosmaa» ilmus käesoleval aastal neljandat korda. 1980. aasta kirjanduselu kajastava kõitega, mida kirjastuses parajagu toimetatakse, jõuab seegi viienda väljaandeni ning suudab samuti juba pikemat ajaperioodi sõnas ja pildis jäädvustada ning kommenteerida. Toetavad hinnangud meil ju mujal on julgustanud mõlema aastaraamatu koostamist edaspidigi jätkama, ehkki «Jaosmaa» kokku-

panek on ikka raskemaks muutunud — kaastöid ei saa kuidagi õigeks ajaks kätte, mis omakorda raskendab kogumiku operatiivset ilmumist. lisaks on E. Mallene võtnud oma hooleks «Perioodika»

Rudolf Sirge «Teoste» VII köitena ilmunud «Reisipublististika» koosneb valdavalt kahest autori eluajal avaldatud raamatust. «Mitmest kaarest» (1964) sisaldas kuus reisireportaaži aastast 1929–1952, «reaktiiv-reisipiltideks» nimetatud teos «Meretaguste juures» (1968) koondas ülevaateid turismimatkadelt Kanadasse, Ameerika Ühendriikidesse, Austraaliasse ja Uus-Meremaale. Lisaks neile on koostaja Ü. Tonts kõnealusesse köitesse lisanud 1967. a. «Nooruses» avaldatud mõneleheküljelise katkendi A. Antsoni ja R. Sirge kahasse kirjutatud «Tänapäeva Venemaast» (1930) ja kaks kirjaniku viimastel eluaastatel perioodikas ilmunud lühilugu. Üks neist käsitleb Kesk-Aasia iidseid linnu Buhhaarat ja Samarkandi, teine Karjalat.

Ligemale 600-leheküljeline reisipublististikaraamat hõlmab nõnda siis põhiosa innuka rännumehe pisut enam kui nelja aastakümne vältel kinnistatud muljetest ja tähelepanekutest. Pole imestada, kui eri aegadel ja eri eesmärkidel kirjutatu väärtustase osutub tänapäevase lugeja silmis üsna suuresti kõiguvaks.

R. Sirge ei rännanud kunagi üksnes kirjutamise pärast, reisikirjad kuuluvad vaieldamatult ta kirjanikutöö olemuslikku ossa, on Ü. Tonts väitnud Sirge lühimonograafias. Ent samast leiame säärasegi otsustuse: «Tippteoseid ei ole Sirge reisikirjanikuna andnud».

Tippteoseid on meie reisiraamatute hulgas vähevõitu kirjanduslooliselgi taustal. Friedebert Tuglas ja Johannes Semper varasemast, Juhan Smuul ja Lennart Meri hilisemast perioodist tulevad selles ühenduses esmajärjekorras meelde. Küllap mõni veelgi, ent kokkuvõttes pole seda kuigi palju. Ometi on žanri algataja Jüri Jürisoni tänini tähelepanu vääriva reisikirja ilmunisest möödunud juba üle sajandi ning selle ajaga avaldatud reisikirjade arvukuse üle pole põhjust nüriseda.

Reisikiri ei tarvitse tingimata järgida ilukirjanduslike sihiasetusi (nagu näiteks Tuglasel), ka vastutustundlikult koostatud informatiivsel tarbetekstil võib olla lugejat mitmeti rikastav väärtus. Ainult et viimase puhul on see väärtus üsna kiiresti aeguv, säärase publikatsioonide tastrükkimine õigustab end harva. Aja pidevas muutuvuses on märksa õnnelikum saatus suurema kunstilise erikaaluga reisilõnal...

Faktide seostamine, nende koosmõtestamise vajalikkus on ajale vastupidava reisikirja üks olulisi tingimusi. Muljeterksuse ja väljendusoskuse

jäänud arvustuste ja kirjanudusliku publististika tarbeks. Rohkesti aega on nõudnud ka soome kirjanduse tõlkimine ja tutvustamine. Rakvere Teatrile tõlkis ta Veijo Mere näidendi «Aleksis Kivi», mis E. Mallese varem eestindatud «Aleksis Stenvalli elu» ja D. Vaarandi tõlgitud A. Kivi luuletustega I. Kaberi poolt uueks kompositsiooniks liidetuna tuli lavale märtsikuu lõpul. Eesti Raadios aga ootab esietendust tema tõlgitud Paavo Rintala kultuurilooline kuuldemäng «Samaanide eesõigus».

«Eesti Raamatule» on koostatud kaks proosakogumikku soome kirjandusest: Mika Waltari lühiromaanide kogumik ning Hannu Salama novellivalimik. Esimeses ilmuvad E. Mallese eestinduses neljast teosest kaks — «Fine van Brooklyn» ja «Kuu maastik», H. Salama novellid tõlgib ta kõik ise. Mõlemale raamatule tuleb kirjutada ka järelsõna.

REISIKIRJADEST ÜHENDUSES RUDOLF SIRGEGA

nõuet ei pruugi siinjuures eraldi toonitadagi. Kui sellega liitub autori pingestatud mõtetöö, dokumentaalse andmepanga omapoolne rikastamine, ajaloo mõistmine ja tuleviku perspektiividega oleviku nägemine, on eeldusi üldistavalt ja tihendatult elu peegeldava reisikirja sünniks. Selle kunstilised kvaliteedid jäävad tuhmumatuks edasi elama, hoolimata sellest, et teatav osa reisikirja faktilisest andmestikust võib peagi aegunuks osutuda.

Kõrvalepõikena on üksjagu kummaline meenutada, et vähem kui paarkümmend aastat tagasi pidi kriitika meelde tuletama reisikirja õigust olla kunstiteos. 1950. aastate teisel poolel alanud ja kümnekond aastat väldanud reisikirjade buum oli selle žanri ajaloos üpris erakordne. Avardunud turismivõimalused löid reisikirjade sünniks soodsa konjunktuuri, lugejaelustuse on see žanr alati pälvinud, liiatigi siis pärast pikka pöuda. Kvantiteediga ei suutnud samu pidada kunstiline kvaliteet, üsna paljusid toonaseid teekonnamärkmeid iseloomustas autori (te) vähenõudlikkus, juhuslikkus ja turistlik pealiskaudsus. «Kas uus žanr — turismikiri?» ironiseeris Leo Minimus «Keele ja Kirjanduse» kommentaaris (1964, nr. 5). Muide, B. Söödi «Kirjandusteooria lühikursuse» 2. väljaandes (1966) on turismikiri tõemeeli reisikirja alaliikide hulka paigutatud. Nagu eespool juba mainitud, langes sellesse poleemiliselt teravasse aega ka R. Sirge varasemaid publikatsioone koondava kogumiku «Mitmest kaarest» ilmunine.

R. Sirge pole oma reisikirjade ilukirjaduslikku tõotlust tingimatuks eesmärgiks seadnud, ta iseloomustab ennast kui publististi, reporterit. Sama toonitavad ta reisiraamatute alapealkirjad. Varasemate reportaažide kirjutamise aegu oligi Sirge kutseline ajakirjanik, mõistetavalt orien-

teerus ta siis reisimärkmeid avaldava väljaande maitsele ja tasemele.

Ajalehelikult rabe on varasem taasavaldatud publikatsioon, Soomet käsitlev «Esimene hüpe üle lahe» (1929). Puudub sünteesivam ja analüüsivam materjaliesitus, hüplikud kiirpildistused suudavad

RUDOLF SIRGE. TEOSTE. VII köide. REISIPUBLISTISTIKA. Kirjastus «Eesti Raamat», Tallinn, 1980. 592 lk.

haarata argielu pealispinda. Tähelepanevad on siiski Sirge huvi sotsiaalsete probleemide vastu, mis iseloomustab ta reisilõnal üldisemaski mõttes, ootuspäraselt eriti Nõukogude Venemaad käsitlevas reisiraamatus.

Nüüdse noorema ja keskmise põlvkonna hulgas ilmselt üsna vähe tuntud «Tänapäeva Venemaal» oli ilmunisaegses kultuuripildis mitmes mõttes eriline tähendus. Objektivne teave Nõukogude Liidu tegelikkusest praktiliselt puudus, Antsoni-Sirge reisiraamat oli üks vähesed allikad, kus seda anda püüti, olgugi põhjalikkusele pretendeerimata. Autorite sümpaatia sotsialismidee-dest suhtes oli varjatud, säära- ne poliitiline hoiak, püüe mõistvalt edasi anda uut ühiskonda rajava inimese elukäsitust ja mõttemaailma oli toorkordse Eesti oludes tähelepan-davalt julge.

Trükkimahult on R. Sirge kirjutatud osa A. Antsoni omaga võrreldes küll pisut väiksem, seevastu aga ideelises mõttes kaalukam, ühiskondlik- kesse probleemidesse süüvimise poolest ka keerukam.

«Reisipublististika» raamat esitatud kolm lühikest katkendi on R. Sirge valitud iseloomulikumat hulgast, ettekujutuse teose tonaalsusest saab nüüdislugeja nendegi põhjal, mõistagi mitte ammen-dava. Koostajapoolset kom- mentaari nõudnuks Siberi loodusrikkusi ja Novosibirski

arengut käsitlev katkend (lk. 31). See lõik pärineb nimelt peatükist «Mööda laia Siberit», mille autoriks «Tänapäeva Venemaa» sisukorra andmetel on A. Antson.

Raamatu «Mitmest kaarest» mahukaim ja kandvaim osa on kavatsatud maailmareisi (1932–1933) peegeldav «Sule ja purjega». On küll sellegi loo laadis omajagu vestelist ker-gust, puhuti rõhuasetusega ki-revale ja põnevale, kuid reisi peamise omapoolse eesmärgi on Sirge järgnevalt sõnasta-nud: «...mitte pikkade või üli-pikkade meredistantside val-lutamise peale ei tarvitse mat-ka rajada; vaid võimalikult paljude nägemisele-kuulmisele maal, seal, kus elavad inimesed, võrrad rahvad.» Mootorpurjekal alustatud maail-mareis katkes Sirgel Lääne-Aafrika rannikul, viis kuud pärast starti. Näha ja kogeda jõudis rännumees sellegi aja jooksul üllatavalt mitmekesist, mida ta lugejale edastab kaa-sahaarava ladususe ja näge-likkusega. Iseäranis erksa tä-helepanuga jälgis Sirge külas-tatud maade sotsiaalset ja po-liitilist olukorda.

Kõige küsitavam ja probleeme tekitavam Sirge reisi-publististika hulgas on 1952. aastaga dateeritud Turkmeenia-olukirjeldus «Vesi ja puu-vill». Et autor selle raama-tusse «Mitmest kaarest» sisse võttis, oli omajagu üllatav toonagi, «Teoste» sarjas ilmus see nüüd juba neljandas trükis. Kirjutamisajal käibinud arusaamu ja ideaale järginud «Vesi ja puuvill» on mõistagi ajadokument, õpetlik ning va-jalik autori arenguteest ja loomingu tervikpildist huvitu-jaile. Ent selleks piisanuks kahest varem avaldatud trükist. Raamatu «Mitmest kaa-rest» lõpus leiduv märkus: «Käesolevat väljaannet redi-geerides on autor teinud mõ-nigaid parandusi ja täpsustu-si», Turkmeenia-kirjutist mai-nimisväärselt ei puuduta. Ja vaevalt sellest abi oluiski.

Vee ja puuvilla» iseloomu-

likumate ajamärkide hulka kuuluvad arutlused «looduse täielikust valitsemisest», «elu kui bioloogilise protsessi revolutsioonilisest ümberkujundamisest», unistused tulevase Karakumi ideaalmaastikust või puuvilla kasvatamisest «külmadel ja niisketel Balti mere rannamaadel». Viisteist aastat hiljem kirjutab Sirge Uus-Meremaa reisikirjas: «Ei, tõepoolest, midagi upsakamat vist polegi kui tänapäeva inime-ne, kes jõudnud tunnetus-piirini, mis õpetab rakendama enda kasuks mõningaid ürg-seid, looduslikke jõude selle-sama looduse vastu, peab end juba kõigeteadjaks, -määra-jaks.»

«Reisipublististika» kõige tuumakama ja paeluvama osa moodustavad «meretaguseid» käsitlevad peatükid. Seda nii stiililt ja struktuurilt kui ka elu nägemise ja mõistmise sü-gavuselt. Kaasaegsel turismil on teadagi omad erijooned, mis süvendatud sisseelamist külastatavasse maasse kuigi-võrd ei võimalda. Seda nen-dib ka R. Sirge, kui ta Aust-raalia-reisi alguses kirjutab: «Reis muutub kirbuhüpete seeriaks üle suurte tunnetama-tute, reisi graafiline kujutis pole pidev joon, vaid hõre, üliharv punktir... Ja reisi-kiri — mis saab seegi muud olla kui teatavate punktide põgus, ladviti puudutamine, kahmamine juhuslikult koge-tusse.» Ja teisel on ta pida-nud vajalikuks toonitada tõi-asja, et «reisimärkmed on alati subjektiivsed, koguni suvali-sed». Kuid ka nii, tollesama subjektiivsuse kaudu tulevad seda ilmekamalt esile reisikir-janiku isikupära, ta peamised iseloomujooned. Sirge põhi-huvid koonduvad endistviisi sot-siaal-majanduslike probleemide ringi, sellega liituvad arut-levad ja üldistavad mõtisklu-sed külastatud maade rahvas-tikust, soov võimalikult üksik-asjalikult mõista sealsete ini-meste olemust, nende eluvõi-malusi ja elutunnetust. Siit pärinevad Sirge reisikirjade kõige tihedamad ja poeetilise-mad leheküljed, iseäranis Uus-Meremaa maooride elu ja ajalugu käsitlevates osades.

Rudolf Sirget reisikirjaniku-na analüüsinud E. Siirak on liigitanud ta nende autorite hulka, kelle eelkujutlused ja -teadmised on vaid trepiks uue tõeluse juurde, kes tahavad oma senistele kujutlustele mit-te niivõrd kinnitust leida, kui neid tegelikkuses kontrollida. See Sirge erijoon väljendub vahest kõige reljeefsemalt USA-märkmetes. Nimelt riskib Sirge oma seda reisikirja alus-tada mitmete eelarvamuste, otse naiivsetegi stampkujutlus-te reastamisega. See võte näib autoril olevat kunstikavatsus-lik, sest pärast irriteerivat sissejuhatust, tegelikkust oma silmaga näinult, hakkab Sirge noid eelarvamusi kont-rollima ning koge üksteise järel ka «lohutavaid pettumusi». Arutlustele lisavad kaalu erineva ühiskonnakorraldusega maades toimuvate sotsiaal-ma-janduslike tegurite kõrvutamine, asjalikud ekskursid aja-lukku, kõige enam aga Sirge enese kommentaarid, elukoge-nud kirjaniku ja rännumehe mõtisklused filosoofilises plaan-is.

Mitmekülgsed huvidega Ru-dolf Sirgele oli reisimine or-gaaniliselt omane, üks olulisi elu ja inimeste tundmaõppimi-se viise, tiivustatuna «isikli-kust vaheldusihast ja matka-kirest...». «Reisipublististikas-se» koondatu ei hõlma kõike selles žanris. Ent põhiosa Sirge kui reisikirjaniku loomingu on vaadeldud kõitega lu-gajale talletatud. Aastakümne-te vältel kirjutatu tasemeeri-nevus mõistetavalt on ja jääb, kuid väärub toonitamist, et raamatuga «Meretaguste juu-res» rikastas R. Sirge meie mitte just rohkete tippudega reisikirjeldust püsiväärtusliku, ajas edasi elava teosega.

AUGUST EELMÄE

FOTOALBUM

13. Thomas Howard

Foto tulek ajakirjandusse polnud sugugi järsk ja kiire, mitte üldöö ei haaranud kõik ajalehed pärast pooltoonmenetluse kasutuselevõttu fotode järele — veel kaua eelitati kunstniku gravüüre või jooniseid, sageli otse fotodelt kopeeritud, kuid ikkagi käsitsi tehtuid. Kui lõpuks äratundmisele jõuti, et foto on joonistusest veenvam, et just fotot usub vaataja kõige enam, siis algas meeletu jaht pildimaterjalile, alustasid ilmumist rikkalikult illustreeritud fotolehed. Mida kõike ei tehtud sensatsioonilise uudisfoto saamiseks! Olgu üheks suurepärasemaks näiteks juuresolev foto esimesest elektritoolil hukatavast naisest Sing Singi vanglas (foto ilmus ajalehes «New York Daily News» 13. jaanuaril 1928. a.). Sündmuse juurde fotograafe ei lubatud. Leidlik toimetust palkas ametisse Chicago fotomehe, keda kohalikud politseinikud nägupidi ei tundnud.

Tikutoosisuurne, ühe klaasnegatiiviga laetud kaamera kinnitati pildistaja jala külge põlve alla (sissepääsul politseinikud jalgu ei kontrollinud), päästikuni ulatava trossi ots aga viidi taskusse. Olles niisugust võttemetodit eelnevalt kuu aega harjutanud (pildistamiseks pidi kaamera kinganina järgi õigesse suunda rihtima ning püksisääre üles kergitama), poetas fotograaf end hukkamisel viibijate hulka ning tegi maailma ühe sensatsioonilisema foto.

Foto: «New York Daily News», eriväljaande esilehekülj, 13. I 1928. a.

I nimolevusele on igi-
omane oma kogemusi,
teadmisi ja tundeid
teistega jagada. Kunstnikule
on iseloomulik oma kogemusi
— maailmanägemist jagada
mänguliselt. Informatsioon
pannakse mingisse kunstilisse,
seega mängulisse vormi.

On mitmeid näguviise. Üks
võimalus on näidata oma ko-
gemusi asjadest ja nähtustest
mingis uues olekus või seos-
ses. Teine võimalus — teada-
olevaid tõdesid ja tuntud ideid
kujutada nõnda, et see tõen-
daks tegija lojaalsust nende
tõdede või ideede suhtes. Esi-
mene võimalus on olemuselt
eesmärk, teine vahend. Veel
on olemas võimalus luua oma
maailm. See erineb esimesest
võimalusest õige vähe, kuid
see vähene on just määrav.
Siin avaldubki kogemuse män-
guline esitus kõige rohkem.

Mille poolest erineb siis
kunstniku mäng tavalisest
ajaviitemängust? Tema loov
mäng sisaldab mingi teadliku
või ebateadliku subjektiivse
programmi, mida juhivad intuit-
sioon. Enamasti lisandub selle-
le ka ootamatut, reegleid
rikkuvat. Reegli veenvat rik-
kumist peetaksegi sageli avan-
gardse kunsti tunnuseks. Sa-
maaegselt kaasneb mänguga
iselaadne hasart, joovastus.
Rahuldus loomingulisest ha-
sardist seletabki, miks paljud
andekad inimesed on külmad
omandikultuse vastu. Nad
saavad oma rahulduse mängus,
jagades oma loomingut teiste-
le. Selline joovastus ei tarvit-
se olla midagi pöörast, mida
sageli kunstnikele omistatakse
(tegelikult just omandist tule-
nev hasart võtab pööraseid
vorme). Seejuures aga mängu-
joovastus seletab ka puhutisi
kunstnike kalduvusi teist laa-
di pöörasustele, kalduvust teha
veidrusi. See sünnib enamasti
siis, kui kunstnik tunnetab
oma loomevõimaluste ahtust
või kui ta eneses kahtleb,
kahtleb iseenese identsuses.

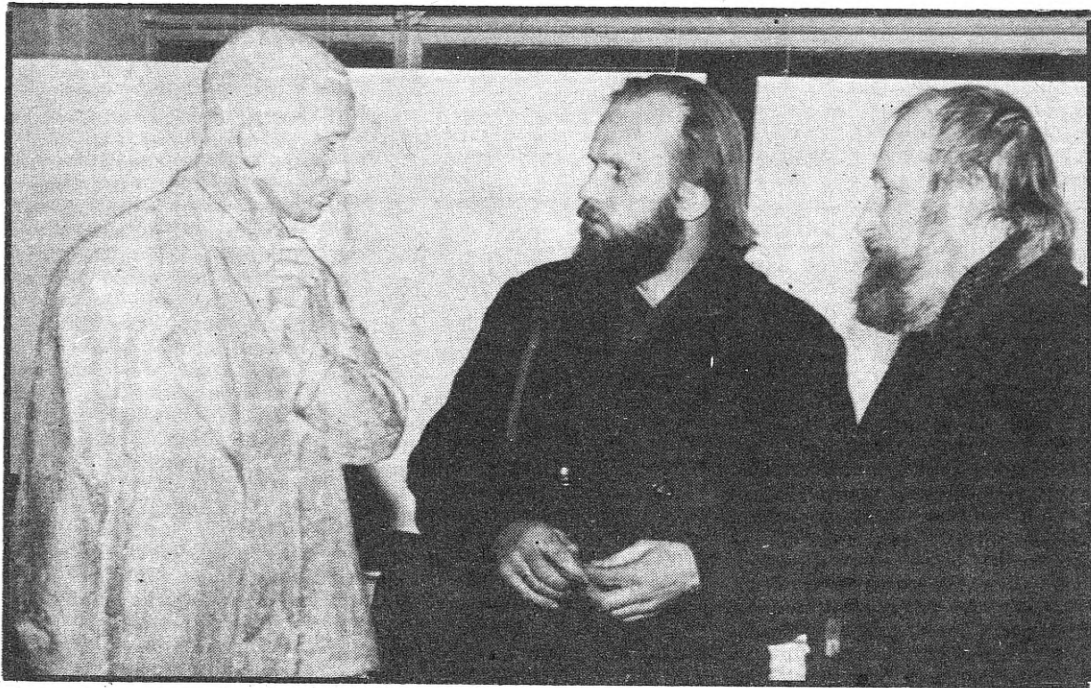
Kunstnike tööst huvitu-
des kaldutakse andma
suurt tähendust mõtle-
mise ja teostuse vahekorrale
(«Küll on osanud ikka välja
mõelda!»). Mida ja kuidas
töötamisel mõeldakse? Kas ja
kuivõrd eelneb teostusele sihi-
teadlik mõttetöö, kas kavat-
sus ja tulemus on adekvaat-
sed? Jne.

Kui kunstnik hakkaks re-
gistreerima seletusi selliste
küsimustele, siis võiks vastus
osutada ehmatavaks. Võib
juhtuda, et tegemisel ei mõel-
dud otseselt midagi, oli vaid
ähmane idee või kihk midagi
teha. Või oli valdav mõte —
kas saan oma töö ikka täht-
ajaks valmis? Idee oli nagu
iseenesest juba olemas. Oleks
piinlik, kui ilmneks, et pildi
maalimisel mõtles tegija pea-
miselt eelmisel päeval olnud
konfliktile, peamiseks pingu-
tuseks töötades oli püüe vaba-
neda mõtlemast mingile kon-
fliktile sõnelusele. Veel hul-
lemaks võiks osutada teave,
et näiteks ühe kavandi tege-
mist mõjustas mingi ebamu-
gavastunne või tervisehäire.
Kõike sellist aga pole kõrval-
seisjail vaja teada. Loome-
protsessi ja -ajendeid peab
ümbritsema salapära ja mõis-
tetamatus. See on vajalik.
Ilma salapära kaotaks kunst

ILMAR MALIN

MILLISED OLEME

ÜLDIST JA PISUT KA ISIKLIKKU

paljude temast osasaajate usu
ja lootused. Laskem need jää-
da.

Kuidas on aga ikka lugu
tolle informatsiooni ja mängu-
ga? Mängust ja infojagami-
sest rääkides ei saa asja võtta
lihtsustatult, mängu kui lõbu-
list tegu, infojagamist kui
žurnalistlikku teadustust
(kümnepäevaselt välisreisilt).
Mängulisus loomingus tähen-
dab enamasti. See võib olla vae-
varikas, ahistama ajav, sa-
geli pidev nõutuses seisund.
Sest kunstniku mäng on enese-
teostuse akt. (Viimast ei
tahaks siduda sõnapaaridega
«kuulsaks saama», «nime te-
gema», «läbi lööma». Mõisted
«jõuline», «läbi lööma» jms.
pole mitte ainult kunstivälis-
sed, vaid enamasti ka kunsti-
vaenulikud.) Eneseteostus,
eneseleidmine tähendab vaba-
nemist stereotüüpidest ja
stampidest, oma isikupärase
maailmanägemise leidmist, mil-
le abil suudame näha seda,
mis meis ja meie ümber teg-
elikult on, mis meid endid
ja elu juhivad. Kunstniku in-
fojagamise seisneb selle näi-
tamises, mis neis vahetatakse
sündinud ning mis meie
alateadvusse ladestunud, olgu
see kui tahes ilus või inetu.

Mille abil (kaudu) käib
see kunstniku enast
leidv tegu? Arvan, et
mõtlemisel ja tundmisel on siin
üsnä keskparane roll. Kunst-
niku mõtlemisvõime ja tunde-
ulatus on lähedased iga kesk-
mise inimese omale. Tema

tegemist juhivad intuitsioon,
mis loomulikult ei arene eel-
nevate teadmiste, vaatluste ja
kogemustega. Kuid peamine,
milles kunstnik teistest erineb,
on tajumisvõime ulatus.
Kunstniku nägemistaju on
alati mingis suunas teravda-
tum. Suutlikkus asju ja näht-
tusi täpsemalt tajuda ongi
kunstniku peamine tööriist
(mänguriist). Sellele lisandub
veel oskus leida õiged väljen-
dusvahendid, mille abil kaju-
tatu vaatajale võimaliku in-
tensiivsusega tajutavaks teha.
Mõeldes tajust kunstis ei
seostu see üksnes nägemis-
meelega. Tajuvõime ulatus
ja teravdatuse juurde kuulub
nii eseme- kui ka värvi-, aga
samuti elu- ja surmataju.

Kui püüaksin tagantjärele
kokkuvõtlikult sõnastada, mi-
da olen tahtnud ise öelda
oma piltidega, mida näidanud,
siis polegi see keeruline. Olen
näidanud seda, mida ise näi-
nud, mida kogenud, mõistnud,
mida sellest kõigest tähtsa-
maks pidanud. Ikkagi, enese-
väljendamise tarve taotlusega
panna see kunstilisse vormi.

Esialgu olin murelik, et mu
maalitehniline võttestik, ku-
jundite valik ja tinglikkuste
nii sageli vahetusid. Nagu üks
kujundiline meelestatust välja
öeldud sai, nii tuli varsti min-
gi uus. Võrdlesin enda töid
mõne teise omaga ja olin aru-
saamatutes. Kui siis ajapikku
taipasin, et sedavõrd, kui mu
enese kogemused vahelduvad,
mõtlemine ja kujutlus muu-

tuvad, peabki muutuma ka
töötamisviis. Ons võimalik, et
samal ajal, kui maailmas kõik
muutub, peaks inimene muu-
tumaks jääma?

Üks näide viimaseist aastaist.
Olin teinud hulga joonistusi,
mis hakkasid moodustama
omaette tervikut. Esmakordsel
eksponeerimisel nimetasin
neid enesesolekuiks, panin
näitusele nime «Volens no-
lens». Vaataja ette jõudnult,
juba järgmisel eksponeerimi-
sel hakkas enesesolek hajuma.
Pildid ja tegija suhe sai ava-
likuks, isiklik kõigi omaks.
Ja nii võib kujuneda, et see,
mis eneseolemisest oli saladus,
saab teatavastegemisel mil-
leksi muuks. Esialgselt in-
tuitiivne valmimismoodus võib
kujuneda teadlikuks meeto-
diks, ja läheb üha raskemaks
olla vahetu. Toimub parata-
matu muutumine, tahes-taht-
matu ja seega ühtlasi loomu-
lik. Igaühel võib see kulgeda
muidugi isemoodi ja väga eri-
nevate intervallidega.

Ma ei saa uskuda «lihtsa
inimese» olemasolusse
(lihtsameelse küll). Iga
inimene on uunikum ja oma-
ette väga keeruline — tuntud
tõdesid tuleb vahel ikka kor-
rata. Kõige lihtsam on ehk
laisk ja enesega rahulolev
konformist. Kõik inimese läbi-
elatu moodustab mingi voha-
va põimingu. Arvan, et see on
loomingus isegi vähem terav,
kui tegelikkus ongi, sest eriti
sihipärasel loomingus püütak-

se üldistatuse ja lihtsustatuse
poole. Nõnda on see igatahes
kujutavas kunstis. Niihästi iga
inimene kui ka tema suhe
ümbrusega on keeruline. Nõn-
da nagu ta ajalises elus ja
inimtunnete heitluses alati on
olnud. Seepärast jääb mulle
sageli arusaamatuks kunsti
lihtsuse nõue. Oluline on, kui-
võrd siirad oleme kõike en-
dale tunnistama ning nõus
seda loomingus ka näitama.
Alati me seda ei suuda, ta-
kerdume tabudesse ja kon-
ventsionaalsustesse, millest
ise sageli teadlikudki pole.
(Muidugi, see kõik kehtib
subjektiivse loomingu kohta.
Esineb ka teadlikku, põhimõt-
telist subjektiivse eitust, mis
minule arusaamatu ja millel
võivad olla teised esteetilised
läheteelused.)

Kuid mõnikord taidur ja
taies saavad tõeliselt kokku.
See on õnnelik hetk, kuid
sellele järgnev on ehk otsus-
tavamgi. Nimelt nüüd tuleb
kiusatus õnnestumist juba
tahtsi korrata. Hakkad ise-
enese elamusi jäljendama.
Sellisel juhul ei järgneta
oma muutuvale siseseisun-
dele, vaid varieeritakse ühte
kunagi õnnestunud leidu. Eks
ole veider: on võimalik ise-
end plagieerida. Ning seda ei
saa keegi keelata ega mingi
normiga takistada. Ega ole
vajagi.

Sest oleks kergemeelne üh-
tesid kunstnikke ühe ropsuga
enesekordajaks pidada, teisi
aga originaalitsejaks. Tegu
on tüüpide erinevusega. On
tähelestatud kaht erinevat loo-
mingusühholoogilist põhi-
tüüpi (veel enam muidugi
nende segatüüpe). Nimetaksin
neid tinglikult Picasso-tüü-
biks ja Chagalli-tüübiks
(edaspidi vastavalt P-tüüp ja
C-tüüp). Valin need vastakad
suurused nimme, sest mõle-
mad mehed olid pikaajalised,
samat kodakondsusest, töö-
tasid ühel ja samal ajal
enam-vähem samas kultuuri-
situatsioonis. Picasso oli pidev
muutuja-tüüp, elas üle mitu
põlvkonda ja hulga loomingu-
lisi perioode, tegi täispöördeid
ja hulga «vigureid», mis si-
sukamad kui paljude pühas
veendumuses tehti. Chagall
kujunes aga enam-vähem väl-
ja üsna oma loomingu algu-
ses, tema «juudikula visioo-
nid» jäid ta pärisosaks elu
lõpuni. Kuid keegi ei sõn-
daks teda enesekordajaks ni-
metada. Kuigi analüüsimisel
on täiesti ilmne, et oma elu
viimaseil aastakümneil, ikka
kasutades varasemat laadi ja
atribuutikat, maalistas ta kõike,
vastupidi noorpõlve spontaan-
susele, ettevaatlikult ja kaa-
lutletult.

On selge, et kumbagi tüüpi
eelistada saab vaid maitse
alusel, kvalitatiivne eelistus
pole võimalik. Sest tegu on
lihtsalt erinevate psühholoogi-
liste tüüpidega, nagu seda
näiteks on introverdid ja
ekstraverdid. Meie endi kunst-
nikklassikast näiteid otsides ni-
metaksin Elmar Kitse ja Alf-
red Kongot. Kits oli muutuja-
tüüp, kes maalistas nii üldetail-
seid portreid kui ka värele-
vaid loodusimpressoone ning
abstraktsionistlikke komposit-
sioone, kuid tegi kõike ka
vaheldumisi. Alfred Kongo
on aga eluaeg olnud lähedane
oma esialgselle laadile. Va-

rieerimised ja perioodid loomulikult on, kuid need on tuntavad rohkem spetsialistidele, põhiolemuselt Kongo ei muutu.

Püüan nüüd tänapäevale lähemale tulla. Mulle näib, et segatüüp on viimasel ajal üha sagedasem. Kuid ilmne on, et see tüübi erinevus allub ka mingil kombel moele ning sageli on raske öelda, eriti nooremate puhul, kes allub põhiliselt oma tüübile, kes järgib moodi. Meie sajandi esimese poole kunstis kehtis eeldus, et igas töös pidi avalduma oma kindel individuaalsus. Iga maal või kuju evis eelistatavalt

Üheks P-tüübi markantseks esindajaks pean Enn Põldroosi peaaegu igas suhtes. Nii tehnilise võttestiku, ainevaliku, kujundi-keele kui ka hoiakute tähenduses. Sealjuures pole kindlasti eraldatavaid perioode. Põldroosi erinevais maalides on nii groteski kui ka tõsirealistlikku, on poeetilist, on pila, kuid ka paatost. Pintsli tehnikas ja stilisatsioon on isegi samal pildil erineva käsitlusega pindu. Näitena võiks tuua üldtuntud «Söömaaja»: plastiliselt maalitud figuurid vastandatud geomeetrilise kujundi kolmnurgaga. Põldroosi kunstis on seiklusvaimu. Võtkem kas või tema

olesed hakkavad juba tüütama, siis võib siin tegu olla ka maitseküsimusega. Minule on senini mõjunud kõik see, mis tema olestega juhtub, võikalt mõnusa elupegelina. Arrakul muutub üksnes faabula, muus osas jääb ta ikka samaks.

Kuigi Jüri Arrak on põhiolemuselt mittemuutuja, oponeerib tema looming Mikhel Muti enesekordamise kontseptsioonile. Arraku pildid näitavad, et kogu elu ja maailm on täis muutumisi ja vapustusi. Selleks ei tarvitse olla sõda kodukandis, abielulahutus ega isiklik neeruvähk. Kõik on olnud valulävest. Vaimset vähegi tundlik inimene polegi võimeline enesekordajaks jääma. Seega tulebki vist Mikhel Muti «enesekordamise kaitsemist» võtta pigem eduka noore kirjamehe vaimutsemisena kui täistsõise väitlemisena.

Et juttu ümmargusemalt lõpetada, nimetaksin ka ühe segatüübi esindaja (selle sõna heas mõttes). Rein Tammik pole eriti kaua kunsti teinud. Nii et üldisloomustust on ehk vara anda. Kuid tema kalduvus näib olevat loetav. Oma esimestest esinemistest alates hakkas Tammik oma piltidel kujutama ruudulist lina. See andis hea efekti, aitas publiku teadvuses teha kiiremini Tammikust Tammik. Tegu olid vaid ühe korduselemendiga, mis osutas teadlikule püüdele anda oma töödele isesugune tunnus — lina seondus mistahes asjaga mis tahes situatsioonis. Kuid Tammik oskas oma lina näidata tempereeritult, ei laskunud kordamise laiskusse. Igatahes Tammik näis taibanud olevat kordamise ohtu ning hakkas otsima ka teisi lähteseoseid. Nüüd on ta proovinud siduda oma pilte vanade hollandlaste maalidega, pöimides sealseid elemente enda omadega. Ilmselt on see otsinguks vanade meistrite võtete najal. Kui järjekindel ja tulemuslik see olema saab, selgub aastatega. On vilksanud mõjusid ka mujalt. Rein Tammik näib olevat seda tüüpi, kes oma stiili teadlikult kujundada püüab. See on vastand spon-taansele maalijatüübile ning üsna iseloomulik praegusele nooremale maalijate põlvkonnale.

Olen seega teinud väikese süsteemilugemise katse meie maal. Mingil juhul ei taha see olla kategooriline. On kindlasti teisigi võimalusi kunstnikutüüpe eritleda. Võib näiteks aluseks võtta kujutusvõime ulatuse, millest siinne arutlus riivamisi mööda läks, võib aluseks võtta ka maalitehnika või kompositsioonivõttestiku eripära.

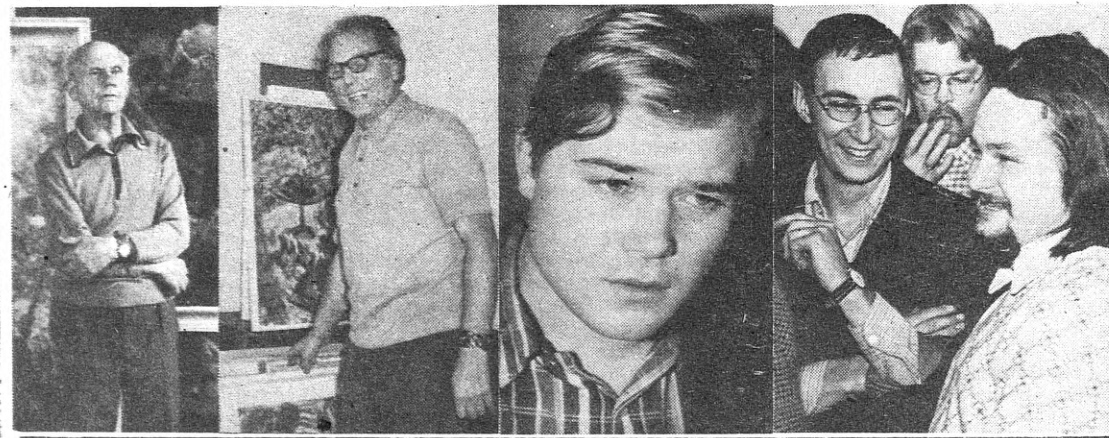
Üldse, meie kunstnikud peaksime õigupoolest ses mõttes olema õnnelik rahvas, võrreldes paljude teiste ametimeestega. Kunstiküsimustes, stiilide, taotluste ja ajendite problemaatikas on meil kui mitte lõpmatult, siis vähemalt väga palju vastuseid. Kui ise lubame iseendil ja ka vastastikküsimuste igahel omade mängureeglitega mängida, siis on selles tänapäeva vastandamine ja pingete ajal palju julgust andvalt lohutavat.

Elmar Kõstri, Kalju Suure, Osvald Michelsoni ja Uno Oksbuschi fotod.

omaette kordumatus, mis kaldega P-tüübi poole. Praegu, eriti alates 1970. aastaist on ilmselt eelistatum C-tüüp, mida iseloomustavad kunstitöökate kiire taotlus oma tehnilise võttestiku (nipp) välja kujundada, kalduvus luua võimalikult suurearvulisi seeriaid, kasutada sama formaati, korduvat atribuutikat. Sümpomaatiline oli näiteks Mikhel Muti kirjutis «Loomingus» nr. 2 «enesekordamise kaitseks». Kuigi kirjandus ja kujutav kunst on erineva spetsiifika, on teada juba minevikust, et literaadid esinevad ka omapõlvkonna kujutavkunstnike teoreetiliste põhjendajatenä. Teen vahelepoole M. Muti arutluste juurde seepärast, et ta otsis tuge ka kujutavalt kunstilt. Seejuures osutamine kirurgile, kes näiteks oskab ainult songa meisterlikult paika panna (millise tendentsi ohtlikkust meditsiinis juba ammu rõhutatakse) illustreerib Shaw hoiatust ja seega ei saa olla ka kordamise meistrilikkuse põhjendus ei kirjanduses ega kunstis. Shaw' arusaama järele oleks kunstniku õnnetuseks, kui üks oskaks meisterlikult kujutada ainult metalli või klaasi läiget, teine põhiliselt rohuliblesid peenelt välja maalida.

Kuid püüdkem eesti maalikunstnike keskmisest põlvkonnast leida kaks vastandlikku meistrit tüübieritluse tähenduses.

NÄITUS

«KIRI KUI KUNST»

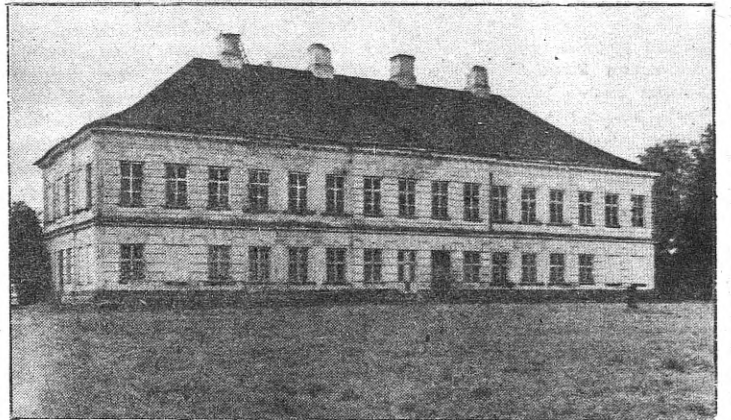
Villu Tootsi kirjakooli kunstinike tödest komplekteeritud näitus oli esmakordselt avatud Tartu Kunstnike Majas oktoobris-novembris 1980. Käesoleva aasta märtsis-aprillis oli näitus väljas Riias Riiklikus Kunstiakaademies, Vilniuses Leedu NSV Kunstimuuseumis aga aprillist juunini. Nüüd on seda võimalik vaadata ka Tallinnas Eesti NSV Riiklikus Kunstiinstituudis, Tartu mnt. 1. Näitus avatakse 10. augustil kell 15 ja jääb lahti 6. septembrini. Tallinna väljapanekut on täiendatud uute töödega, esinevad ka mitmed debütandid.

Ajalehe käesoleva numbri esi-

küljel olevad tööd on võetud näituse kataloogist. Nende autorid on:

1, 2 ● Ekke Väli. Tähestik «Saunavila». 3 ● Emil Lausmäe. Kataloogi kaanekujundus. 4 ● Aime Pralla. Kirjakunsti Kooli embleem. 5 ● Rein Maantoa. Arne Oidi nimelise võistluskontserdi märk ja selle tule-tisi. Linoolõiked. 6 ● Heino Kivihall. Jüri Odi luuletus. 7 ● Vanda Purik. Siidtrükk. 8 ● Aldo Roomere. Eksliibris. 9 ● Henno Kõo. Rudolf Rimmeli teose «Luigeland» kaas. 10 ● Heli Leidmaa. Eksliibris. 11 ● Lydia Nüüd. Eksliibris. 12 ● Andres Volens. Eksliibris.

UNIKAALNE MÕISAKOMPLEKS TAASTATAKSE

Norra mõisakompleks on Paide rahooni üks kaunimaid kohti, kus asuvad ühed Eesti veerikkaimad, Norra-Oostriku allikad ja põline park. Mõisahooned on ehitatud 1792. a. Tartu ehitusmeistri, hilisema ülikooli ehitusjuhi Kranhalsi käe all. Hooned on säilinud meie maal ainulaadsed ilusionistlikud seinamaalid. Kümmeaastat tagasi lahkus siit kool ja hääber jäi tühjana paremaid aegu ootama, mispuhul ka «Siri ja Vasara» veerqudel korduvalt muremõtteid avaldati.

Nüüd on loodusjõudude meelevaldne piir pandud — Paide põllumehed otsustasid sinna rajada oma puhkebaasi. Koos metsamajanduse ning maaparanduse inimestega kavatakse taastada ka unikaalne kanalite ning lüüside süsteem. Siit kujuneb kahtlemata üks meie vabariigi ainulaadsemaid vaatamisväärsusi, seda enam, et hiljuti võeti kogu Endla-Oostriku ala ka looduskaitse alla.

KUNSTIKROONIKA

Moskvas Puškini-nim. Kujutava Kunsti Muuseumis jääb kuni 3. oktoobrini avatuks ulatuslik ja huvipakkuv näitus «Moskva—Pariis», mis käsitleb kahe suurriigi kunsti- ja kultuurialaloo küllaltki lühikest, kuid olulist lõiku, nimelt aastaid 1900—1930. Kogu näituse ekspositsioon põhineb kahe rahvusliku kunstikultuuri vastandamisel, põimimisel, selle kontrastidel ja kooskõladel, luues sealjuures pildi nende aastate kunstielust kui eluvormist, kus üle kõige valitses eriline maailma ümberkujundamise romantika. Sajandi alguse kunstisidemed ilmnevad eelkõige maalil, siit ka esinduslik väljapanek, alates impressionistidest (P. Renoir, A. Renoir jt.), jätkudes realistidega (H. Matisse, A. Marquet, A. Derain), selle sajandi suurkuju P. Picasso loominguga jne. Ka vene ja nõukogude maalikunst andis väljapaistvaid nimelisi selle ajastu kunstilukku alates M. Vrubeli müstilisest romantismist kuni K. Malevitsi geomeetrilise supermatismini. Kahekümne aastate aastate suugul-mõtteid demonstreerib eeskätt arhitektuur, püüdes välja töötada printsiipselt uusi linnaehitussüsteeme, mis ühendaksid rangete praktiktsismi ja inimlikud, romantilised unistused. Stiilide ja süžeeilindide välise kõrvutamise ning võrdlemise kõrval domineerib sel näitusel humaanse poeetilise elufilosoofia ja vaimuse ühtsus, mille foonil selgnevad nii mitmedki ilmingud eri kunstnike, kirjanike ja arhitektide loomingus.

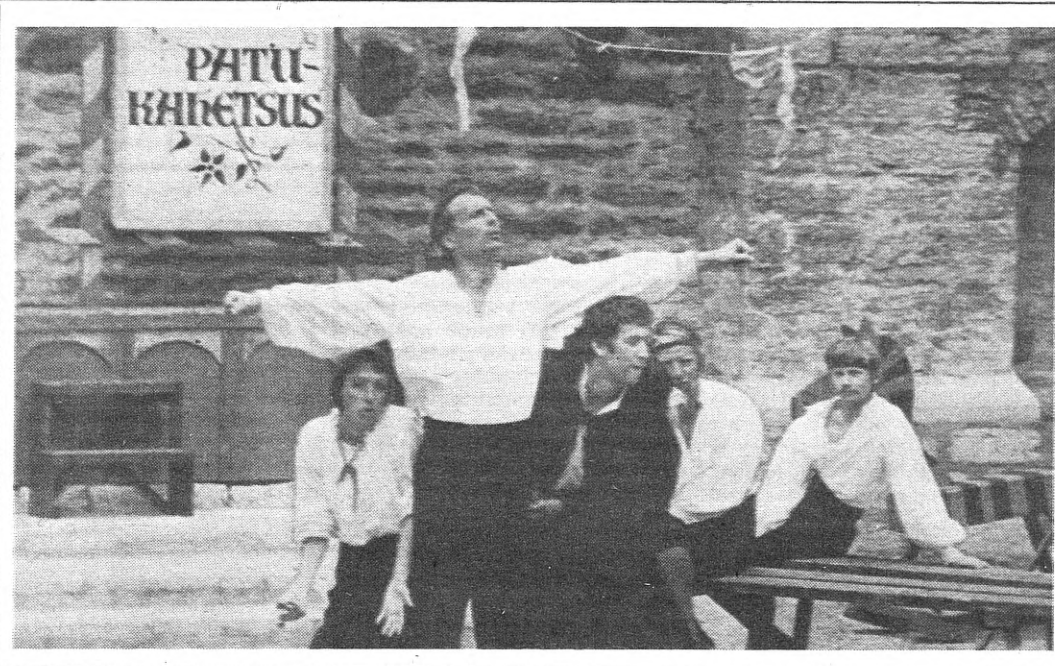
Näitus «Vaip '81» eksponeerib Eesti Näituste kolmes paviljonis küllaltki ulatuslikult meie vai-

bakunstnike viimaste aastate loomingut, vaipu ja katteid tegevate ettevõtete ja ka koondis «Mistra» perspektiivtöödand. Unikaallooming on tuttav paljudelt eelnenud tarbeksuunistustelt, esindatud on peaaegu kõik meie nimekamad ja praegu enesele nime tegevad kunstnikud. Domineerib rahulikkus, rangus ja mõdukus. Teises paviljonis püüavad pilku sajandi algusest pärit tiktud tekid RKM-i kogudest, selle loogiline jätk — rahvuslikud tekid «Uku» kunstnikelt, rahvuslikust laadist mõjutatud kattedekid kombinatsioonid «Ars» ja meie vabariigi paljudelt teeninduskombinatsioonid. Kolmandas paviljonis tutvustatakse «Mistra», «Aare», «Dekra» ja nende kujundusvõtteid. Näitus jääb avatuks seel kuu keskpaigani.

Esmapäeval avati Helsingis rahvusvaheline disainerite sümposioon. Kokkutulek on ulatuselt kõigi aegade suurim: 40 maalt on Soome pealinna saabunud üle tuhande tööstuskunstnikku, sisearhitekti ning tarbegräafiku.

Sümposiooni ajal on kokkutulnui võimalus tutvuda väljapanekutega soome mitmetahulisest disainikunstist.

Esmapäeval avati Helsingis Ateneumis ka soome konstruktivismi näitus, mis jätkab ja täiendab 1979. a. suvel toimunud soome funktsionalismi näitust. Teatavasti eksponeeriti mõlemat näitust paljudes Euroopa riikides, kus need said vahendatud vastuvõtu osaliseks.

Stseen Noorsooteatri «Dekameroni» vabaõhuetendusest Pirita kloostris varemetes.

Boccaccio «Dekameron» ilmus eesti keeles nii ammu (1957) ja nii väikeses tiraažis, et alaealised on selle juba ammu kapsaks lugenud.

Eks siis tuligi Noorsooteatril nõnda ütelda tekkinud lünka täitma hakata.

Boccaccioli jutustatakse 1348. aasta katku ajal Firenzest pakku läinud seitsme daami ja kolme noormehe kombekas seltskonnas kümne päeva jooksul sada lugu, mida autor novellideks nimetab; Pirita kloostris varemete vahel esitatakse veelgi kombekamalt viie daami ja üheksa noormehe suu läbi (nende hulgas võiks saadud muljete põhjal esile tõsta Ilmar Tammurit, Marje Metsurit, Jüri Aarmat, Ene Järvist, Kaarel Kilvetit, Guido Kangurit, Luule Komissarovit, Ivi Lepikut, Toomas Lõhmustet, Kaie Mikkelsoni, Lauri Nebelit, Kalju Orrot, Agu Rood ja Ants Vainu) kümme novelli sarjast. Peale selle vaheteks- tid, laulud, tantsud ja saatemuu- sika, milles on ära kasutatud oma kõva kolmik helirendel. Võrdlu- seks — «Dekameroni» tekstist on ära kasutatud umbes sajandik, see küll nähtavasti respektist Boccac- cio ja Semperi vastu peaaegu sõ- na-sõnalt, kui jätta arvestamata kahe Guiglielmo tuvastamise jant.

Mungad marsivad sisse (hästi marsivad ja veel paremini tam- muvad), nende monotoonse laulu ajal seletatakse asjaolud ära, ja lähebki lahti! Omberringi valitse- va katku koloriiti peale selle esimese pintsli lömbe enam ei rõ- hutata, välja arvatud lõbusad sur-

matantsud stseenide vahel ja pü- tid, mis kloostrinurkades etenduse lõpuni tossavad. Ja ega seda vist päriselt saakski teha. Pesunöö- ridel rippuv intiimpesu (kohe nä- ha, et odav, leti pealt), 50-kopi- kane punane nuustikuvar, kiiged ja muu napp interjäär ei lasekski asja liiga tõsiselt võtta.

Teadmishimulisemad tahaksid ehk teada, mis žanrisse tükk kuu- lub. Ei tea. Vaevast, et seda Mati Unt ja kolm lavastajatki teavad (ühetekokku imelikul kombel mitte neli, vaid kolm meest, sest Kalju Komissarovi ja Eero Spridi kõr- val on ka dramatiseeringu autor lavastajaks).

Keegi ütles pärast etendust: «Hea estraadil!»

Olgu nii.

Sellisenä peaks «Dekameroni» vaatama kui travestiat, sest pa- roodia langeb ajaproovile vastu- pidanud klassika puhul iseenest ära. Viiteid travestiale on, kas või lavaatribuutika näol. Samuti pole lavastajad püüdnudki est- raadlikkusest hoiduda, pigem vast- tupidi. Oilis hiina noormees Ilmar Tammur annab vaatajale kohe algusest peale mängureeglid käte («Hiinlase õilsus», «Dekame- roni» 10. päeva 3. novell). Ka ülejäänud stseenid on «Dekame-

roni» novellide estraadlikud skeemid. Pealegi on teema iga- vene. Nii võibki päris julgesti öelda, et lavale on toodud lõ- bus meelelahutusüht. Naljamaia- le vaatajale pakuvad piisavalt nii groteskelt pikantseid situatsioo- nid ise kui ka lavastajate leid- likkus kas või näiteks kiikede ka- sutamisel... (Siinjuures kompli- ment estraadilavastajana tunda- tule Kalju Komissarovile — teis- test mängulaadilt üsnagi erinev Ilmar Tammur on «Hiinlase õil- suses» ja «Joodiku karistuses» ühtviisi suurepäraselt nii rollis kui ka ansambelis.) Härra Guiglielmo abikaasal on süda nii vallatult paha, et ega ei jäägi muud üle, kui sopsti aknast alla hüpata. («Armsama süda», 4. päeva 9.) Stseeni algus on isegi liiga «est- raadlik». Suhteliselt pikk seletus, kumb Guiglielmo on kumb, on odav ja estraadil ammu kulunud naerutamise võte ning pealegi langeb välja nii ülejäänud laadist kui ka stiilist. Kui dramatiseerijal oli selle juurdekirjutise eesmärk, siis on see küll saavuta- mata jäänud. Kogu tinglikkus — hiilgavalt stiilne Amor (kust küll poiss selle vile võtab!) ja pool abikaasade teksti «Joodiku karis- tuses» 7. päeva 4.), mustade prilli- de abil tekitatud kottipimedus

(«Õomaja», 9. päeva 6.) ja muu — pole küll ainuüksi estraadi mono- pol, aga aitab siin siiski just ni- melt estraadlikkust rõhutada.

Niisiis — estraadil!

Kes võtab asja sellisena, pole midagi kaotanud, ja ärgu ka la- vastajad-näitlejad solvugu, sest hea estraad on niisama hea kui hea näidend, halvast rääkimata.

Ometi pole Noorsooteatri «De- kameron» üldsegi estraadieten- dus. Sellele viitavad täpselt, kui- gi estraadiotsijale ootamatult va- litud laulu- ja vaheteks- tid, juba nende autorite valik — neist vist küll sobivaim ja mõjuvaim Heiti Talvik. Sobinuksid ehk ka Villon või Prévert, aga see pole kõr- valiste isikute asi. Subjektive ääremärkusega veel: etenduse sees välja toodud ja lõpulauluna korratud rõhutatud «Kes hakkaks laulma, kui ei laulaks mina» kao- tab võõralt mõjuva operetlikkuse tõtu oma funktsiooni, mis tal olla võiks. Miski pole siin heliloojate ja autori-lavastajate vahel vist päriselt klappima hakkanud.)

Nii jääbki lavastuse žanr lahti- seks. Ja las jääb. Küll teatritaja- loolased selle pärast kuhugi ära liigitavad.

Eesmärk?

Vaataja mõistab lavastuse ees-

märgi, isegi kui ta endale sellest aru ei anna. Raskem on lavastuse sõnumit lühidalt sõnastada.

On see ajuti ikka veel esineva igandliku moraali kriitika? No ei ole.

Äkki on lavastaja sõjavastane? «Joodiku karistus» lõpeb nii: «Meie keskel aga olgu armastus ja kadugu sõda kogu oma kupa- tusega!»

Või rõhutatakse emantsipatsioo- ni, sest enamikus stseenides on naine aktiivsem pool?...

Kogu näitekunst on lõppude lõpuks enam või vähem banaalse- te tõdede enam või vähem kunst- tipärane väljaütlemine. Noorsoo- teater ei ürita siin mingit raba- valt uut kvaliteeti. «Dekame- roni» öeldakse: ärgem unustagem elurõõmu... Jäägem inimes- teks!

Colas Breugnon ütles: «Elame veel!»

Usun, et Giovanni Boccaccio oleks oma teose instseneeringuga ja lavastuse kontseptsiooniga rah- hul. Kui seda on liiga üteldud, siis võtku igaüks enda jaoks nii palju vähemaks, et see paras saaks.

Kas etendus tekitas probleeme?

Jaa! — Ei tea, kuidas Lauri Ne- bel ennast ära ei külmata, kui ta, pool keret paljas, tuuliste vare- mete vahel «Pükstes» 9. päeva jaheda ilmaga ringi lippab?

KALJU KASS

BACH, JOHANN SEBAS- TIAN. Armastasin Bachi vä- ga. Harjutasin tema sooloso- naate kaheksa tundi päevas, kuni vasaku käe neljandas sõrmes tekkis lihaserebestus. Kui kipsside maha võeti, olid sõrmed jõuetud. Muile öeldi, et käsi paraneb pideva har- jutamisega, kuid vaevast suu- dan terve kontserdi vastu pi- dada. Loobusin viiulimängust. Sestsadik ma Bachi enam ei armasta.

BELMONDO, JEAN PAUL. Uus veri, uus hing, uus eroo- tika, uus loomulikkus täna- päeva neurootiliste, blaseeru- nud näitlejate kategoorias.

BERGMAN, INGMAR. Nad kohtlevad teda kui kuningat ja kui olete tema «alamate» hulgas, talitatakse nende eesku- jul. Bergman teeb oma tiitlile au, kui temaga kokku puutu- te. Tema huumor on võrd- väärne tema fantaasiaga. Kui ta oma esimest värvi filmi te- gema hakkas, laskis ta kõiki oma kaastöölisi värvipimedu- se suhtes kontrollida.

CÉZANNE, PAUL. Tema akvarellid kuuluvad mu suu- rimate rõõmude hulka. Ini- mesena oli tal palju imetlus- väärseid omadusi, ent kõige rohkem meeldib mulle umb- usk, millega ta suhtus kuul-

MARLENE DIETRICH

(VÄLJAVÕTTEID)

M. Dietrich filmis «Nürnbergi protsess».

Max Reinhardti lavakooli saanud MARLENE DIETRICH (sünd. 27. detsembril 1904 Berliinis) sai kuulsaks saksa fil- miga «Sinine ingel», mis ilmus ekraanidele 1930. aastal. Fil- mi režissööri Josef von Sternbergi käe all tõstas näitleja sellest peale pikemat aega Hollywoodis «Paramounti» stu- dios, hiljem mängis ta ka Ernst Lubitschi, René Clairi, Alfred Hitchcocki, Fritz Langi, Sidney Krameri filmides. Teise ma- ilmasõja päevil oli ta aktiivselt seotud fašismivastase võitlu- sega. Pärast filmitööst loobumist on Marlene Dietrich esi- nud paljudel maailma lavadel sisukate šansoonide interpre- teerijana.

susse, omadus, mis oli ka Ril- kel.

CHEVALIER, MAURICE. Kõige raskema ja delikaatse- ma lavakutse meister.

DALI, SALVADOR. Suur maalikunstnik. Kuid ei tohi tõsiselt võtta tema kalduvust efektiivseda.

DE SICA, VITTORIO. Fil-

mis «Ime Milanos» on järg- mine episood: armetud mehed ja naised ronivad välja vilets- tatest barakkadest, koorivad ajalehepaberid oma nälgunud kehade ümber ja kiirustavad komistades soojusringi. Siis seisavad nad liikumatult, ti- hedasti üksteise vastu suru- tult äkki ilmunud sügispäi- kesse sõoris.

DIETRICH*. Nii nimetatak- se võtit, mis kõik lukud avab, kuid see pole maagiline võti. Üpris reaalne ese, mille val- mistamine nõuab suurt osa- vust.

DOSTOJEVSKI. Varasest noorusest peale olen olnud te- mast vaimustatud ja praegu- gi veel tean terveid lõike te- ma romaanidest peast. «Val- ged ööd» ja «Tasane» tekita- sid päris joovastuse.

EMA. Väikestele kindlam kui jalgealune pind, kindlam kaljust, kui on vaja tuge; ja rangem mis tahes kaljust, kui kinnihoidmine muutub ohtli- kuks, kui käes on aeg iseseis- valt seista ja joosta.

GOETHE. Minu ebajumal. Temalt sain vastuse kõigile küsimustele mu tormi ja tun- gi aastatel.

Tal oli äärmuste julgust. Armastus oli talle püha, tin- gimusteta armastus, vaba iga-

* Dietrich — muukraud, vale- võti.

sugusest uhkusest.

Õppisin ära tema seatud reeglid ning võtsin need ka omaks:

«Tegevimele olgu tähtis, et tema teeb, mis õigus; kas õigust tehakse, ärgu olgu te- ma mure.»

«Ei ole midagi hullemat kui toimekas võhiklus.» «Täiuslikkus on jumalate mõõt. Täiusetahe — inimese mõõt.»

HAMSUN, KNUT. Minu esi- mene kirjanduslik armastus. Olin vaimustatud tema liht- sast stiilist, omadussõnade puudumisest, poeetilistest kor- dustest.

HAPPY END. Armastan happy end'e.

HARMOONIAAT vajan roh- kem kui sööki, jooki ja und.

HEIMAT**. Üks saksa kee- le kaunimaid sõnu.

HEINE, HEINRICH. Tema luule: romantiline, igatsev — pluss magus iroonia. Tema elu: vabatahtlik pagulus Prantsusmaal.

Oiged alused postamendile, millel ta seisab.

HELILOOJAD. Minu lem- mikheliloojad: Ravel, Franck, Debussy, Richard Strauss, Stravinski.

HEMINGWAY. Minu isiklik Gibraltari-kalju.

** Die Heimat — kodumaa, ko- dupaik.

Käesolev on Leedumaa esindaja ettekande lühireferering mõni aeg tagasi Minskis peetud regionaalsel nõupidamisel «Stanislavski ja Nemirovitš-Dantsenko loominguline pärand ning Balti vabariikide ja Valgevene tänane teater». Refereringus, mis dohkem kui kaks korda lühem ettekandest, on püütud võimalikult säilitada autori sõnatust.

Rääkida Stanislavski ja Nemirovitš-Dantsenko traditsioonidest Leedu teatris on keeruline ja tänamatu tegevus. Arvan, et nii on ka teiste rahvusteatri puhul. Esiteks, Stanislavski traditsioonid ja Nemirovitš-Dantsenko traditsioonid pole kaugeltki mitte üks ja seesama asi, olgugi et traditsioonipäraselt oleme need ühte patta pannud ning pole hoolinud sellest, et, kui gi raskustega, on need ühe süsteemi kaks eri modifikatsiooni praktikas ometi eristatavad. Teiseks: mis on õieti traditsioonid ja nende jätkamine? Mis siin salata, paljudele on Stanislavski süsteem, mis nende teadvuses piirdub teostega «Minu elu kunstis», «Näitleja töö endaga» ja «Eetika», sama, mis usklikele piibel, — nad rahuldunud mõningate üldiste seisukohtadega ja saavad vajaduse korral sellele viidata. Samuti teame ka, et Stanislavski pärandi hea või väga hea tundmine ei tähenda veel, et teatritegija on tegelikult võimeline järgima seda õpetust. «Tõsiusklikke» viib segadusse see, et niivõrd erinevad lavastajad nagu Jeffremov ja Efros, Grotowski ja Brook ning veel paljud teisedki peavad end Stanislavski ja Nemirovitš-Dantsenko töö jätkajaks.

«Süsteemi» tulek Leedu teatrisse polnud algul just järjekindel ja ka mitte väga mõjus. Miltinis tutvus sellega Prantsuse väljaande kaudu. Andrei Zilinski (Zilinskas) võttis aktiivselt osa Moskva Kunstiteatri tööst, kuid talle avaldas rohkem mõju Mihhail Tšehhov, see Stanislavski ustav ja isemeelne õpilane — kui nõustuda, et õpilane on kohustatud õpetajalt saadust lähtudes minema kunstis oma teed mööda (õpilane ei tähenda sugugi mitte apologeti, ei maksa neid omavahel segi ajada, see ei lõpe hästi). Veelgi enam, kaks Stanislavski ja Nemirovitš-Dantsenko omapärast kaasvõitlejat, Tšehhov ning Dobuzinski (rõhutagem: Tšehhov, mitte Lužski või Sanin; Dobuzinski, mitte näiteks Simov) töötasid 1930. aastail otse Leedu teatris. «Süsteemi» praktiline omandamine sai

STANISLAVSKIST JA LEEDU TEATRIST

EGMONTAS JANSONAS

hoo sisse nõukogude ajal. Kaudse teatri tuumiku moodustav kursus ja rida Leedu praegusi lavastajaid on õppinud Moskva Kunstiteatri loojate õpilaste või õpilaste õpilaste juures. Orlov, Knebel, Efros on aga niivõrd iseseisvad, oma teatrinägemisega kunstnikud, et on alati mõistnud: «süsteem» pole dogma, vaid meetod. Kui lähtuda «süsteemi» põhitseist — tuleb luua rolli ja näidendi inimvaimu elu ning anda see laval edasi kauni kunstilise vormi abil — siis on Stanislavski ja Nemirovitš-Dantsenko traditsioone Leedu teatris jätkanud päris paljud mitme põlvkonna lavastajad, ehkki on kasutanud selle saavutamiseks eri teid. See märkus ei tähenda «piirideta realismi» analoogiat — üleskutset pidada kõike Leedu teatris toimuvat «süsteemi» edasiarendamiseks.

Nüüd aga kahest meie tähtsast küsimusest: režissuurist ja repertuaarist. Vaid esimesel pilgul tunduvad need Moskva Kunstiteatri asutajate õpetusest kaugena. Tunnistagem, et «süsteemi» peetakse kõige sagedamini õpetuseks näitleja tööst enda ja rolli kallal, just sellest punktist lähtudes analüüsitakse Stanislavski töid (ja palju harvemini — Nemirovitš-Dantsenko omi), ning seejuures unustatakse täiesti, et nad olid lavastajateatri ja repertuaariteatri loojad. Leedus on neljakümne nõukogude aasta jooksul leedu keeles välja antud vaid «Minu elu kunstis», «Näitleja töö endaga», «Eetika» — ja ongi kõik. Kuid režissuuri- ja repertuaariküsimused on tihedas seoses Kunstiteatri ideelisuse ja ühiskondliku tähendusega maailmakunstis.

Esialgu refereerigem Nemirovitš-Dantsenokit. Väikeses Teatris öeldakse: teater on olemas selleks, et näitlejad saaksid avaldada oma jumaliku annet; meil Kunstiteatris — et annet saaks avaldada lavastaja. Mõlemal juhul vähendatakse teatri tegelikku tähtsust. Teater on selleks, et mängida seal draamakirjandust. Edasi tsiteerime: «Olgu teatri iseseisvus nii suur kui tahes, ometi sõltub ta täiesti dramaatilise poeesiast. Tähelepanuväärne, oluline teater peab rääkima

tähelepanuväärsest ja olulisest. Et sundida end kuulama, peab ta rääkima andekalt, selleks aga peavad tal olema andekas lavastaja, andekad näitlejad, andekas kunstnik jne. Teatris käivad vaid täissõnitud inimesed. Nälgane või haige eludraamast muserdatu teatris ei käi ja vaevalt et kunagi sinna tulebki — nagu ei hakka iial laulma nälgane, haige või murendatud inimene. Kuid täissõnitud peab sundima muretsema ja erutama elu tähtsaimate külgede pärast üldse. Kunst, olgu või ebateadlikult tema preestrite jaoks, teenib eelkõige seda eesmärki. Kõik maailma parimad kunstiteosed on alati pannud muretsema elu ning selle paljude külgede üle (...) Kaunid ja üllad mõtted kaotavad andetult oelduna oma veetluse ja jõu; tühine jääb aga ajast aega ikka vaid tühiheks. Ning kui mõni kunstiasutus, ühiskonnakiht või terve rahvas hakkab rahul olema tühiheksadega tegeleva kunstiga, siis on see kindel tunnus, et too kunstiasutus, ühiskonnakiht või rahvas alustab oma elu viimaseid päevi.» (Kiri Moskva Kunstiteatri Seltsi liikmeile, juuli 1902.) Veel on Nemirovitš-Dantsenko öelnud, et tänapäevanäidenditeta riskib teater muutuda järgalt akadeemiliseks; et tuleb valida niisugune tänapäevanäidend, milles ebatäiuslikkuse hoolimata on tunda tõelise kirjanduse vaieldamatut hõngu; et kui niisugune näidend leitud, peab klassika selle ees taanduma ja näitlejadki tänapäevatuks loovutama. Kunstiteatri repertuaaripildi kujundasid kaasaaja kohta kirjutatud kaasaegsed näidendid autoreilt, keda tol ajal just eriti klassikuteks pidada ei saanud: Tšehhov, Gorki, Tolstoi, Ibsen, Hauptmann, Andrejev, Maeterlinck, Hamsun; hiljem Bulgakov, Ivanov, Katajev, Leonov ning rahvuslik ja Euroopa kõrgklassika seal vahel. Meenutagem veel, et Kunstiteatri esimene kirjandusala juhataja oli Nemirovitš-Dantsenko (see on kirjas juba esimesel, «Tsaar Fjodori» afišil); meenutagem, kuidas seal töötati näidendite ning dramaaturgidega, kuidas nende eest

hoolitseti ja neid kaitsti; meenutagem, kuidas teatri loojad huvitusid proosa lavaletoomisest. Kunstiteater sündis protestiks «nõrkadele määratud kunsti» vastu, üleskutsena kogu kunsti uuendamisele. Kunstiteatril oli oma esteetiline, eetilise (need on vastastikusel seoses; mäletate, kuidas «Slavjanski Bazaris» arutati näitlejaid: sel on ideaalid, mille eest võitleb; see ei lepi olemasolevaga; see on ideeniimine), ühiskondlik ja (konkretnel) repertuaariprogramm. Alad, mille kohta käis maagiline veto, olid režissuur ja kirjandusala. Ning kes teab, mis oli tol ajal tähtsam, kas lavastajalooming, Stanislavski lavastajaotsingud või Nemirovitš-Dantsenko tänasesse päeva, oma kaasaegsete vaimuallu suunatud repertuaaripoliitika — keeruline, dialektiliselt vastuoluline ning ühtne programm.

Tuleb kurbusega nentida, et need traditsioone Leedu teatris ei ole (väikeste eranditega muidugi). Kuidas ka ei hinnata Miltinise loominguteed, igal juhul tuleb sügava austusega suhtuda ta loomingu sihipärasusse. Just maksimumprogrammi teoks tegemine, millega ta nelikümmend aastat tagasi Panevėžysis teatrisse tuli, on kandnud kõige paremat vilja. Ning on seaduspärane, et kui teater kaldus oma programmist kõrvale, läks kompromissile, püüdis taga ajada aktuaalsust aktuaalsuse pärast, pani repertuaari kokku põhimõttel «igapähele midagi» (s. t. igasse ministeeriumi nõutavas lahtises tükis), just siis sai meie armastatud teater julmade kaotuste osaliseks. Sest just sellega unustati üks Stanislavski-Tortsovi nõuetest: rolli pealisülesanne peab saama näitlejale lähedaseks, olema vastavuses ta näitlejapealises ülesandega, näidendi ülipealises ülesanne peab saama lähedaseks lavastuse loojate ülipealises ülesandega. Võime rõõmsad olla, et meie noored Vaitkus ja Varnas tulid teatrisse mahukate maksimumprogrammidega, et nad tahavad öelda oma sõna, lähtudes rikkast ning huvitavast repertuaariplaanist — sellest alusest, millele ainult ongi võimalik rajada oma teatrit. Kahjuks on Miltinis, Vaitkus ja Varnas Leedu teat-

ripraktikas vaid erandid (ja mitte ainult Leedu omas, arvan ma). Kui tihti noored lavastajad, kes oma sisu-, vormi- ja probleemitsingutega annavad algul alust suurteks lootusteks, ammendavad kahe-kolme, hiljemalt viie aastaga oma programmi, mille on loonud teatrikooli auditooriumis! Ning varsti võib nad pehmeks rääkida lavastama mida tahes. Aga «mis tahes näidend» — see on pealisülesandeta tekst, kirjandus, mis ei lavastajat ega osatäitjaid ei liiguta. Niisugustest saavad vaid «linnukesed» plaani täiteks.

Viimastel aastatel lasevad meie teatrid repertuaaril kujuneda lihtsalt isevooluted. Paistab kusagilt näitemäng, on hea, kui mitte, võtame midagi «kindlat» moodunud aegade varamust. Armastus rahvusliku minevikudramaturgia vastu on muidugi liigutav, ent kui nende näidendite lavastused on sügava tänapäevase ideeta, nagu seda olid mitu hiljutist juhtumit Leedus, siis pole neid vaja. Ka ei ole päris selge, kuidas paljud näidendid üldse rahvusliku klassika hulka satuvad — paistab piisavat vaid autori surmast. Sisuliste väärtuste järgi peaksid leedu dramaturgia normaalsed klassikud olema hoopis Grušas ja Justinase Marcinkevičius. Ent meenutagem: Grušase töid teatri juurde Miltinis ja Vancevičius. Poet Marcinkevičius dramaaturgitee algas pärast tema luule lavastusi Kaunas («Kahekümnes kevad»), ka Klaipėdas («Langevad tähed»). Paraku oli see ammu... Mille tundub, et on lõppenud teatri ja dramaturgi koostöö ajajärk. Mõned aastad tagasi oli palju huvi ja kiitust uute nimede — Rastauskase ja Juozas Marcinkevičius ümber. Kuhu nad on saanud? Harva tulevad lavale kunagi palju mängitud Samulevičius, Saja, Urnevičiute. Ei oska enam kirjutada? Või ei vasta teatrite kasvanud nõudmistele? Jama. Nemat oskavad endistviisi kirjutada. Ning teatrite nõudmised — need, kui pole just vähenenud, siis on jäänud samaks, sest pole olnud materjali, mille peal kasvada. Ühtede ja nendesamade teemade, probleemide, karakterite oravaratas on mitmes juhtivas teatris tekitanud režissuurianeemia. Ning on tekkinud paradoksaalne olukord: dramaturgid ei vii oma näidendeid mitte teatritesse, vaid kultuuriministriumisse, sest ainult sel juhul võivad nad arvestada, et näidend läbi loetakse ja sellele hinnang antakse. (Järg 14. lk.)

HIIOB. Üks mu lemmikkujudid piiblist. Ja ka mu lemmikraamat, mille on kirjutanud Joseph Roth.

HOLLYWOOD. Kui ma Hollywoodi tulin, oli suur tummfilmiajastu juba möödas. Küla polnud enam «lõbus ja kergemeelne». Stuudiod töötasid samadel põhimõtetel kui iga teinegi ettevõtte: kõik pidid punkti pealt kontrollkellast läbi käima; häda sellele, kes seda ei teinud. Nõnda kestis see kuni 30. aastate lõpuni, kui ma Hollywoodist lahkusin, et astuda USA armeesse. Tänapäeval, mil vändatakse vähe filme, elab Hollywoodis rohkem televisiooni- kui filminäitlejaid. «Hollywood» on häibunud.

INTELLIGENTS. Võimekas intelligent äratas minu armastuse.

KAASTUNNE. Kaastundeta inimene on väärtusetu.

KODAKONDSUS. Otsus kodakondsust muuta ei ole kerge, ka siis mitte, kui te põlgate seisukohti ja meetodeid, mida teie sünnimaa äkki on hakanud õigeks pidama. Ka siis, kui püüate endale vastu pidist sisendada — ometi tekitab sindus kõike maha salata, mida te lapsena austama õppisite, truudusemurdmise tunde. Armastusel ja austusel maa vastu, kes teile

Marlene Dietrich filmis «Süüdistuse tunnustaja». Režissöör Billy Wilder (1957).

peavarju annab, pole sellega midagi pistmist.

KOMPLEKSID. Säätetagu mind inimeste eest, kes püüavad oma halbu kombeid nõndanimetatud kompleksidega vabandada.

KORD. Vajan korda, nii füüsilist kui ka psüühilist.

KUNSTNIKUD. Ehtsad kunstnikud on väärtuslikud inimesed, kellest soovad loputult virgutavaid impulsse. Suuremeelsed, tagasihoidlikud,

sageli kurvad, mis neid veelgi armastust väärivamaks teeb, sest nende kurbusel on sügav põhjus.

KURBUS. Kibe lapseas, magus nooruses, traagiline vanaduses.

KUNISM on mulle nii võõras, et olen imestusest halvatud, kui temaga kokku puutun.

LAHKUS. Lahke olla on nii lihtne. Peab ainult püüdma end teise inimese sisse sobita-

da, enne kui temast rääkida või talle hinnangut anda.

LAUGHTON, CHARLES oleks pidanud õpetama lavakunsti.

MAGNANI, ANNA. Loodusjõud.

MELANHOOLIA. Tunda maailmavalu või nagu Ameerikas öeldakse — having the blues — on niisama tähtis elukogemus kui õnnejoovastus.

«OSCAR» (Academy Award). Preemia kindlustav kulsad piiblikujud, preestrid ja järgmiste kurbade või traagiliste haiguste ohvrid:

joomatõbi, pimedus, üksikult kurtus, või kõnevõime puudumine, koos hullumeisuse, skisofreenia, vaimuhaiguse,

mida menukalt filmides kujutatakse. Mida traagilisem haigus, seda kindlam on Academy Award («Oscar»). Seda laadi kannatavate olendite kehastamist peetakse eriti raskeks, kuid see pole õige. Küll aga on need osad draamaatilised ja seetõttu mõjukamad.

Et «Oscari» väljaandmise otsustavad ainult inimesed, kes kuuluvad vastavasse kutseringi, siis jääb arusaamatuks, miks nad näitleja ja te-

ma ülesande ära vahetavad. Publik teeb seda enamasti. See on mõistetav. (Mõned kriitikud teevad seda ka, ja see on andestamatu.) Et «Oscareid» tõsiselt võtta (nagu New Yorgi teatrikriitikute auhindu), peaks vähemalt aegajaltki auhinna saama näitleja, kes on mänginud mitte eriti menukas filmis hüljalt väikest, ebaolulist rolli. Teine põhjus Filmiakadeemia auhindadesse teatud skepsisega suhtumiseks on tõsiasi, et loomulikult mõjustavad otsustajaid sageli kas sõprusside-med või kadedus.

Hiljuti kehtestati veel üks uus auhind, nn. surivoodi «Oscar». See pole «Oscar» tavallises mõttes. Saaja pole kas üldse mänginud või pole ta auhinna kandidaatinudki või pole ta viimastel aastatel edukas olnud. Vastloodud «Oscari» eesmärgiks on Filmiakadeemia liikmete südamealustuse kergendamine. Maitsetus, mida TV-s kujutab endast ilmselt liigutatud kuulus staar, kes selle auhinna välja kuulutab, on kirjeldamatu. Igale vaatajale on üheselt selge, miks tolle auhinna väljaandmisega nii kiirustatakse. On-nelik näitleja, kes on liiga haige, et jälgida seda protseduuri televisioonisaates.

(Järgneb)

Tänavusel Savonlinna ooperifestivalil etendunud Richard Wagneri «Lendavas Hollandlases» laulis kolmel õhtul (4., 6. ja 9. juulil) Hollandlast RAT «Estonia» ooperisolist, Eesti NSV rahvakunstnik MATI PALM. See oli saavutus nii laulja enese loomingu- ja biograafias kui ka tunnustus meie muusikateatril.

Et toimunud mitmekülgsema pildi saaks, kutsusime vestlusse ka Tallinna Riikliku Konservatooriumi dotsendi JORI PLINGI, kel oli võimalus Mati Palmi sel festivalil jälgida publiku poolei.

Enne kui jutuks läks, tõstis Mati Palm otsekui inspiratsiooniks lauale prospektide ja allaheavustuste kõrvale puust purjelaevukese heledapäise nuku — Senta osatäitja Maija Lokka kingituse.

Savonlinna ooperifestival

Mati Palm: See on Euroopa vanimaid ja Põhjamaade suurimaid muusikapidustusi. Sajandivahetuse kuuluis Soome laulja Aino Acté tuli mõttele võtta iidne Savonlinna Olavilinnus kasutusele ooperietenduste paigana. 1912. a. toimuski kindluse siseõuel esimene etendus. Alguses olid need pidustused väiksema ulatusega, kolmekümne aastal aastatel katkesid hoopis ja alles praeguse Soome tuntud bassi Martti Talvela eestvõtetel toimuvad 1987. a. peale jälle. Kaks viimast aastat on festivali peaimpressario Timo Mustakallio (kunstnikunimega Timo Callio), kes on tunnustatud Wagneri-laulja. Tema osade hulka kuuluvad aga ka Othello, Radames ja mitmed teised jõulised ja dramaatilised tenoripartiid.

Kuni 1973. a. oli kavas ainult üks või kaks ooperit. Alates 1974. a. etendatakse igal aastal kolme ooperit kokku kaheksateist korda. Kui saal mahutab kolm tuhat pealtvaatajat, on kerge arvutada, kui palju inimesi on neist pidustustest haaratud. Ühte ooperit mängitakse vähemalt kolm hooaega. Seni on rekord Mozarti «Võluföödi» käes, mis tänavu läks üheksandat korda. Tuleva aasta juubelietendust on kavas teha maailma silmapaistvamate Mozarti-lauljatega, kes seni Savonlinnas «Võluföödis» osalenud.

Nõukogude lauljatest on varem seal esinenud Hendrik Krumm. Ta laulis Merikanto ooperis «Juha» Semeika partiid ja aasta hiljem andis soolokontserdi, mida paljud praegugi veel mäletavad. Georgi Tovstonogovi lavastatud «Don Carloses» (kunstnik Eduard Kotšergin Leningradist) osalesid Jevgeni Nesterenko ja Galina Borissova.

Tänavu mängiti peale kolmandat aastat repertuaaris oleva «Don Carlose» (dirigeeris Leif Segerstam) ja Mozarti «Võluföödi» (dirigent Ulf Söderblom, lavastaja August Everding) uuslavastusena Wagneri «Lendavat Hollandlast» (dirigent Ilpo Mansnerus, lavastaja Ilkka Bäckman, kunstnik Juhani Pirskanen).

Jüri Plink: Festival ei piirdu ainult ooperietendustega. Toimuvad kontserdid, mitmesugused muusikute täienduskursused, võistlused. Kerimäe puukirikus (Euroopa suurim puukirik, mahutab kolm tuhat inimest) esitas tänavu Bournemouthi sümfooniaorkester Paavo Berglundi juhatusel kõik Sibeliuse sümfooniad, Viulistikontserdi (soleeris Ida Haendel) ja lühemaid sümfooniilisi palu. Samas oli ju 1979. a. esinenud ka meie RAM.

Ühel kammerkontserdil tähistati Joonas Kokkoneni 60. sünnipäeva. Tema teoseid esitas Sibeliuse-nimeline kvartett, mille esiviuldaja on jaapanlanna Yoshiko Arai.

Nagu varasematel aastatel, toimus ka tänavu ooperikursus noortele lavakunstnikele. Neid juhatas 25-aastase lavastajastaažiga Nathaniel Merrill Metropolitan Opera'st, assistendiks Louise Sherman samast teatrist, muusikaliseks juhiks David Shaw. Noortega toodi välja Puccini «Gianni Schicchi», mis teatavasti või-

MATI PALM Hollandlasena Savonlinnas

maldab rakendada rohkesti osatäitjaid.

M. P.: Väga populaarne Soome noorte lauljate hulgas on lauluvõistlus Timo Mustakallio stipendiumile, mille abil võib end täiendada välismaa kuulsaimates ooperikeskustes. Võistlus peetakse ühe päeva jooksul kahes voorus. Mõlemas voorus tuli esitada üks kammerlaul ja üks ooperiaaria. Tänavu oli osavõtjaid 18, teise vooru pääses kuus. Žüriis oli peale Timo Mustakallio veel Martti Talvela ja teised Soome nimekad lauljad. Võitjaks tunnistati 30-aastane tenor Raimo Sirkkiä, lisapreemia anti Marja Sepponenile. Naislauljad tundusid mulle hääleliselt tugevamad ja muusikaalsemad. Ei määra aga absoluutne paremus, vaid ka vajadus, perspektiiv. Seni on selle 1974. a. alates korraldatud võistluse võitnud Leena Kiilunen, Walter Grönroos, Raili Viljakainen, Kalevi Olli, Anitta Ranta, Annukka Mäenpää ja Leena Kosola. Neist on tõhus abi nii Soome Rahvusoperile kui ka Savonlinna festivalile.

J. P.: Samas toimusid veel rahvusvahelised orkestri- ja kammermuusikakursused noortele muusikutele. Kursus, milles osalesid enamasti välismaised muusikud, sisaldas sümfoonia-, kammer- ja puhkpilliorkestri ning rea väiksemaid ansambleid. Valmistati ette neli kontserti.

Kogu festivali ajaks jäi avatuks kunstinaütus OPEXPO, kus oli välja pandud maal, puusculptuur, tekstiil ja plakat. Viimases olid eksponeeritud Savonlinna ooperifestivalide plakatid, stiiliühtsed ja pilku püüdnud.

Wagner esmakordselt Savonlinnas

M. P.: Ooperisõbrad olid pingel all, kuidas sobib Wagner Olavilinnusesse. Tõenäoliselt valiti tema ooperist «Lendav Hollandlane» just sellepärast, et see pole veel tüüpiline Wagner, on hästi tuntud teos ja pealegi on mängitud «Lendavat Hollandlast» kolm aastat tagasi Helsingis, Rahvusoperis. Muusikaliseks juhiks oli kutsutud Ilpo Mansnerus Rahvusoperist ja lavastajaks Ilkka Bäckman. Mõlemad noored mehed. Ilkka Bäckman on saanud peale teatrihariduse kodumaal ka ettevalmistuse Wagneri alal Bayreuthi ooperikursustel, kuid «Lendav Hollandlane» oli tal esimene Wagneri-lavastus. Ajakirjanduses nimetati Savonlinna esmakordse Wagneri-lavastuse usaldamist nii noortele kunstnikele korduvalt suureks riskiks.

Daland — Hannu Malin, Hollandlane — Mati Palm

Hollandlast õppimas

M. P.: Ka minul oli see esimene kokkupuude Wagneriga. Kutse festivalile seda osa laulma sai alguse tõenäoliselt «Estonia» möödunud aastastest võõrustendustest Soomes, kus laulsin Attilat. Seal tehakse suurt vahet madala bassi ja bass-baritoni (nende mõistes sangarbaritoni) vahel. Nähtavasti Attila järgi peetigi mind sangarbaritoniks, mida nõuab Hollandlase osa.

Vähem kui pool aastat jäi mul aega, et sisse elada Wagneri filosoofiamaailma ja taotlustesse ooperis. Tuli alustada täiesti uut lõiku oma töös, seda nii vokaalses kui ka teoreetilises mõttes. «Lendavat Hollandlast» etendati «Estonias» peaaegu kakskümmend aastat tagasi. Mul on sellest etendusest siiski üht-teist meelest tänu Tiit Kuusiku hiilgavale Hollandlasele. Aga sellest ei piisanud.

Alustasin õppimist originaalkeeles. Kui saabus klaviir, selgus, et teos läheb soome keeles. Tuli alustada otsast peale. Kuna ma pole soome keelt õppinud, tekkis raskusi. Mitmel puhul olid pikad vokaalid sattunud punkteeritud rütmi juures lühikesele noolele, mida oli lausa võimatu välja hääldada. Pean tänama kevadel Tallinnas esinenud Martti Walléni, kes andis juhtnööre, kuidas hääldada soome keelt laulmisel. Selge, et mõningane võõrapärasus mu hääldamisse jäi. See andnud aga Hollandlasele kui võõramaalasele isegi sarmi.

J. P.: Mati Palm oli harjutanud hääldamist ja diktsiooni, mida vaevalt ükski laulja oma emakeeles nii palju teeb, mistõttu tema hääldus oli isegi selgem kui mõnel teisel.

M. P.: Ettevalmistusaeg, arvestades keeva kevadtalve ja tööd teatris, jäi napiks. Seda enam tuli keskenduda kohapeal. Esimese proovi ja esimese etenduse vahele jäi kolm nädalat. Ilkka Bäckmani, kellel on siiski enam kui 10-aastane tööpraktika Soome ooperi- ja draamateatrites, töömeetod oli mulle hästi vastuvõetav. Töö algas üldisest üksiku poole, laiema kitsamale. Ei nõutud kohe täit häält ega häälelisi nüansse, ei oodatud, et ma kohe suudaksin sisse elada Hollandlase karakterisse ja olemusse. Lavastaja suunas järk-järgult minu mõtet selle kuju olemusele, tema ebamaisusele. Hakkas Hollandlase väliskuju ja sise-maailma kokku viima distant-silt vaadatuna. Tema siht oli vabastada Hollandlane kõi-

gest maisest, näidata teda kui igaveseks ajaks neetud, aastasadadeks maailmameredele määratud ekslejat. Puudus väline mängulisus, staatilisus pidi saama omaette väljendusvahendiks. Raske oli seda ebamaisust tajuda. Meenutasin ja leidsin paralleele oma koostööst Tiit Härmi ja Igor Tšernõšoviga «Stepan Razini hukkamises», mis mõni aasta tagasi «Estonias» lavale tuli.

Hollandlane on mu senisest rollidest kõige raskem, kuigi olen laulnud ajaliselt palju pikemaid osi ja võib-olla on mõned partiid sisaldanud ka rohkem kõrgeid või madalaid noote. Hollandlane on aga selle poolest erakordne, et bassile jääks ta liiga kõrgeks, baritonile aga liiga madalaks ja dramaatiliseks. Iseäralik on ka partii mitme-plaanilisus. See koosneb nagu kolmest lõigust. Esimeses vaatuses haarab nii kõrgeid kui ka madalaid noote, on küllaltki dramaatiline. Teises vaatuses toimub järsk pööre, see on lüüriline, äärmiselt kõrge te-situuriga, kolmandas vaatuses väga kõrge ja dramaatiline, kus on oht et võib häälevara-d ära kulutada. Jälle meenutan Martti Walléni, kes on korduvalt laulnud samas ooperis Dalandit ja teadis täpselt kohti, kus Hollandlase lauljad vahele jäävad. Neid kriitilisi momente arvestasin juba ettevalmistamisel. Täna juhust, et lõppstaadiumis võisin tegelda ainult Hollandlasega. Kodus, kus tuleb korraga laulda nii madalaid kui ka kõrgeid partiid ja kammer-laule, ei ole mõeldav selle kõige kõrval toime tulla nii raske osaga.

J. P.: Kui Mati Palm Soome sõitis, oli tema partii täiesti korrektselt ette valmistatud koostööks lavastajaga. Nagu kriitikaski märgiti, oli Mati Palmi Hollandlane kõige lähemal lavastaja kontseptsioonile.

«Eestlase Mati Palmi kutsumine «Hollandlasesse» oli hiilgav mõte; tema suursuguses kusus on saatustlikkust ja avamere kõledat hingust. Hääl on tore: selles on kord äikest, kord sügelistset õrnu, just nii nagu vaja. M. Palm viis mõjusalt läbi ka oma rolli jäiga ja liikumatu liini, mida lavastus ilmselt eeldas.»

Seppo Nummi
(«Itä-Savo», 8. VII 81)

«Mati Palm esines äärmiselt raskest ja omamoodi vähe tänu-likus rollis lugupidamist väärivalt hästi: suuresti oli tunda igavese ränduri traagikat ja ka hääle kasutamise poolest on põhjust rääkida võidukast esinemisest. Teised osatäitmised ei kutsunud esile eriti suurt va-mustust, kuid ei põhjastanud ka raskesti talutavaid pettumusi.»

Jukka Määttänen
(«Uusi Suomi», 8. VII 81)

Kolleegidest «Lendavas Hollandlases»

M. P.: Savonlinna ooperifestivali iseärasus seisab ka selles, et kõik etendused antakse ajutise, vaid selleks korra-kokkukutsutud koosseisuga. Hollandlasi oli kolm. Kalevi Olli, kes stažeerib praegu Frankfurdi ooperiteatris, ja Reino Lauanne, senine Malmö ja Göteborgi ooperisolist. Neis kolmes etenduses, mida mina kaasa tegin, laulis Dalandit Hannu Malin ja Jaakko Ryhänen, tüürimeest Jukka Salminen, kelle hääletämber tundus mulle eriti sobiv veristlike ooperite jaoks, milliseid ta Helsingis Rahvusoperis ka laulnud. Senta osas esines Maija Lokka ja Erikuna Maini-äärse Frankfurdi ooperi esitenor Seppo Ruuhonen, Mary oli Aili Purtonen. Koor oli komplekteeritud kolm aastat tagasi. See koosnes noortest muusikalise haridusega laul-jatest kogu Soomest. Orkes-ter mängijatest Soome Raadio sümfooniaorkestrist, Rahvusoperi orkestrist ja Linna-orkestrist.

Lavastusest

M. P.: Nii nagu Hollandlane, nii kuulus ebamaisesse sfääri ka Senta. Teised tege-lased olid kõik maiste huvide-ga, nende rollid olid karak-teersed ja liikuvad.

J. P.: Ilkka Bäckmani lavastus oli nagu kahel tasan-dil: müüt ja argielu. Suhtu-mises müüdisse selguvad te-gelaste eluideaolid, eesmär-gid.

M. P.: Olavilinnuses on ras-ke lavastada, kuna puuduvad tänapäeva tehnilised vahen-did, nagu pöördlava, tõstukid. Dekoratsioonid tuleb panna üles väga lühikesel ajaga ja pärast etendust kohe korista-da, et anda ruumi järgmisele etendusele.

On juttu olnud ka sellest, et ehitada Savonlinna ooperima-jat, mis oleks mahukam ja tehnilises mõttes parem. Ent siis kaotaksid need ooperipi-dustused oma erilise võlu, mille annab kaljusaare peal asuv linnus. Mõned aastad tagasi saal siiski rekonstruee-riti. Kui enne mängiti põiki saali, siis nüüd tehakse seda pikkupidi. Peale on ehitatud presentkatvus, mis küll vihma ja tuulega mõnevõrra häirib, ka lindude siutsumine saadab etendust tihti. Tähtsam on aga, et nüüd toimuvad eten-dused igasuguse ilmaga. Või-malik on laenutada ka sooje tekke, istmekatteid, rääkima-ta soojust kohvist või teest.

Timo Mustakallio pärast etendust Mati Palmi õnnitlemas

Rambivalguses

M. P.: Akustika saalis tundus klaveriproovides hõlpsam. Wagneri orkester on väga tihe ja nõuab lauljalt häälte erakordset kandvust. Pealegi asus orkester küllalt kõrget, mistõttu mõudis ka suuremat pingutust.

J. P.: Saali kostis kõik hästi. Samuti vaimustas orkestri kompaktned kõla ja koori tähe laulda. Muusikiline väljatõõlus oli täiuslik. Imetlusväärne oli see areng, mis toimus Mati Palmil esimesest proovist viimase etenduseni. Väga hästi õnnestus tal paika panna dramaatilised metased kujundid I ja III vaatuses ja transformeeruda lüürilisse II vaatuses. Hinnatav oli, kuidas ta oskas oma jõuvarusid jagada. Kui ta lõpetas kolmanda etenduse, ei tahtnud publik teda lavalt ära lasta: temast oli saanud tõeline publiku lemmik.

«Mati Palm oli Hollandlasena lihtne, vastavalt ballaadi ideele justkui sealpoolsest, irratsionaalsest maailmast pärit (hoolimata mootorratturi riietusest). Seesugune teispoolsus on põhjendatud. Hollandlane ongi tegelane, kes palja juuresolekuga kutsus teistes esile võimaid. Võib-olla oleks Hollandlane võinud siiski olla pisut metsikum, tema ebamaisusesse kuulub ka osake õuduse maailmast. Igal juhul oli M. Palmi osatähtsime ohtu maitsekamaid. Tundus, et ta teab teistest paremini, miks ja mida ta parajasti teeb. Palmi bass on koolitatud ja ilmekas, ehkki mitte sama võimas kui mõni teine, millega Savonlinna publikut on hellitatud.»

Lassi Marttala
(«Savon Sanomat», 8. VII 81)

«Mati Palmi Hollandlane oli põnevalt lihtne ja vokaalselt särav. Bassi ülemiste nootide hämmastav puhtus teeb M. Palmi Hollandlasest kõrget klassi osatähtsime.»

Jorma Meller
(«Turun Sanomat», 8. VII 81)

J. P.: Oli ka lustakaid juhtumisi, nagu ühel proovil, kus ooper otsust lõpuni koos orkestriga läbi võeti. Asjahuvilistest oli pool saali täis. Hollandlase teemaga peab lavale ilmuma Hollandlane. Eelmäng lõpeb. Dirigent lööb maha, lauseb kaded rüppe, ootab. Hollandlast ei tule.

M. P.: See oli esimene proov kostüümides. Pidid selga panna kuldriid. Esiteks ei teadnud ma, kus see asub (abitöölised olid kooliõpilased), ja kui rüü laevast lõpuks üles leidsin, ei saanud ma seda selga. Traadid ja lukud olid sassis. Välja ma aga enne tulla ei saanud.

J. P.: Ootuspinevus oli õige suureks paisunud ja siis ta tuli, rahulik ja väarikas, kuldriid õlgadel.

M. P.: Usna erakordne oli ka see, et suitsupilve tegemiseks ei kasutatud auru nagu meie teatris, vaid tõelist suitsu. Peaproovis, tulles välja mõõda pikka vahekaiku, pidin seda suitsu sisse hingama. Laula siis pärast seda Hollandlase monoloog! Aga eks ma püüdsin hinge kinni hoida. Õnneks etenduse ajal tuul pööras.

Savonlinna ooperifestivali kultuurifunktsioon

J. P.: Festivalide järjepidevus on kasvatanud endale väga hea publiku ja see oma mõistvusega on suureks toeks esinemisel. Sellepärast ka ooperid soome keeles lavastatakse, et olla publikuga paremas kontaktis. Publik on väga kompetentne. Ei liigseid braavo-hüüdeid, vaid spontaanne aplaus õnnestumistele.

Paljud suurepärased Soome lauljad töötavad välismaal. Savonlinna festival on see koht, kus neid saab kuulda ka kodupublik. Sagedased esinejad neil pidustustel on Martti Talvela, Matti Salminen, Kimmo Lappalainen. Välismaa tuntumatest kunstnikest esinesid tänavu Julie Griffith (Taani), Peter Lindroos (Taani), Georges Pappas (Kreeka), Bengt Rundgren (Lääne-Berliin).

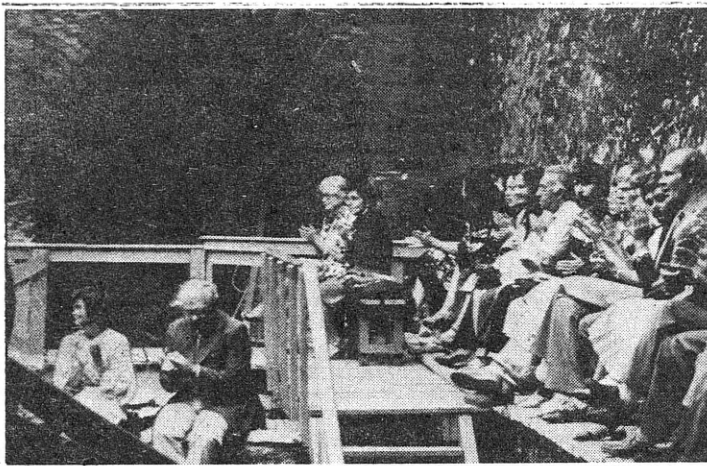
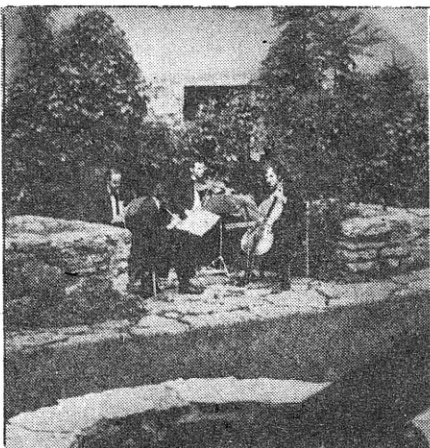
Kirja pannud TIINA SUBIN

Suvenmuusikat Tallinnas

Puhkpilliorkester «Tallinn» (dirigent **Olo Raudmäe**). Raekoja platsil (ülal). 31. juulil kõlas Dominiiklaste kloostris õuel klassikaline muusika ansambliit: Samuel Saulus (flööt), Rein Karin (klarnet), Andrus Järvi (alt) ja Allan Kaasik (tsello) (keskel). Schuberti kvartetis Adur op. 96 oli kaastegev kitarrist Heiki Mätlik. Publik polnud tunnustusega kitsi (all).

KALJU SUURE fotod

Mart Saare 100. sünniaastapäevaks

Tuleva aasta 28. septembril täitub 100 aastat eesti muusikaklassiku Mart Saare sünnist. Selle sündmuse tähistamiseks on Eesti NSV Kultuuriministeerium ja Eesti NSV Heliloojate Liit välja töötanud ulatusliku muusikaürituste plaani. On moodustatud juubelikomisjon eesotsas Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja Arnold Greeniga.

Juubelipidustustest, mis toimuvad 1982. a. septembris, on kutsutud osa võtma külalised nii Nõukogudemaalt kui ka väljastpoolt. Avalikus ettekandes kõlab neil päevil suur osa helilooja loomingust. Kontserdid toimuvad Tallinnas, Tartus ja Viljandis, kavandatud aga ka Moskvas, Leningradis, Riias. Koos Heliloojate Liidu ja Tallinna Riikliku Konservatooriumiga korraldatakse teaduslik konverents teemal «Mart Saare loomingupärand eesti muusikas ja selle arenguhooni». Külalisettekandeid on oodata Moskvast, Leningradist, Riias ja Vilniusest. Sündmuseks peaks kujunema Mart Saare nimeline koorifestival 1982. a. suvel.

Palju tähelepanu osutatakse Mart Saare sünnikodu korraldamisele Hüpasaares.

Kirjastustes käib töö Mart Saare juubelirühkistega. Ilmu-misplaanides on Mart Saare juubelalbum (koostajad V. Rumessen ja N. Laanepõld), artiklite kogumik Mart Saarest (koostaja J. Jürisson), «Kogutud klaveriteosed» (koostaja V. Rumessen) ja «Soololaulude antoloogia» (V. Rumessen). Perspektiivis on Mart Saare viieköiteline koorilaulude antoloogia, millest esimene köide (segakoorilaulud) antakse välja 1982. a. Suveniirväljandena ilmub M. Saare soololaul «Must lind» koos heliplaadiga ja tekstiga kümnes keeles. Viljandi koduloomuseum valmistab ette brošüüri Mart Saare kodukohast Hüpasaarest, Teatri- ja Muusikamuseum koos F. Kreutzwaldi nim. Riikliku Raamatukoguga aga Mart Saare helitööde kataloogi.

Heliplaadiistuudiolt ootame seitsmest plaadist koosnevat Mart Saare soololaulude antoloogiat. Kaks esimest plaati on juba salvestatud. «Tallinfilmis» on käsil film «Looduslaulik» (režissöör Peep Puks), «Eesti Telefilmis» aga kontsertfilm Mart Saarest.

Mart Saare mälestuskivi paigaldatakse Tartusse ja büstmonument Tallinna.

MUUSIKAMAAILM

PRIIT KUUSK

Moskva Kammerkoor, kelle kunstiliseks juhiks on Vladimir Minin, käis teistkordselt laulmas Prantsusmaal. Võeti osa maifestivalist Bordeaux's, külastati mitmeid linnu, kus a cappella kontsertide kõrval esineti ka koos Leedu Kammerorkestriga Saulius Sondeckise juhatusel, üheskoos anti ka lahkumiskontsert Pariisis Saint-Germain-des-Prés katedraalis. Esimaskordselt lauldi Prantsusmaal 1979. a., firma «Le Chant du Monde» vahendusel on välja lastud ka kaks heliplaati. Tänavusest kavast leidsid suurt huvi G. Sviridovi viimase aja kooriteosed «Puškini pärg» ja «Ladoga».

Selleaastastel Schuberti-pidustustel Austrias Hohenemsis (kuulsa baritoni Hermann Prey algatatud festival toimus nüüd kuudent korda) olid rahvusvaheliselt tunnustatud Schuberti interpretidena esinemas lauljad Helen Donath, Margaret Price, Mitsuko Shirai, Francisco Araiza, Peter Schreier, ka Hermann Prey ise, pianistid Zoltán Kocsis, Dezső Ránki, dirigent Walter Weller, mängisid kammeransamblid ja Austria Ringhällingu Sümfooniaorkester.

Karlsruhe Riigiteater (Saksa FV) tõi maailmaesiettekandena lavale Robert Schumann 1844. a. loodud, lõpetamata jäänud ooperi «Korsaar». Huvitavasse ooperiprogrammi oli koondatud heliloojate-romantikutel veel teisigi lõpetamata teoseid — Mendelssohn-Bartoldy «Lorelei», C. M. v. Weberi «Rübezahl» jt.

Schumann 125. surma-aastapäeva puhul korraldati Düsseldorfis helilooja loomingufestival. Esinesid «Lääne-Berliini Filharmoonikud» Wolfgang Sawallisch'i juhatusel, Kölni Ringhällinguorkester Lawrence Fosteri käe all, dirigent ja pianist Daniel Barenboim, klaveriduo Aloys ja Alfons Kontarsky, laulja Hermann Prey, Odeon-Trio jt.

Tänavuse Helsingi linna-preemia, mis antakse välja 1963. aastast alates, vääris Sibelius Akadeemia kauaaegne dirigeerimisprofessor, teenekas orkestri- ja teatridirigent Jussi Jalas.

Tšernogooria muusikapäevadel, mille üritused toimusid Moskvast ja Rostovi oblastis, leidis Moskvast Tšaikovski nim. kontserdisaalis aset Tšernogooria ühe juhtivama helilooja Borislav Tamindžići autoriohtu. Selle kavva kuulustu orkestrisüit «Impressioonid», katkendid ooperist «Ščepan Väike», vokaalsümfooniiline poeem «Vabadus».

Lasteteatrite Rahvusvahelise Föderatsiooni (ASSITEJ) kongressil Lyonis käis esinemas Moskva Lastemuusikateater. Kaasa viidi Mihhail Rauhvergeri ooper «Punamütsike» ning kontserdiprogramm katkenditega teistest parematest lavastustest.

Mussorgski 100. surma-aastapäeva puhul etendati tänavustel «Viini pidunädalatel» «Boriss Godunovi» Rimski-Korsakovi redaktsioonis. Viini Riigiooperi lavastuses laulis nimisosalist Nikolai Gjaurov, esinesid veel Vladimir Atlantov, Adriana Milčeva jt., dirigeeris Berislav Klobucar. N. Gjaurov laulis festivalil ka veel «Surma laule ja tantse».

Euroopa ooperimajades rändab seni ulatuslikumaid, 700 eksponaadist koosnev näitus inglise suurheliloojast Benjamin Brittenist. Genfi Suures Teatris oli näitus ülal ooperite «Kruvipööre» ja «Albert

Herring» uuslavastuste aegu, seda eksponeeriti ka Pariisi Ooperis jne.

Soome Kansallisooppera lõpetas oma hooaja Ilmajõe festivalil. Sinna viidi hooaja avatendus, helilooja Eero Ojaneni ja koreograaf Marjo Kuusela ballett «Seitsmest vennast» ning Jorma Panula ooper «Jaakko Ilkka». Viimati nimetatud teose sündmuspäik ongi Ilmajõe lähistel. Ooper telliti spetsiaalselt selleks festivaliks ning esietendus seal kolm aastat tagasi.

Veel üks Prahale pühendatud heliteos sündis, sedakorda Saksa DV-s, tuli aga esiettekandele tänavusel festivalil «Praha kevad». Leipzigi Gewandhaus-orkester Kurt Masuri juhatusel mängis pidustustel Ruth Zechlini «Praha orelikontserdi» oma orkestri organisti Matthias Eisenbergi soleerimisel.

Soome Televisioonis ja Raadios esiettekandel olnud noore soome helilooja, 32-aastase Kalevi Aho mono-ooper «Võti» («Avain») on alustamas oma rahvusvahelise edu teed: tänavu on ooper laval Stockholm Kuninglikus Ooperis, tuleval aastal Hamburgi Riigiooperi väikesel laval.

Kriitika hindab kuulsa bulgaaria bassi Boris Hristovi kammerlauljavarini veel kõrgeimasse klassi. Nüüd 62-aastaseks saanud laulja esines Viini Kontserdimajas Musorgski tähtpäevale pühendatud sooloõhtuga helilooja laululoomingust.

88-aastane maailmakuulus kitarrikunstnik ja -professor Andrés Segovia esines aga taas avaliku kontserdiga Londoni kuninglikus Festival Hall'is, kavas H. Villa-Lobose, M. Ponce jt. virtuosseid teoseid.

Nõukogude ja Bulgaaria kinematograafistidel on ühistööna käsil kolmeosaline telefilm Niccolò Paganinist. Suurem osa välisvõtetest tehakse Bulgaarias, filmis on kaasategev leedu näitleja Donatas Banionis.

Hooaja lõpul tõi Rooma Ooper vaatajate ette itaalia nüüdishelilooja, põhiliselt Ühendriikides tegutseva Luciano Berio lavateose «Opera». Lavastas Luca Ronconi, teos võeti kavas Rooma Ooperi 100. aastapäeva sarjas. Etendus valmis Lyoni Ooperi solistide ja ansambli «The New Single Singers» osalemisel, dirigents Marcello Panni. Solistide hulgas oli ka helilooja abikaasa, silmapaistev nüüdismuusika interpret, laulja Cathy Berberian, kellele helilooja varemgi mitu teost pühendanud.

Soome Rahvuskooper käis külalisesinemisel Wiesbadeni rahvusvahelisel maifestivalil ja Zürichis ooperimajas. Wiesbadenis anti kaks etendust J. Kokkoneni ooperiga «Viimased kiusatused». Et festivalil olid eraldi Skandinaavia päevad, olid Wiesbadenis ka Tapiola lastekoor ja tantsuteater «Raatikko». Zürichis mängiti Kokkoneni ooperi kõrval ka kaks etendust A. Sallineni ooperist «Punane joon».

Jerevani noortekoos «Airen» käis laulmas rahvusvahelisel koorifestivalil Manilas, mille organiseeris Filipiinide Kultuurikeskus. Katenädalasel festivalil oli kollektiive üheksast riigist. Armeenia koori austaja ja kunstilise juhi Sedrak Ter-Kazarjani käe all kõlanud kavast leidsid erilise poolchoiu Komitasi teosed.

(Järgneb)

ALEX KOTT,
graafik, Eesti NSV Riikliku
Kunstniste Liidu juonistus-
kateedri juhataja. Saab 9.
augustil 60-aastaseks.

AUTASUSTAMISI

● Eesti NSV Olemnõukogu Presiidiumi aukirja vääris kauaegse viljaka loomingulise tegevuse eest ja kuuekümnenda sünnipäeva puhul L. Koidula nimelise Pärnu Draamateatri näitleja, Eesti NSV rahvakunstnik Linda Rummo.

● Kauaegse kohusefruu töö eest ja seoses pensioniikka jõudmisega väärisid Töövetarani medali teiste hulgas Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee kultuuriosakonnast Jenny Kass, Hillar Kattai, Olga Palu ja Hilja Sakk; Viljandi Rajooni Riiklikust Kinovõrgust Eva Lehtla ja Erna Soosaar.

● Kauaegse kohusefruu töö eest ning seoses kuuekümnenda sünnipäevaga anti L. Koidula nim. Pärnu Draamateatri direktorile Arnold Ebrokile Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukiri.

● Kauaegse eduka töö ja aktiivse osavõtu eest ühiskondlikust elust ning seoses viiekümnenda sünnipäevaga (juulis) sai Paide Rajooni Riikliku Kinovõrgu direktor Kalju Jallai Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja.

● Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja pälvivad: — kauaegse kohusefruu töö eest raamatukogus ja seoses viiekümnenda sünnipäevaga M. Gorki nim. Tallinna Keskraamatukogu direktor Niina Arsa;

— tulemusrikka töö eest Eesti Riikliku Vabaõhumuuseumi väljaarendamisel ning seoses 20. tööjuubeliga Eesti Riikliku Vabaõhumuuseumi ekspositsiooniosakonna juhataja Jutta Saron;

— kauaegse kohusefruu osavõtuga kunstilisest isetegevusest Viljandi Rajoonikultuurimaja Nukurahvateatri näitleja Liisa Kallakas;

— viiekümnenda sünnipäeva puhul ja pikaajalise kohusefruu töö eest raamatukogus Jõgeva haruraamatukogu vanemraamatukoguhoidja Jelizaveta Siimer;

— seoses viiekümnenda sünnipäevaga ja kauaegse kohusefruu töö eest raamatukogus Valga Keskraamatukogu metoodika- ja bibliograafiaosakonna juhataja Helmine Oras.

● Eesti NSV Riikliku Kinokomitee aukirja sai pikaajalise ja kohusefruu töö eest ning seitsmekümnenda sünnipäeva puhul filmistuudio Tallinnfilm töötaja Arkadi Pessegov.

(Algus 11. lk.)

Te küsite, millega tegelevad meie Nemirovitšid ja meie Dantšenkod — kirjandusala juhatajad? Nemat töötavad: kirjutavad ise näidendeid, tegelevad reklaamiga, mitmesuguse kirjavahetusega, kunstnõukogu protokollide kirjutamisega, näidendite paljundamisega, kunstilise juhtkonna programmavalduste koostamisega ning kõige tänapäevama asjaga üldse — püüavad lavastajaid sundida üht või teist näidendit läbi lugema.

Leedu teatrid ei lavasta noori vene nõukogude dramaturge, ka ei püüta oma häid prosaiste teatriga siduda. Niisiis kokkuvõtteks: repertuaaririndel muutusteta. Leedu laval praegu peaaegu puuduvad tänapäevateemalised näidendid — nii enda kui teiste liiduvabariikide omad, mistõttu puudub ka teravikliku ühiskondliku teadvuse-

ga tänapäevakangelane. Näib, et lavastajate meelest on meie ühiskonna areng jõudnud punkti, kus enamik, kui mitte kõik ühiskondliku ja sotsiaalse arengu probleemid on juba lahendatud ja elu suubunud kindlapiirilistesse, stabiilsetesse vormidesse. On saavutatud ja on mineviku igandid. Tänapäevakangelase keerukus ei ole nende jaoks dialektiline mõiste. Mineviku igandite kandjad pole aga ju tulnud kaugest ega isegi mitte lähemast minevikust, nad on meie kaasaegsed, sageli juba meie nooremad kaasaegsed. Sotsialistliku ühiskonna arengu dialektilised vastutused jäävad aga paraku meie teatrite vaateväljast kõrvale, piirduvad — nõnda on lihtsam ja kergem elada — tänapäeva sotsiaalse analüüsi imitatsiooniga, tuntud faktide ja nähtuste konstateerimisega. Ning see ei käi üksnes praegusaegse, vaid ka klassikalise repertuaari kohta. Stanislavski kirjutas kunstniku-kodaniku kasvatamisega seoses, et Ozerovi tragöödiate mängimiseks aitas mõningasest lugemusest, XIX saj. 60.—90. aastate keskpaarse vene draama jaoks (Ostrovski välja arvatud) piisas oma ja sellele lähedase ringkonna elu tundmisest. Tšehhovi näidendite adekvaatseks esitamiseks oli aga vaja tungida sügavale ühiskonna ja inimkonna uutesse probleemidesse. Stanislavski kirjutas, et näitlejale ei piisa elu jälgimisest ja isegi mitte sellest osavõtmisest — ta peab jõudma elunähtuste põhjusteni, iga hinna eest süvenema ümbritseva elu mõttesse, pidevalt täiendama teadmisi, oma vaateid ümber hindama. «Kui näitleja ei taha oma loomingut tappa, argu ta suhtugu ellu kui oleskleja. Oleskleja ei saa olla kunstnik,

ei saa olla selle nime vääriline. Ent tohtu enamik näitlejaid on just nimelt olesklejad, kes teevad endale laval karjääri.» Need näitlejaile määratud sõnad julgeksin ma ka lavastajatele adresseerida.

Leedu teatrist oleks veel palju valusaid probleeme, mis nii või teisiti on seotud Stanislavski ja Nemirovitš-Dantšenko õpetusega. Võiks näiteks arutleda seda kummalist, seletamatut seika, et ühelgi meie vanema põlve meistril pole ühtki õpilast. Võiks rääkida «Euroopa keskmist tüüpi» režissuuri tekkest, kus kõike natuke, ja tegelikult väga vähe oma, seda, milles avalduks lavastaja kunstniku- ja kodanikuolemus. (Võib-olla seepärast on Leedus nii palju lavastajaid ja nii vähe häid lavastusi?) Kuid need ja paljud teisedki valusad küsimused vajaksid eraldi juttu.

Mälestuskivi esimesele Eesti kutsekoolile

Abja lähedal, endise Vana-Kariste valla Liplapi talu õuel tähistab mälestuskirjaga rändrahn Eesti esimese kutsekooli asupaika. Mälestuskivi avati 1. augustil kui tütarlaste alade- ja majapidamiskooli avamisest Liplapil möödus 70 aastat.

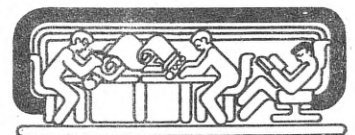

«Ropsi» edu Ukrainas

Oktoobrirevolutsiooni-nimeline Odessa Ukraina Muusika- ja Draamateater tõi B. Kaburi lastenäidendi «Ropsi» lavale 1979. a. veebruaris ja selle järgi «Ropsi aitas kõiki» 1980. a. detsembris. Mõlemad püüvad mängukavas tänaseni. Lavastaja on V. Tumanov, peaosades esinevad P. Sidivar ja A. Fomenko. Lavastus pälvis Ukraina LKNU preemia.

Külalisetendustel on sellega käidud Novosibirskis, Kemerovos, Kišinjovis, Vitebskis ja äsja Tallinnas. Kokku on «Ropsi» 1. osa mängitud ligi 150 korda. Tallinna külaskäigu puhul mängiti «Ropsi» ukraina keeles Klooqal Panfilovi-nimelises pioneerilaagris, ühtlasi salvestati lavastus Eesti Televisioonis.

gruusia nõukogude poeetide luulet. Luuletused on prantsuse keelde tõlkinud tuntud poeet ja tõlkija Tatjana Avaliani.

KIRJANDUSUUDISEID

PRANTSUSMAA

LOUIS ARAGON AULEEGIONI ORDENI KAVALER

Prantsuse rahvuspühaga seoses andis Prantsuse Vabariigi president kirjanik Louis Aragonile Auleegioni ordeni. 83-aastase kirjaniku, Lenini rahupreemia laureadi teostest on tuntuimad «Kommunistid», samuti tema ajaloolised romaanid. (Eesti keeles: «Aurélien» 1965. «Kommunistid» 1957, osal.).

GRUUSIA NSV

GRUUSIA LUULET PRANTSUSE KEELES

Rohkesti positiivseid hinnanguid Prantsuse, Belgia ja Inglise ajakirjanduses on saanud Tbilisis välja antud prantsuskeelne «Gruusia luule antoloogia», mis sisaldab gruusia luuleklassikat alates XII sajandist, samuti

AUSTRIA

«SAINT-VICTOIRE'I ÕPPETUNNID»

Nii kõlab Peter Handke uue raamatu pealkiri. Saint-Victoire on seesama mägi, mida on nii rohkesti kujutatud oma tõeses Paul Cézanne. «Saint-Victoire'i õppetunnid» on katse mõtiskleda ühtaegu suure prantsuse kunstniku loomingu probleemidest, iseendast, kirjandusest ja kunsti võimalustest.

Ajalehes «Die Zeit» on Handke uue teose kohta kirjutatud järgmist: «See raamat ei allu kirjandusteaduslikele klassifitseerimisele. Ta on samal ajal nii muinasjutu kui ka autobiograafia, külm, objektivne kirjeldus ja elav subjektiivne eneseanalüüs».

Handket on alati erutanud probleem, kuidas täielikult ja adekvaatselt vahendada oma muljeid lugejale. Ta on Cézanne'ilt õppinud nii nähtuse kujutamist kui ka üha sügavamalt tungimist selle sisemise struktuuri. Nagu prantsuse kunstnikki, naaseb ta sageli tagasi sama motiivi juurde.

Teos on ühtaegu juustust ja pihitus, kuidas kirjanik oma teost kirjutab.

RAT «ESTONIA»

RAEKOJA SAALIS: neljapäev, 13. VIII kl. 19.30 RAT «Estonia» kammerorkestri kontsert, solistid Eesti NSV rahvakunstnikud Anu Kaal ja Teo Maiste, dirigent Eesti NSV rahvakunstnik Eri Klas.

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAMATEATER

Külalisetendused
Laup., 8. VIII kl. 19 «Maailmareis» (RAT «Vanemuises»), kl. 20 «Päikesepoisid» (Võru kultuurimajas); pühapäev, 9. VIII kl. 19 «Maailmareis» (RAT «Vanemuises»), kl. 20 «Päikesepoisid» (Võru kultuurimajas); esmaspäev, 10. VIII kl. 19 «Rahamariale» (RAT «Vanemuises»), kl. 19.30 «Päikesepoisid» («Ugala» teatris); teisipäev, 11. VIII kl. 19 «Rahamariale» (RAT «Vanemuises»), kl. 19.30 «Päikesepoisid» («Ugala» teatris); kolmapäev, 12. VIII kl. 19 «Vedelvorst» (esietendus, RAT «Vanemuises»); reedel, 14. VIII kl. 19 «Päikesepoisid» (RAT «Vanemuises»), kl. 20 «Tütarlaps ja teised» (Valga kultuurimajas); kl. 19.30 «Tuulte pöörises» («Ugala» teatris); laupäev, 15. VIII kl. 19 «Päikesepoisid» (RAT «Vanemuises»), kl. 20 «Tütarlaps ja teised» (Põltsamaa kultuurimajas); kl. 19.30 «Tuulte pöörises» («Ugala» teatris); pühapäev, 16. VIII kl. 19 «Päikesepoisid» (RAT «Vanemuises»), kl. 20 «Tütarlaps ja teised» (Tamsalu kultuurimajas); kl. 19.30 «Tuulte pöörises» («Ugala» teatris).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAMATEATER

Reedel, 7. VIII kl. 20 «Meie linnake» laupäev, 8. VIII kl. 20 «Draakon»; pühapäev, 9. VIII kl. 20 «Draakon»; esmaspäev, 10. VIII kl. 20 «Draakon»; teisipäev, 11. VIII kl. 20 «Yassa Zeeznova»; kolmapäev, 12. VIII kl. 20 «Kuldvasikas»; reedel, 14. VIII kl. 20 «Kõik on läbi»; laupäev, 15. VIII kl. 20 «Püve talus»; pühapäev, 16. VIII kl. 20 «Truuduse magus koorem».

Külalisetendused Riiklikus Vene Draamateatris (algus kl. 19): reedel, 7. VIII «Õhe ema lapsed»; pühapäev, 9. VIII «Meie linnake»; esmaspäev, 10. VIII «Meie linnake»; teisipäev, 11. VIII «Draakon»; kolmapäev, 12. VIII «Draakon»; neljapäev, 13. VIII «Draakon»; reedel, 14. VIII «Püve talus»; laupäev, 15. VIII «Kõik on läbi»; pühapäev, 16. VIII «Kõik on läbi».

VILJANDI DRAMATEATER

Reedel, 7. VIII kl. 12 «Maa laulud» (Rocca al Mares), kl. 17 «Vari» (Rocca al Mares); laupäev, 8. VIII kl. 14 «Maa laulud» (Rocca al Mares), kl. 17 «Vari» (Rocca al Mares); pühapäev, 9. VIII kl. 14 «Libahundimäng» (Rocca al Mares), kl. 17 «Libahundimäng» (Rocca al Mares); kolmapäev, 12. VIII kl. 20.30 «Kihnu Jõnn» (Orissaare kultuurimajas); neljapäev, 13. VIII kl. 20 «Kihnu Jõnn» (Kõrgem kultuurimajas); reedel, 14. VIII kl. 20 «Kihnu Jõnn» (Kõrgem kultuurimajas); kl. 15 «Maa laulud» (Valjala maalinnusel); laupäev, 15. VIII kl. 21 «Kihnu Jõnn» (Salme kultuurimajas); kl. 12 «Libahundimäng» (Mustialas); pühapäev, 16. VIII kl. 20 «Kihnu Jõnn» (Nõmmeküla klubis); kl. 12 «Libahundimäng» (Kureaare lossi hoovis); kolmapäev, 19. VIII kl. 20 «Vahva sõdur Sveiki juhtumised tagalas» (Aseri kultuurimajas); kl. 20 «Jõgi voolab» (Padise kultuurimajas); neljapäev, 20. VIII kl. 21 «Vahva sõdur Sveiki juhtumised tagalas» (E. Vilde klubis); kl. 21 «Jõgi voolab» (Kohila kultuurimajas).

RAADIOTEATER

Laupäev, 8. VIII kl. 15 I pr. «Õpetatud tütardele», kuuldemäng I. Krõlovi komöödiast; pühapäev, 9. VIII kl. 15 I pr. kuuldemäng lastele «Palli»; neljapäev, 13. VIII

kl. 19.40 I pr. P. Kovatiki kuuldemäng «Viadukt».

EESTI NSV RIKLIK FILHARMOONIA

RAEKOJA SAALIS: reedel, 14. VIII kl. 19.30 R. Schumanni nim. rahvusvahelise konkursi (1981) laureadi Kalle Randalu klaveriõhtu.

«ESTONIA» KONTSERDISAAL: teisipäev, 18. VIII kl. 19.30 esineb Rumeenia kammerkoor «Preludiu». Dirigent Voicu Enacheanu. Kaastegevad solistid ja balleti-artistid.

HARIDUS- JA TEADUSALA TÖÖTAJATE MAJA: kolmapäev, 12. VIII, neljapäev, 13. VIII, reedel, 14. VIII kl. 19.30 «Vanalinnas Stuudio» etendus, Pierre Chenot' komöödia «Kes aevastast?».

OHVITERIDE MAJA: teisipäev, 11. VIII, kolmapäev, 12. VIII kl. 19.30 Moskva vokaal-instrumentaalansambli «Devtsata» kontsert.

LAULUVALJAK: teisipäev, 11. VIII kl. 19 suvetrall. Esinevad Vello Orumets, Laimi Sprogis, Mare Väljataga, Andres Ots, Peeter Randma, Ines Aru, Johannes Rebane, Toivo Toosen, Helmut Egorov, Ado Mänd, Ahto Rändla, ansambli «Erfia», «Ring», «Joker», «Ruia». Külalisena kaastegev VNFSV teeneline kunstnik Emil Kio. Pääsmad eelmüügil Filharmoonia kassas alates 7. augustist.

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUM

Kadriorus, Koidula 12-a
Näitus «Soome Lapimaa loodus» (Soome bioloogid Veikko Vasama foto- ja Eesti Looduskaitse Seltsi raamatunäitus).
E. VILDE MEMORIAALMUUSEUM
Kadriorus, Roheline aas 3
Eksponeeritud kirjaniku viimane korter ühes püsinäitusega tema elust ja loomingust.

NAITUSAALID
KUNSTIMUUSEUM: näitus «Eesti kunst» ja «Vanad meistrid», «Nõukogude Eesti maal», «Lääne-Euroopa maal RKM-i kogudest». Teisipäeval suletud.

KUNSTIHOONE: Hilja Kulise, Juhan Raudsepa, Ilmar Ojalo ja Alise Stein-Anveldi tööde näitus. Teisipäeval suletud.

KUNSTISALONG: Ehaii Haliste vaibad, Haidi Ratase keramik, Vello Tamme joonistused. Teisipäeval suletud.

KIEK IN DE KOK: fotogrupid «Austria Trio» näitus ja Leedu NSV Fotokunstühingu Kaunase osakonna fotograafide tööde näitus. Esmaspäeval suletud.

MEREMUUSEUM (Pikk t. 70): Alfred Seldre sarjaid «Purjede maalt on Soome pealinna saabul Tallinna lahel».

TARBESTUMUUSEUM: Eesti tarbekunst. Teisipäeval ja kolmapäeval suletud.

«EESTI NAITUSED» paviljonid (Pirita tee 28): Vaip '81.

RAE MUUSEUM (Raekoja 4/6): näitus «Taldrikud läbi sajandite», «XV–XVII sajandi laekad» ja «Vana vask». Teisipäeval suletud.

TARTU KUNSTIMUUSEUM: vabariiklik nahkestöö ülevaatenäitus. Esmaspäeval suletud.

TARTU KUNSTNIKE MAJA: Brno graafika ja joonistuste näitus.

KUNSTIMUUSEUMI FILIAAL KOHTLA-JÄRVEL: Kohtla-Järve kunstnike tööde näitus.

TÄNUAVALDUS

Südamlik tänu kõigile, kes mind mu tähtpäeva puhul mees pidasid.

Oskar Kuningas

HELEN SIREL

4. augustil katkestas pikaajaline haigus Eesti NSV teenelise kunstniku Helen Sireli elutee.

Helen Sirel sündis 3. detsembril 1926. a. Tartus. Kunstiharidusele pani aluse Tartu Naiskutseskooli dekoratiivkujunduse osakond, mille lõpetamise järel astus ta 1946. a. Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituuti kunstilise tegevuse erialale. Esimeseks töökohaks sai 1953. a. Viljandi Linaketranspord- ja Kujundusvabrik, seejärel vabrik «Punane Koit» Tallinnas. Aastail 1962–1965 töötas Helen Sirel Eesti NSV Rahvamaajanduse Nõukogu peakunstnikuna, 1965. aastast alates Eesti NSV Ministrite Nõukogu Asjadevalitsuse kerge- tööstuse osakonna vanemreferendina.

Põhiline osa Helen Sireli elutööst oli seotud rahvakunstimeistrite koondisega «Uku», kus ta 1966. aastast peale vestse organisatsiooni peakunstnikuna koondas enda ümber aktiivse ja teotahetlase noorkunstnike pere, äratas sihipärasele tegutsemisele paljusid rahvakunstimeistreid.

Energilise, sõnaka ja objektiivse inimesena, printsiipiaalse kommunistina tuli tal kanda ka paljude ühiskondlike ülesannete koormat, olles Eesti NSV Kunstnike Liidu rahvakunstnikomisjoni, Eesti NSV Kohaliku Tööstuse Kunsti- nõukogu ja Üleliidulise Rahvakunsti- tööduse Koordineerimiskomitee liige.

Helen Sireli juhtimisel tehti palju rahvakunstiraditsioonide säilitamiseks, elustamiseks ja arendamiseks. Tema sihipärasus, põhimõttelisus ja töös- suhtumine jäävad kestvaks teetähiseks järglastele sel töö.

Hüvastijätt Helen Sireliga Kunsti- hoones on laupäeval, 8. augustil kell 10, muldasängitamine Torma kalmistul kell 15.

EESTI NSV KUNSTNIKE LIIT
EESTI NSV KOHALIKU
TÖÖSTUSE MINISTEERIUM
RAHVAKUNSTIMEISTRITE
KOONDIS «UKU»

OLI JA ON

5. augustil kogunes EKP Keskkomitee büroo istungitesaali suur rühm partei- töötajaid ja ajakirjanikke – NLKP Keskkomitee Ühiskonnateaduste Akadeemia ja Leningradi Kõrgema Parteikooli lõpetanud. Nendega kohtusid seltsimehed K. Vaino, K. Lebedev, A.-B. Upsi ja L. Sišov. Kõrgemate parteiliste õppeasutuste lõpetanute poolt pöördus tervitusega EKP Keskkomitee esimehe sekretär K. Vaino. Parimatele loodetele, kes said kiitusega diplomid, anti kätte mälestuskingitused. Parteikõr- koolide lõpetanute nimel võtsid sõna NLKP Keskkomitee Ühiskonnateaduste Akade- mia aspirantuuri lõpetanu E. Tinn ja partei Narva linnakomitee osakonnajuhataja asetäitja M. Novikova.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu Presiidiumi järjekordsel istungil kinnitati aastail 1980–1981 ehitatud parimate rajatiste ülevaatus tulemused. Ühiskondlike hoonete osas anti esimest preemiat Tartu Ehitustrusti Ehitusvalitsusele nr. 1 Tartu Riikliku Ülikooli raamatukogu hoone eest. Teise preemia vääriliseks tunnustati Võru kolhoosi Ehituskontori pere Võru rajooni V. I. Lenini nimelise kolhoosi lasteaia-sõime eest, kolmas koht anti Eesti NSV Teenindusministeeriumi Remondi- ja Ehitusvalit- se kollektiivile ministeeriumi Projektoormise ja Tehnoloogia Instituudi hoone eest ning Tallinna Ehitustrusti Ehitusvalitsusele nr. 4 Tallinna Kiirabihaigla eest. Elamu- te ehitamise alal pälvis teise preemia Harju kolhoosiehituskoonde kollektiiv Rana sovhoosi veetornelamu eest ja Võru Mõõbivabrik selle ettevõtte ühiselamu eest. Kolmanda preemia vääriliseks tunnustati Eesti NSV Teenindusministeeriumi Remondi- ja Ehitusvalitsuse kollektiiv 9-korruselise elamu eest Tallinnas ning EKE Ehitus- ja Montaaživalitsus elamu eest Laagris. Ergutuspreemiad määrati elamuehituse eest Saare KEK-ile elamu eest Kingisepas ja Aasmäe sovhoosile ühepereelamute eest; ühiskondlike hoonete osas Paide MEK-ile Paide linna lasteaia-sõime eest, Pärnu KEK-ile Pärivere sovhoosi keskuse hoone ja Viide-nimelise kolhoosile (Põlva rajoon) keskusehoone eest. Preemiad määrati veel tööstusehitiste, põllumajanduslike tootmishoonete, puhastus- ja kanalisatsioonirajatiste eest.

Meie vabariigis viibis mitu päeva Kolumbia kirjanik ja ühiskonnategelane A. Diaz Calleja, kes kogub materjali Nõukogude Liitu käsitleva raamatu jaoks. Kü- laline viibis vastuvõtul EKP Keskkomitee sekretäri R. Ristlaane ja Eesti NSV Ülem- nõukogu Presiidiumi esimehe asetäitja M. Vannase juures. A. Diaz Calleja käis Eesti NSV Kultuuriministeeriumis ja Eesti NSV Kirjastuskomitees, kohtus meie va- bariigi kirjanikega, tutvus Rakvere rajooniga jne.

ÜLKNO Keskkomitee sekretariaadi, NSV Liidu Teaduste Akadeemia Presiidiumi, NSV Liidu Kõrg- ja Keskerihariduse Ministeeriumi kolleegiumi ning NSV Liidu Haridusministeeriumi kolleegiumi otsusega viiakse uurimistöö edasiseks stimuleeri- miseks 1981–1982. aastal läbi VII üleliiduline noorte teadlaste ühiskonnateaduste- alaste tööde konkurss, mis on pühendatud NLKP XXVI kongressile. Käesoleval aastal toimub konkursi vabariiklik voor. Sellest võivad osa võtta uurimis- ja projektee- rimisinstituutide või konstrueerimisbüroode teadurid, kõrgkoolide õppejõud ning aspirandid nii avaldatud raamatute, brošüüride ja artiklitega kui ka käsikirjadega. Konkurssi esimene voor lõpeb 1981. a. oktoobris-detsembris. Tööd tuleb vabariikli- kule organisatsioonikomiteele esitada hiljemalt 1. oktoobriks 1981. a.

Ajakiri «Noorus», korraldas Virtsus seminariaagri, kus viibisid «Nooruse» auto- rid ja kirjanduskirjanikud, toimetuse töötajad, kolleegiumi liikmed, kutsutud kü- lalised. Võrutas ja laagripaiga andis ajakirja sõprusmajand «Lääne Kalur». Tehti heina ning Kessulailu peeti maha diskussioon teemal «Inimene muutub maailmas». Eesrääkijad olid filosoofid Mikk Tiina ja Lembit Valt. Komandol laagripäeval mõ- testasid koos laagriliseks tänapäeva kirjandusprobleeme ajakirja «Looming» pea- toimetaja Kalle Kurk ja Eesti NSV Kirjanike Liidu sekretär, ajakirja kolleegiumi liige Arvi Siig.

Eesti NSV Ametiühingute sekretariaat tegi kokkuvõtteid sotsialistliku võistluse tulemuste kohta Eesti NSV ametiühingukinovõrgus 1981. a. II kvartali tulemuste põhjal. Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu rändpunalipp määrati Eesti NSV Ameti- ühingute Nõukogu Tartu Kultuurihoonete (direktor R. Kullaste, a/ü. kohaliku komi- tee esimees T. Oss). Märkti ära Narva kultuuripalee «Energeetika» (direktor S. Soomelaine, a/ü. kohaliku komitee esimees V. Ossintsev), Püssi Puitplaatide Kombinaa- di klubi (juhataja M. Boginskaja, a/ü. tehasekomitee esimees A. Rausi) ning Aseri Keraamikatehase Kultuuri ja Tehnika Maja (direktor J. Tiitsa, a/ü. grupiorganisaa- tor V. Toiger) kinoseadmete head tööd.

Tartu sõjaveteranide ansambel «Kaardiväelased» on kontserte andnud Moskvas, Leningradis, Kuibõševis, Velikije Lukis, Pihkvas, Vladimiris ja Riias. Sedapuhku ol- di Kaukaasias. Esineti Adleris ning kõrgele mägijärve ääres ja Afoni koobastes maa- all. Salme külas kolhoosi «Družba» klubis jne.

22.–27. juulini toimus Haapsalus tantsujuhtide seminar, millest võttis osa 28 rahvatantsujuhti. Et seminaril oli peaarhik pandud vennasrahvaste tantsudele, siis jaasid meie vabariigi tantsujuhtidele õpetusi balletimeistrid Ingrida Saulite, Lati NSV-st, Alvidas Skodis Leedust, Gennadi Bogdanov Moskvast ja Jevgeni Averjanov Kiievis.

Hiiumaal, Sarve rannas sai teoks kahepäevane taidlejate laager. Selle juhatas sisse rajooni täitevkomitee esimehe asetäitja Liia Toom, laagriülemaks oli rajooni kultuurimaja instruktor Ave Alavainu. Kuulati klubitöö metoodilise keskuse esinda- ja Aino Arno kõnelust taidluse olukorrast vabariigis, vabariikliku puhkpilliorkestri- juhtide orkestri, Viljandi rajooni Vastsemõisa külakapelli ja Kuusalu orkestri «Cricket», esinimesi, vesteldi kirjanik Harald Suislepaiga, tehti jalgsimatki läbi mere Kaevatsi laiule jne.

ESTICA

29. juuli ajalehes «Litera- turnaja Gazeta» on avaldatud Debora Vaarandi poeetiline au- tograaf – mõned read tema luuletusest «Lihtsad asjad» koos poetessi portreega.

Slovakkia ajakiri «Revue svetovej literatury» tutvustab 1980. aasta viimases numbris eesti kirjandust. Tutvustuse ju- hatas sisse Peter Kerliku in- tervjuu Mati Undiga, millele li-

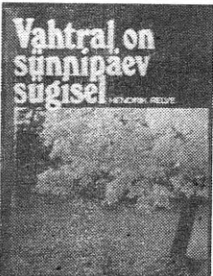
saks avaldatakse Mati Undi ar- mastusluugu «Tühirand» Luba Lesna tõlkes. Arvo Valtoni no- vellid «Must valgel, valge rohe- lisel» ja «Mustamäe armastus» Ivan Sliimäki tõlkes ning Kalju Saaberi «Murdeiga» Maria Ku- sa tõlkes. Ajakiri avaldab seal- samas Henno Arraku, Herald Eelma, Leopold Eelma, Avo Ke- rendi, Heldur Lareti, Ilmar Tornii, Silvi Väljali ja Enno Oot- singu graafikat.

UUSI RAAMATUID

Hendrik Relve. VÄHTRAL ON SÖNNIPÄEV SÖGISEL.

Autor on kõrgharidusega metsamees, kes rahvastiku linnastumise tendentsis näeb inimese loodusest võõrdumise ohtu. Lugudega kahe- teistkümnest Eesti metsades kasvavast puust («Vesi on paju hing», «Kasell on keva- de nägu», «Verelepad», «Pärn on südamluk puu», «Mida haab kardab», «Pih- laõunad», «Vahtrametsade maa», «Miks pähkel toorelt tupes seisab?», «Puude ku- ningas – tamm», «Männi- mesi», «Kadakas on mure- puu» ja «Majakuusk») tahab ta lugejas huvi äratada loo- duse jälgimise ja sellest saadava esteetilise naudingu vastu. Lugudesse on põimit- tud rohkesti rahvapärismi ja bioloogialast teavet. Puuliikide järjestus on vali- tud nii, et see kulgeks läbi aastaegade, alustades keva-

diste pajuurbadega ja lõpe- tades nääriliste kuusega talvel. Eeskätt noorsoole mõeldud raamat on illust- reeritud värvifotodega. Ku- jundanud T. Aru, joonista- nud M. Ruljand, fotod: H. Relve ja J. Pere. Kirjastus «Valgus». Trükitud 40 000 eks. 116 lk. Hind 95 kop.

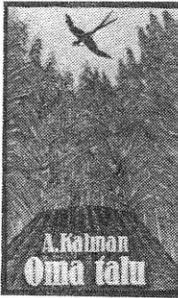
Semjon Tsviqun. ME TULEME TAGASI.

Hukirjanduslikku laadi raamatu peateemaks on Suure Isamaasõja päevil pi- ramisrõngast väljamurdnud Nõukogude sõjameeste ja partisanide võitlus vaenlase tagalas. Ilmekalt kirjeldatak- se luurajate ohtlikku tege- vust side loomisel suure maaga ja vaenlase sõjaliste objektide väljaselgitamisel. Paljastatakse saksa fasiside

kuritegusid rahulike nõuko- gude inimeste kallal ja mõ- nede reeturite nürust osa vaenlase abistamisel. Neil kodumaalet rasketel päevadel avaneb erilise selgusega in- mese tõeline olemus, tema õige mina. Vene keelest tõl- kinud M. Juske, kujundanud H. Polberg, Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 10 000 eks. 348 lk. Hind 90 kop.

August Kalman. OMA TALU.

August Kalman on sündi- nud 1896. aastal ühe Eesti- maalt Peterburi kubermangu väljarännanud asunikupere pojana ning romaani «Oma talu» algmaterjaliks ongi te- ma vanemate elukäik. Roma- n, mis sisuliselt on hel- letriseeritud memuaar, maalib lugeja ette veenvaid, tõsiseid, üksikasjalikke pilte väljarändamislikumise- sajandivahetusel. Debüt- romaani «Oma talu» kohta ütlev kirjanik Mats Traat retsensioonis kirjastusele: «Soovitan kirjastusel käski- ri avaldada – vanadele meenutuseks ja mälestuseks, noortele teadmiseks, kosut- seks. Kirja on pandud see elavalt, reaale ja olusid tun- des, meie tänapäeva kirjan- duses harva nähtava eepili- tusega – öieti meenutabki romaani perekonnasaaga. Kahest peategelasest on Ants visa, väsimatu töömees, aus

ja õiglane asunik, kehasta- des sellisena eesti talupoja parimaid omadusi ränkades olusvõitlustes. Jüri aga meenutab nüüdissamamehe eelkäijat. Saatesõna kirjut- nud teose toimetaja E. Lehis- te, kujundanud Aarne Mesi- käpp. Kirjastus «Eesti Raa- mat». Trükitud 16 000 eks. 304 lk. Hind 1.30 rbl.

Александр Левин. СЕМЬ ДНЕЙ.

Arst-kardioloogid Aleksandr Levin esimeses värsikogus on antud luuletusi aastail 1964–1981. Mõningaid nelst on ilmunud varem meie va- bariigi perioodiliste väljaan-

nete lehekülgedel. Kunsti- selt kujundanud V. Semeri- kov. Kirjastus «Eesti Raa- mat». Trükitud 3000 eks. 88 lk. Hind 25 kop.

F. Dostojevski. VÄIKE KANGELANE.

Kogumik sisaldab vene suure sõnameistri Fjodor Dostojevski (1821–1881) kir- jutatud lasteainelised jutus- tused «Väike kangelane» alapealkirjaga «Tundmatu memuaar», «Talumees Ma- rei» ja «Poisike Jeesuse juures jõulupüü» ning paar peatükki romaani «Vennad Karamazovid» («Kolja Kras- sotkin» ja «Lapsed»). Lõ-

püks lehekülgi Ljubov Dos- tojevskaja mälestustest «Kir- janduslik Dostojevski perekonnas». Koostanud Rein Saluri, tõlkinud Edvin Hiedel, Aita Kurfeldt, Alek- sander Raid ja Rein Saluri. Kaane kujundanud Katrin Leis. Kirjastus «Eesti Raa- mat». Trükitud 24 000 eks. 64 lk. Hind 10 kop.

Roman Sef. KULDNE MÖÖK. Luqusid Kotovskist.

Grigori Kotovski (1881– 1925) elulugu on imepärane. Enne revolutsiooni oli ta ataman. Neli korda põgenes ta vanglast. Pärast revolutsiooni sai temast punane komandör, legendaarne kange- lane, kellele anti noore nõu- kogude vabariigi kõrgeim autasu – revolutsiooni au- relv, «Kuldne möök». Selle- pärast kannabki raamat ni- metatud pealkirja. Noore- male koolile mõeldud raam- tat sisaldab ümmarguselt paarkümmend lugu G. Ko- tovski elust. Tõlkinud Silvi Väli, kaane kujundanud Ants Sade. Kirjastus «Eesti Raa-

mat». Trükitud 24 000 eks. 76 lk. Hind 15 kop.

Avetikh Isahakjan. LILITH, TSINGIS-KHAAN JA TEISED.

Armeenia suure luuletaja Avetikh Isahakjani (1875– 1957) proosalooming on filo- soofilise koega, puudutab ajaloo ning psühholoogia probleeme, jälgib elu tema igaveses liikumises ja uue- nemises. Vanemale koolile mõeldud kogumik sisaldab kümme- kond proosapoeemi ja legendi, milles lugeja kohtub nii muinasjutuliste tegelaste kui ka ajalooliste isikutega. Varustatud Kam- sar Grigorjani artikliga «Mõni sõna A. Isahakjani novellist «Lilith»». Armeenia keelest tõlkinud Andres Jaaksoo, illustreerinud Jaan

Tammisaar. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 22 000 eks. 100 lk. Hind 55 kop.

«LOOMING» nr. 7.

Juulinumbri luuleveer- gudel esinevad Manivald Kesamaa («Tammisaare lähe- dal», «Lanamae sügis» jt.), Valmar Adams («Maailmasõ- jad», «Su enda käes on maailmakohus» jt.), Olo Oja- talu, Muia Veetamm («Hal- la-aja laulud») ja Madis Ka- daga («Lohusalu hetked»). Proosalehekülgedel hakkab ilmuma Vladimir Beekmani romaani kirjanik «Koridor», mille tagapõhjaks on balti-

sakslaste äkkümberasumine 1939. a. sügisel. See avalda- takse «Loomingu» jaoks lü- hendatud kujul. Edasi loeme Mall Tamme jutustust «Pu- hangud», Anu Raua sulest mitmeid lühilugusid, Lehte Haansalu kirjanepikut Must- vee kurgibuumist «Kolm kurgiseadust» ja Mart Mäge- ri artiklit «Arutlus eesti vär- siõpetuse üle». Mõtte ja märkmete rubriigis ütleb oma sõna sekka mõnegi kü-

ÖKONOMIKA, TÖÖKÖR- RALDUS JA PLAAANIMINE METSAMAJANDUSES. Õpik metsandustehnikumide õpi- lestele. Autorid: R. Anosin, I. Voronin, V. Pavlov, T. Ku- likova, M. Trjanov. Vene keelest tõlkinud Udo Kreek ja Kaljo Rebassoo, kujunda- nud Dagmar Paalamäe. Kir- jastus «Valgus». Trükitud 2000 eks. 224 lk. Hind 70 kop.

Aare Mäemets. KARKSI.

Autor, bioloogikandidaat, tutvustab lugejat maastiku- liselt kauni Karksi looduse, ajaloo, kultuurimälestistega jm. Rohket tähelepanu on pööratud A. Kitzbergi elule ja tegevusele Karksis. Illust- reeritud mustvalgete ja vär- vitrükis fotodega. Kaane kujundanud J. Kaarma, fotod: A. Mäemets, K. Kerm. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 12 000 eks. 96 lk. Hind 45 kop.

Peeter Valdes. LINNURAH- VA KALENDER.

Linnurahva eluoluga seot- tud jutud, rahvatarkused ja ütlemised on pärit kaugetest aegadest, mida keegi enam ise ei mäleta. Koolieelikute- le mõeldud raamatukeses te- haksegi juttu neist rahvapä- rimustest linnude kohta, räägitakse linnude eluolust kõigil aastaaegadel. Pildid joonistanud Ene Pikk. Kir- jastus «Eesti Raamat». Trü- kitud 60 000 eks. 32 lk. Hind 25 kop.

V. Luigelaht, E. Reiman. MATEMAATIKA OLESAN- NETE KOGU TEHNIKUMIDE- LE.

Raamat sisaldab väga mit- mesuguse raskusastmega harjutusmaterjali keskeri- õppeasutuste matemaatika- programmi teemade kohta. Paljud ülesanded on varus- tatud vastuste ja lahendus- juhustega. Kaane kujundanud T. Aru. Kirjastus «Valgus». Trükitud 10 000 eks. 616 lk. Hind 1.20 rbl.

«SILUETT LASTELE» 1981

(19). Lasterõivasteks jagavad nõuandeid rubriigid «Hom- mikust õhtuni», «Rüblükule», «Mõnus blusoon», «Soojal- supäeval», «Värvirõõmus talvel», «Väikelapsele», «Klas- siõhtul», «Lemmikudel», «Kogu maailmast» jt. Peale selle «Kirjakasti» veerud. Kunstnik M. Kanasaar. Tal- linna Moemaja väljaanne. Trükiarv eesti keeles 25 000 ja vene keeles 125 000. 50 lk. + 2 loikehte. Hind 1 rbl.

«NÕUKOGUDE KOOL» nr. 7. Avaldab 15 kirjanepikut. Koolimuusika lehekülgedel jätkab Artur Vahter juttu eestikeelse muusikatermi- noologia kujunemisest. 56 lk. Hind 30 kop.

«NOORUS» nr. 7.

Seekord on «Noorus» Põl- vamaal ja seal nähtu kan- nab pealkirja «Põlva noorte elu seitse tahku». Kirjandu- se ja kunsti alalt leleme numbrist Naftoli Basseli sõ- navõtu kirjanduse teemadel «Quo vadis, noor kangelane?», aforismialbumist prant- suse dramaturgi ja kirjan- dusloolase Chamforti (1741– 1794) mõtteid, Juhan Värgi kõneluse Jugoslaavia pop- muusikast jm. 40 lk. Hind 30 kop.

«ARTIKLITE JA RETSEN- SIOONIDE KROONIKA» nr. 4. Aprill 1981. 196 lk. Hind 60 kop.

TUTVUSTAME PEDAGOOGI- KAKIRJANDUST. Metoodiline kiri. Koostanud Martin Lepiksaar, kaas: L. Tamm. Ees- ti NSV Kultuuriministeeriumi ja F. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatuko- gu väljaanne. Trükitud 900 eks. 24 lk. Tasuta.

simuse ja kitsaskoha kohta Kalju Saaber («Uurdemett»). Raamatutes antakse hinnang Toomas Liivi luulekogule «Fragment» (rets. Ene Mih- kelson), Velly Verevi vär- sikogule «Võlillesaatus» (Lin- nar Primägi) ja Rein Põdra jutukogule «Kingitus» (Olo Tonts). Ringvaates kirjutab Erna Siiraku juubelil puhul H. Puhvel («Roosid ja tosin küsimust»), Villem Ernitsa 90. sünnipäevaks aga Ain Kaalep. 144. lk. Hind 50 kop.

KAZYS BAGDONAVIČIUS

on sündinud (1941. a.) ja kasvanud (veidi hiljem) Kaunases — Leedu suurusest teises linnas. Mõistnud aga oma viiga, kolis kohe üle pealinna — Viiniusse. Ühel heal päeval jõudis ta otsusele, et kätte on jõudnud aeg luua midagi geniaalset. Et aga midagi geniaalset välja ei tulnud, siis otsustas autor piir-duda lihtsalt andekate teostega. Avameelselt öeldes ajas esime-ne suleproov rahva naerma, ent autor mõistis, et ka naer on tõsine asi ja et naljakast millegi suureni on vaid üks samm, aga seda sammu ei astu tema eest mitte keegi. Proovinud läbi mitu ametit, jõudis autor lõpuks veendumusele, et kõige meeldivam on õpetada teisi. Eks seepärast hakkaski talle meeldima satiir — kiru, keda tahad, ja sulle makstakse veel peale, pluss mo-raalne rahuldus. Sind kardab majavalitsus ja väriseb keemiline puhastus. Hea on elada. Kuid nagu täheldas üks autorile tundu-matu autor, elada on hea, aga hästi elada veel parem...

Vaat mispärast loodab see paljutõotav autor lähemas perspek-tiivis ära oodata tagasihoidlikku monumenti (pronksist), tagasi-hoidlikku kirjandusmuuseumi (kolm saali) ja tagasihoidlikku (kuid täielikku) teoste kogumikku. Alus sellele on juba ammu loodud (autori arvates). Tagasihoidlikkus on alati kaunistanud seda noort, ent võimekat autorit, seepärast ei räägi ta kellelegi, et juba 1971. a. sai ta NSVL Ajakirjanike Liidu laureaadiks, ei loetle üles oma 40 TV-näidendit, ei kiitke oma kolme äratrükitud hea huumori kogumikuga ja trükkimata jäänud neljandaga, mis on veel autori hingesügavustes küpsemas.

MIDA OLEN ÄRA TEINUD FÜÜSIKA ALAL

Ei midagi.

NALJAKAS FANTAASIA

Hakkame, austatud lugeja, fantasee-riima. Päästame fantaasial, nagu kirju-tatakse, tiivad valla. Aga päästame mit-te ükskõik kuidas — tühja fantaseeri-mist tuleb niigi alatasa juurde, vaid fantaseerigem vägagi konkreetsetel tee-mal: mida on võimalik sulepeast välja imeda?

Oletame, et mõnel kogenud ajakir-janikul on puudus elujaatavatest ja ühiskonda mobiliseerivatest faktidest

ning ta imeb need sulepeast välja. Nii sünnib, oletame, meie jaoks täiesti mit-tetüüpiline pseudofakt. (Hüpotees on huvitav, kuid pühendatud, nagu kogu meie satiirgi, vaid pisiasjale.)

Oletame, et kogenud ajakirjandus-ässal õnnestub vahel sulepeast välja imeda keskseid probleeme. Niimoodi tekivad, oletame, täiesti kogemata pseu-doprobleemid (olgu et tegelikult ei teki). Tähendab, et seda sorti olukir-

jeldustest moodustub meie pseudopub-litsistika, mis kubiseb oma pseudote-gemistega ühkeldavatest pseudokange-lastest. (See on juba leidlikum, kuigi kodanikujuulgust on vähe.)

Oletame, et meie pseudopublitsistika parimad esindajad loovad oma stiili ja muutuvad, pseudokunstilise kujutamise printsiipi hästi vallates, pseudokirjani-keks (kuigi nad tegelikult neiks mitte kunagi ei saa!). Need pseudokirjanikud avaldavad aeg-ajalt oma (justkui!) mitte kellelegi vajalikke raamatuid (oletame!). Kuna aga raamatud trüki-taks ära tõeliselt (oletame?), peab neil teoreetiliselt olema ka lugeja, kuigi isegi imikule on selge, et seda lugejat ei saa ial olema. Niimoodi ilmub välja — kes? Arvake ära, lugeja. Pseu-dolugeja! (Huvitav, kuid millegipärast on hoidutud laiematest üldistustest.)

Tähendab, sellel konjunktuursel, mitte midagi kajastaval pseudokirjan-dusel peavad olema oma klassikud, kes

LOENG

«Lõuna ajal,» kuulutas brigadir, «ärge laiali minge. Šefid tulevad külla! Nii et ei mingeid poode, kaardimängu ega muud seesugust!» ähvardas ta sõr-mega. «Ja et kõik oleks perfekt!»

«Selge see, et perfekt,» rahustasime teda. «Ega see ole esimene kord.»

«Aga «tinti» võib termosest ka pan-na,» tegi keegi ettepaneku. «Šefid meid ju ometi nuusutama ei tule? Nad sõi-davad elu nuusutama, tootmisele lähe-nema.»

Siin tuleks selgitada, et oleme ühe teadusasutuse šefiusalused. Seetõttu tu-levad aeg-ajalt kohale mingid inime-sed, jalutavad mööda ehituse territooriumi, loevad loengu ja sõidavad mi-nema. Sel ajal, kui meie võileibu pistame, topivad nemad meisse teadmisi. Laiendavad meie silmaringi. Eelmisel korral tõestati, et jumalat pole olnud ega ole ka eeloleval aastakümnel ette näha.

«Aga täna,» teatas brigadir, «räägi-takse teadus- ja tehnikarevolutsiooni tagajärgedest tolles, pehkiavas maail-mas.»

Šeff sõitis kohale üksinda. Vaid prot-felli ja prillidega. Ja loengut pidas väga ebaühtlaselt — alguses kahvatult, aga pärast laskis järjest võimsamini. Isegi kümnendale korrusele oli kuulda. Tema sõnade järgi tuli välja, et mida sügavamale inimene loodusteadustesse tungib, seda ebamugavamaks ta elu maakera sealse poole peal läheb. Min-geid tulevikuperspektiive sel inimesel enam nagu polegi. Inimene muutub tehnika orjaks ja ei tee midagi muud,

kui ainult vajutab ja vajutab terve päeva läbi ühtainumat nupukest. Ja siis algavadki igasugused neuroosid ja psühhoosid, keegi kellegagi ei räägi ega soovigi rääkida! Kõik võõranduvad nii palju, et koguni kuritegevus kas-vab! Kohtab üks võõrandunu pi-medas kohas teist võõrandunut, röö-vib paljaks, ent ise võõrandub sellest veelgi rohkem. Tuleb inimene sinise silmaaluse ja tühjade taskutega tööle, seal aga asjastub. Muutub tehnika ela-vaks ripatsiks. Töö ei valmista enam rõõmu, võõrandunud meister aga püüab temast välja pigistada üha rohkem hi-gi, mis muundub kõlisevateks münti-deks ja veereb võõraste seifi. Ja üldse on seal väga palju antagonisme. Kuhu ka ei sülitata — ikka saab mõni anta-gonism pihta! Seepärast isiksus degra-deerubki. Sest mida rikkam neil inimene on, seda vaesem on ta hing. Ja kõiges on süüdi see õnnetu tehnika. Tagant kihutatav väike inime-ne ei suuda enam sellise tempoga ko-haneda. Töö intensiivsus muudkui tõu-seb ja tolle põrgu lõppu pole paistmas-ki...

«Küll on hea, et see kõik ei ähvarda meid...» mõtlesime, kui olime ta ära kuulanud.

Tänasime šeffi, andsime üle lilleõie. Seejärel võtsime, kes labida, kes käru, ja asusime töö kallale. Kuid tükil ajal ei jätnud meid mõte — on ikka paga-nama hea küll, et meil on kõik teisiti. Kui tahame, teeme tööd, kui ei taha ei tee. Ja vilistame!

jätavad sügavaid jälgi pseudolugejate teadvusse ja rikastavad meie pseudo-kultuuri väärtuslike pseudoteostega. (Tõustud on liialt kõrgele, aga põhju-sed on jäetud välja selgitamata.)

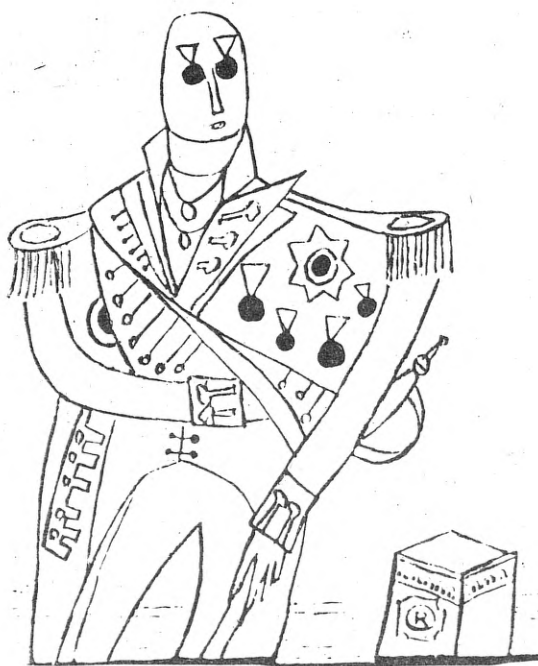
Oletame, et selle sulepeast väljaime-tud pseudomaailma arenemist stimulee-rib üks väga reaalne asi. Aga loomuli-kult honorar! Oletame, et kui soovirhe lõhkuda seda naljaka fantaasia ehitist, siis selleks peaks publitseerimise eest maksma panema autoreid endid... (Järeldus on maha kustutatud, kuna autor loomulikult kohkus.)

Fantaseerisime ja aitab. Seome fan-taasial, nagu keegi ei kirjuta, tiivad kokku, sest humoresk (milline autori elav fantaasia!) on juba valmis. Ärme tegele tühja-tähjaga, lugeja, parem hakkame tööd tegema.

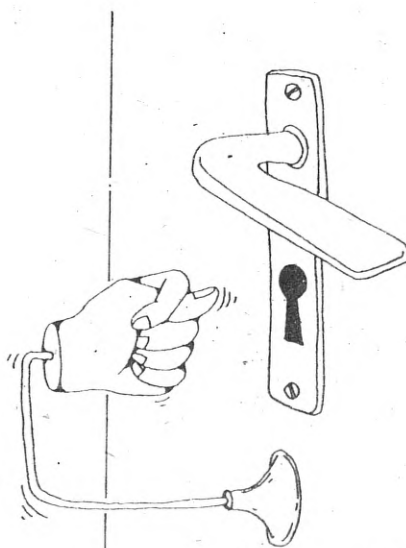
Kogumikust «Diedelis» (1978) ja «Tabu» (1981) tõlkinud
MART TARMAK

V. BUSLVS

RIMTAUTAS OŠKUTIS

V.H.

HENRIKAS VAIGASKAS

Индекс 69786

«СЕРП И ВАЗАР»

(«Серп и молот»)

TOIMETAJA ASETÄITJA: E. ANUPOLD
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: J. ALLIK, V. GROSS, K. IRD, J. KAHK, J. KANGILASKI, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, E. REKKOR, I. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, Ü. TUULIK, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

Toimetuse aadress: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416, toime-taja asetäitja — 601-924, vastutav sekretär — 601-703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vazar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuka 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Periodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Сирп и вазар» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творчества союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика», Таллин, ул. Пикк, 73.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

MB-06929

Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 59 503.

Tell. nr. 2590

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10